

mladika

10 2016

CENA 4,00 €

**Doživljanje večnih vrednot
v luči novih izzivov**

V TEJ ŠTEVILKI

10 2016

UVODNIK

03
Justin Stanovnik
Sveta opojnost zvonov

BOŽIČNO BRANJE

04
Vladimir Kos
Mladiki za Božič 2016

05
Pavle Borštnik
Zanje ni bilo prostora ...

FOKUS

09
Karel Bolčina
Čas "proti" ali pa čas "za"?

10
B. S.
Doživljanje večnih vrednot v luči novih izzivov in priporočil (za mnoge "motečega") papeža

15
Anka Peterlin
Brez religiozne razsežnosti je težko pojasniti mnoge najgloblje motivacije pri posamezniku

20
H. J.
Bo leto 2016 res prelomno za podnebje in za nas?

22
Erika Jazbar
"Dom ni prazna beseda"

29
A. Č.
DA sodelovanju, NE združevanju

32
Aleksander Furlan
Skromen poskus razumevanja demokracije

ANTENA
34
Novice

KULTURA
42
Mojca Polona Vaupotič
Lepotica na Ptujski gori

45
Marija Pirjevec
"Srčna govorica" Silvane Paletti

PRIČEVANJA

48
Mirella Urdih
Razmišljanje zdomske tržaške Slovenke (XI.)

LITERATURA
50
Leda Dobrinja
Zgodba na kose (3)

53
Franjo Frančič
Pesmi

55
Tanja P. Hohler
Zamujena priložnost

60
Bruna Marija Pertot
Tisto zeleno znamenje miru

PREBRALI SO ZA VAS
58
Ciril Velkovrh
Jože Trontelj: Živeti z etiko

Sveta opojnost zvonov

Justin Stanovnik

1. novembra je krščanski svet nekoč obhajal praznik vseh svetnikov ali vahti, kakor se je reklo v naših krajih. Takrat, pa še kak dan, ni bilo šole, zato smo ljubljanski študentje za tisti dan ali tiste dni šli domov. Na predvečer praznika so po hišah molili rožni venec, vse tri dele. Po cerkvah kot tudi podružnicah pa je medtem zvonilo. Tako je bilo tudi v cerkvi Marije Vnebovzete v naši vasi. Ker smo bili pri nas mežnarji, ker smo, bi bilo treba reči, bili dolžni vse, kar je bilo treba, okoli cerkve in po cerkvi opraviti, sva se tudi zvonjenja lotila z enim od bratov.

Zvonjenje v treh je bilo nekaj, česar si se moral nekoč naučiti, bilo je tudi naporno, a tudi ko ne bi bilo, sva bila z bratom domenjena, da nekaj minut pred koncem preneha in greva iz zvonika ven pred obzidje. Tudi ljudje, ki z zvonjenjem nimajo kaj posebnega opraviti, vedo, da ima vsak zvon svoj glas, ki bi ga človek prepoznal, tudi če bi ga slišal v kakem povsem nepričakovanem kraju. To je odvisno od velikosti zvonov ali od vrste odlitja, prav gotovo pa od snovi, iz katere je kateri narejen. Vsi, ki jih zvonjenje vsaj nekoliko zanima, vedo, da ljudje, ki se istovetijo s kakim zvonom – ki »spadajo pod kak zvon« – vedo, da bi bilo treba prej ali slej misliti na bron.

»Vsak zvon ima svoj glas, ki bi ga človek prepoznal, tudi če bi ga slišal v kakem povsem nepričakovanem kraju.«

Zvonovi, ki so pošiljali svoje melodije s hribov v dolino pod seboj, se niso trudili samo zase, ampak so del svojih posvečenih in presežnih glasov zavestno prenašali na svoje sosede in skupaj z njimi ustvarjali nekakšno zborovsko predstavo, ki je delovala brezhibno, saj z njo ni upravljal kak dirigent, ki se lahko kdaj tudi zmoti – ki ima lahko bolj ali manj srečne večere – ampak so zboru zvonov dajale staro in hkrati večno novo obliko strmine, ki so se obenem z zvonjenjem spuščale v nižave in tam oblikovale

prostor za njive in vrtove in vasi in vsaktera pota, vse stvari, ki so druga z drugo v roku ustvarjale podobo ene izmed številnih slovenskih dolin.

Potem ko sva z bratom zaklenila zvonik, sva kakih 10 minut še molče stala za pokopališkim obzidjem in poslušala prihajanje zvonov od sv. Urha nad Zaklancem, od sv. Mohorja in Fortunata s Korena, od sv. Mihaela na Samatorci, od sv. Kancijana z Vrzdencu tam na začetku doline, pa tudi od sv. Jurija in sv. Lenarta iz Velike in Male

dalje →

← Ligojne, ki sta večji del svojih umetniških naporov po dogovoru pošiljali na širno Barje, od časa do časa pa kakšno skrbno zaporedje svojih glasov poslali tudi k nam, v cerkev Marije Vnebovzete.

Stala sva torej tam in gledala na nastajanje doline, kot bi to bilo pred milijardami let, stala sva tam in se spreminjala iz majhnosti v velikost in iz velikosti v majhnost; stala sva tam in poslušala in sprejemala sveto opojnost zvonov, ki je vstopala v naju s svojimi velikimi obljubami. Potem pa so zvonovi drug za drugim začeli odhajati. Eden za drugim so z molkom dajali vedeti, da jih ni več tukaj. In tišina, ki se je z vsakim njihovim odhodom vrnila, je bila večja, bolj mirna in bolj tiha. Tako mirna in tiha, da bi lahko bila večna.

Ko sva se potem odločila, da greva domov, sva videla, da so tudi tam že vse končali in je vsakdo že sedel ali na stolu ali na klopi, ob kateri je prej klečal, iz kuhinje pa so prihajali glasovi, ki so nas s svojo nezgredljivo govorico po svoje tolažili.

Zaveza, št. 100, junij 2016

Mladiki za Božič 2016

*Božični pozdrav Ti pošiljam, Mladika;
cvetica slovenskih si prakorenin:
ob zori se rosa na tebi svetlika –
ustvarjati stavke ni brez bolečin...*

*Raduj se Božiča! Ti spregovorila
je Večna Beseda: zajokala je,
na jasliah in v slami, ki vanjo povila
je Mama Devica Bogá Detece.*

*Mladika, ustvarjati nikdar ne nehaj!
Božično resnico z lepoto deliš.
In tudi če svet ti ne vošči uspeha ...
ti veš, da je v slami bil skrit drobcen križ.*

Vladimir Kos

mladika
vošči vsem
bračcem in
prijateljem
vesele
božične
praznike

Zanje ni bilo prostora ...

Pavle Borštnik

Pri Mladiki je pred kratkim izšla 623 strani obsežna knjiga spominov *Moj čas, ki jo je napisal nekdanji glavni urednik slovenskega sporeda Glasa Amerike v Washingtonu in zaslužni javni delavec ter publicist med ameriškimi Slovenci Pavle Borštnik. Avtor, ki živi v Clevelandu in šteje 91 let, pa ima v tipkopisu še veliko gradiva. Tu vam predstavljamo po resnič- nih dogodkih napisano zgodbo, primerno za božični čas. Imena protagonistov so izmišljena.*

V prvih povojnih letih je bilo ame- riško podeželje na srednjem zahodu še povsem podobno evropskemu. Med drevjem skriti trgi in vasi, ki jih še ni povezovala Eisenhowerjeva mreža »meddržavnih« avtocest, so imeli – in še imajo – prav tako nekje v svoji »sredini« belo cerkev ene ali druge izpovedi, katere zvonik običaj- no presega višino okoliškega drevja ... samo zvonovi manjkajo ...

Pozimi je zadobila vsa pokrajina pravljичno obeležje: po cestah so še drsale sani, traktorji še niso izrinili konj in kraguljčki so veselo žvenkljali v zaledenelo ozračje.

Cerkev v Madisonu, samo nekaj streljajev odmaknjena od velikega Eriejskega jezera, je dihala božično razpoloženje. Okrašena in osvetljena na vse mogoče načine, znotraj in z- naj, se je zdela kot nevesta na svatbi, nekoliko prenačičkana za ljudi, ki so jo obdajali, pa brezskrbno razigrana in polna pričakovanj. Blestela je – cer- kev v Madisonu – kot tista poslednja raketa, ki še enkrat razsvetli nebo in se njeni utrinki potegnejo vse do nje- nega izvora ... Tako se je od Madisona

v resnici vila domala nepretrgana veriga luči, vse do razkošno razsve- tljenega vele mesta.

Christus natus est!

Bogoslužje je izzvenelo in organist je že udaril uvodne akorde poslovilne himne, ko se je stari župnik z gibčni- mi koraki približal vernikom in jih z razprostrtimi rokami naprosil še za nekaj minut potrpljenja.

»Prosim vas, potrpite še nekaj minut; imam važno sporočilo in prošnjo.«

Ljudje so obstali, nekateri ravno- dušno, drugi radovedno, tretji rahlo nejevoljni.

»Pred nekaj urami,« je dejal žu- pnik, »je na moja vrata potrkal mlad begunec iz Evrope. Držala sta se ga dva nedorasla otroka, tretjega, nekaj tednov starega, je držal v naročju. Po- tem mi je povedal svojo zgodbo ...«

Ljudje so posedli po klopeh, in ko je končal, so se razšli. Smeha ni bilo, zamišljeni so odhajali v božično noč. Nekateri so se odpeljali z avtomobili in na trgu pred cerkvijo so kmalu samevale redke plinske luči ... vas se je spet odela v zimsko samoto, zvezde

so sijale nad njo in luči so se prižgale po zame-tenih domovih ...

Iz mesta je bila vas težko dosegljiva: res je ležala ob železniški progi in je imela tudi svojo postajo, vendar se vlaki že od pričetka vojne niso več ustavljali: potnikov je bilo premalo. Tako je samevala tam ob glavni cesti, ki je vodila do Niagarskih slapov in naprej v Kanado, toda tudi ta cesta je bila v zimskem času težko prehodna, ker leži vas na robu tradicionalnega »snežnega pasu«. V času med božičem in novim letom se zato zavije v tople kožuhe in odeje ter čaka pomladi. Od jezera pa piha ostra, suha burja, ki se od časa do časa sprevrže v divjaški snežni metež in pogosto zamete samotnejše farme zunaj strjenega naselja ... Božič leta 1949 ni bil izjema ...

Stari Valentin, sadjar na robu vasi, je na prostoru pred župniščem še enkrat obstal in pogledal ženo. Prikimala mu je: »Pojdiva notri!«

Potrkal je na vrata. Čez nekaj časa so se omahujoče odprla; stari župnik je stal na pragu: »Oh, pozdravljen, Valentin!«

Vstopila sta, Valentin in žena, in mož se je obrnil k župniku: »Dajte jih meni ... midva imava prazno hišo in malo novega življenja nama ne bo škodilo ...« Pogledal je ženo: oči so se ji iskriale in navdušeno je prikimala: »Da, dajte jih nama ...«

Stari župnik jima je brez besed nakazal, naj mu sledita. Po tesnem hodniku ju je vodil v »refektorij«, kjer se je na klopi stiskala begunčeva družina.

»Mr. Janič,« je dejal župnik, »mislim, da smo našli rešitev ... Valentin in njegova žena sta odlična farana, Slovenca kot vi, in vam bosta pomagala, dokler se ne postavite na noge ...«

Jože Janič je izročil dojenčka svojemu sinu in se dvignil s stola v kotu sobe. Bil je vsaj za glavo višji od Valentina in po rokah se je videlo, da gre za človeka, ki si je trdo služil svoj kruh. Skoraj se je zdelo, da bo soba premajhna za njegovo postavo, a hrbet je bil uklonjen, v obraz so se mu zarezale bolestne gube. Zdel se je nečloveško utrujen in žalosten brez meje ...

Segel je staremu Valentinu v roko in zamrmral: »Thank you ... thank you ... hvala lepa,« je dejal v slovenščini, saj je vedel, da večina okoliških ljudi izhaja iz Slovenije ...

V sobi je zavladala tišina, Jože Janič pa je v srcu molil molitev svojega življenja: »Zahvaljen, Bog, da si mi našel dom za to ubogo siroto pa za vso mojo družino, ki je izgubila srce ...«

Valentin in njegova žena pa stari župnik so strmeli vanj brez besed; otroka sta se stisnila k očetu, dojenček pa je mirno spal. Solz, ki so tekle po licih vseh odraslih, ni ne videl ne zaznal.

Evropa je bila po vojni kot upehana žival. Prestradana in do kraja utrujena je ležala nemočna po poljih, senožetih in planjavah in samo ameriška pomoč jo je vzdrževala pri življenju. Poleg vsega razdejanja pa so ljudje v zahodnih predelih kontinenta živeli v večnem strahu: vsak čas se bo preko demarkacijske črte razlila Rdeča armada in teror bo zajel vso Evropo. Zato si je večina Evropejcev želela ven, kamorkoli, samo ven iz Evrope.

Nikjer ni ta klic odmeval glasneje, nikjer ni bilo njegovo sporočilo bolje sprejeto in bolje razumljeno kot v begunskih taboriščih, v katerih so živeli ljudje, ki so že med vojno okusili vse divjaštvo komunističnih revolucionarjev.

Po vsej »zahodni« Evropi razmetana taborišča, kamor je zavezniška vojska namestila to tragično človeško naplavinno, so bila komaj človeka vredna. Ne dosti boljša od koncentracijskih taborišč, kjer je Hitler uničeval svoje žrtve. Vse je povezovalo samo upanje na odhod iz Evrope: kamorkoli – povsod bo bolje kot v taborišču.

Po dolgih mesecih je preseljevanje vendar steklo. Ni pa bila to nikakršna vsesplošna reševalna akcija: Kanada in Avstralija sta sprejemali samo mlade, samske, zdrave ljudi. Argentina je pokazala še največ razumevanja za to človeško bedo in je bila edina pripravljena sprejeti vse, tudi družine, mladoletne otroke, starce in invalide.

Toda »obljubljena dežela«, Amerika, je dolgo zadrževala svoja vrata: vanjo so dobili dostop samo določeni izvoljenci, ameriški državljani, ki jih je vojna presenetila v Evropi, in redke, politično izpostavljene osebnosti.

Za »navadnega« begunca je bila Amerika dolge mesece le nemogoča sanja in mnogi, ki so bili morda celo upravičeni do odhoda v Ameriko, so obupali ter odšli v Kanado, Argentino, Avstralijo.

V pozni jeseni leta 1949 je iz nekega avstrijskega begunskega taborišča odpeljal vlak s tovorom ljudi, namenjenih – v Združene države. Tisto jesen je ameriški kongres le sprejel zakon, ki je omogočal priseljevanje evropskih beguncev, če je zanje kak »sponzor« podpisal »affidavit« in se obvezal, da bo skrbel zanje, če si ne bodo znali pomagati.

V pristanišču Bremerhaven, v ameriški zasedbeni coni Nemčije, je bilo urejeno vkrčavanje na ameriške vojaške transportne ladje, ki so begunce odvažale v nova obzorja. Vlaki pa so vozili brez rednega voznega reda, ki je bil že sam po sebi povečini improviziran, saj so se pojavljale težave vseh vrst: porušeni mostovi, viadukti ... porušene postaje ...

Vlak, o katerem govorimo, je bil na postaji v Münchnu potisnjen na stranski tir, dokler ga ne bi uvrstili v prometni raspored. Ljudje so po večini ostali v vagonih, otroke pa je bilo težko zadržati in kmalu je ob vlaku stala čredica nedoraslih fantinov in si radovedno ogledovala kolodvorsko življenje.

V enem kupeju je sedela družina Jožeta Janiča: žena, šestletna hči in oče, sin pa se je spustil iz vagona na platformo in pridružil ostalim fantinom. Janičeva žena je bila visoko noseča: v resnici ji je taboriščni zdravnik le z obotavljanjem dovolil na pot, toda ker naj bi skupina potovala z ameriško ladjo, je le dobila dovoljenje za transport.

Sedela je ob oknu in opazovala prostrani tovarni kolodvor, ko je zagledala v daljavi počasi premikajoči se vlak, ki se jim je bližal. Kmalu je ugotovila tudi, da bo peljal prav na sosednjem tiru, in takoj jo je prevzela skrb za otroke, ki so stali ob vlaku. Res so postajali fantiči vse bolj glasni, medtem ko se jim je vlak nezadržno približeval.

V nekem trenutku pa je med fantiči iz neznanega razloga prišlo do prerivanja in eden od njih je omahnil in padel – pod prihajajoči vlak. Janičevo je prevzela groza: otrok je bil njen!

Na vlaku in zunaj njega je izbruhnila panika. Klici potnikov so ustavili premikajoči se vlak in izpod koles so potegnili ponesrečenega fantiča ter ga odnesli proti platformi, kamor bi imel dostop rešilec.

Janičeva žena je obupana kričala, v resnici je rjovel, in mož jo je skušal umiriti. Potem se je

v kupeju prikazal – njen sin: ni bil on, ki je padel pod vlak, temveč eden izmed njegovih vrstnikov. Žena si je oddahnila, toda bilo je prepozno: v telesu je začutila nenavadno premikanje, obhajale so jo bolečine in slednjič sta se oba, mož in žena, zavedla: rodila bo! Predčasno!

Janič je zdrvel na plano in tam nekemu železničarju nekako dopovedal, kaj se dogaja. Nemeč je odhitel do čuvajnice in od tam priklical rešilca. Avto je pripeljal prav na tire in nesrečnico odpeljal v bolnišnico. Janičevo družino so izkrcali in jo namestili v nekem hotelu: počakali bodo, da se mati vrne iz bolnišnice.

Pa se ni: še tisto noč je Marija Janič, Slovenka na poti v obljubljeni deželni Ameriko, umrla v münchenski porodnišnici, potem ko so ji zdravniki zaman skušali rešiti življenje. Otrok pa je živel ...

Naslednjega dne so Janičevo pokopali, družino pa so ameriški vojaki odpeljali v pristanišče Bremerhaven, kjer se je vkrčala na ladjo, namenjeno v Združene države.

Takoj po vkrčanju je ladja odrinila: naprej proti severu po »kanalu« reke Weser, potem pa je obrnila pravokotno proti zahodu in vstopila v Severno morje.

Jože Janič z otroki je dobil svojo kabino. Sedeli so v njej in se bežno ozirali skozi okroglo okno, vse pa je pretresalo spoznanje: mame ni. Dekle je tiho jokala, starejši sin pa se je stiskal k očetu. Janiča je skrbelo: kaj bo v svetu brez žene? Kaj bo z otroki? Kaj bo s črvičkom, ki mu je ležal na rokah in brezskrbno spal ...

Res so mu na ladji širokosrčni ljudje pomagali: vsak dan jih je obiskala bolniška strežnica, pregledala otroka in prinesla steklenico, Janič pa se je naučil pestovati in »dojiti«. Toda vselej ga je ob takih obiskih v srce rezala bolečina: otrok nima matere, mu bom jaz lahko oboje, oče in mati? Na vprašanje prihodnosti družine ni niti pomislil. Zdaj je bila glavna skrb preživetje ...

Devet dni je trajala vožnja čez ocean. Deveti dan sredi popoldneva so vstopili v newyorški zaliv in kmalu jih je pozdravila – Boginja svobode... Janiča ni preveč zanimala, dojenček v njegovem naročju se je nemirno premikal, kot bi vedel, da se tudi njemu nekaj »dogaja«. Janič ga je »ujčkal«, kakor je vedel in znal. Navdajalo pa ga je bridko

spoznanje: kako bi ga uspavala žena! V njenih rokah se ne bi pritoževal ...

Ladji so se približali s težkimi vrečami obloženi čolni. Zdelo se mu je, Janiču, da so v trebuhu ladje utihnili stroji in zdaj jo je, nemočno, potiskala proti pomolu skupina tovornih čolnov.

Ob rahlem sunku je Janič spoznal, da so pristali ... Kaj zdaj?

»Gospod Janič?« ga je čez čas ogovorila mlajša ženska v rodni slovenščini.

»Ja, to sem jaz ...«

»Pozdravljeni v Ameriki! Mene je poslala Liga ameriških Slovencev, da vam pomagam urediti vse posle, predno stopite na ameriška tla ... Ste vsi tukaj?« Ozrla se je po kabini.

»Vsi,« je dejal Janič in na njeno povabilo so ji sledili po ladijskih hodnikih. Dekle jih je vodila mimo skupin čakajočih beguncev in kmalu so se znašli pri mizi, kjer so kontrolirali dokumente in opravili kratek zdravniški pregled.

Vse je šlo z neko nenavadno učinkovitostjo in kmalu se je Janič s svojo družino znašel v večjem avtomobilu, s katerim jih je gospodična Kati, kot je zdaj vedel, odpeljala na železniško postajo.

Tam je že čakala manjša skupina drugih Slovencev. Janiča so sprejeli z mešanico navdušenja in pomilovanja: na ladji ga niso poznali, zdaj so vedeli, da je njihov, in novorojenček je bil kmalu deležen podrobnih »ogledov«.

Potem je na postajo zapeljal vlak. Približal se jim je konduktar in jim pregledal identitetne kartice, ki so jim visele okrog vratov. Pomignil jim je, naj mu sledijo, in jih je odvedel v rezervirani vagon.

»Anyone speak English?« jih je vprašal.

»Yes,« se je oglasil mlad fant z očali. Konduktar mu je rekel, naj ljudje v skupini pripravijo identitetne kartice, da se bodo videle, in da jih bo on opozoril pred prihodom v Cleveland.

Čez čas je vlak potegnil ... Iz New Yorka so se vozili vso noč in drugi dan dosegli Cleveland, v državi Ohio. Na kolodvoru, sredi mesta, jih je čakala precejšnja skupina ljudi, Slovencev: nekateri so bili sami novodošli begunci in so prišli na kolodvor sprejeti svoje znance in prijatelje, drugi so prišli iz radovednosti, ko je bil napovedan

prihod te skupine iz New Yorka. Predstavniki slovenskih organizacij so med novodošleci hitro našli prava imena in pričeli razvažati begunce po naslovih v mestu.

Jože Janič je imel sponzorja v Madisonu, na vasi vzhodno od mesta, in odpeljali so ga tja. Sponzor ga je sprejel, potem pa v neki zmedi poslušal, kaj se je zgodilo v Nemčiji.

»Ja, ampak jaz sem podpisal za družino, zdravo in sposobno dela na farmi, ne pa za družino brez žene in z dojenčkom povrhu, ki bo zahteval posebno nego,« se je branil podpisnik.

Tako se je Jože Janič na dan pred božičem leta 1949 na vasi nedaleč od velikega Eriejskega jezera, znašel na cesti, ker zanj in njegovega novorojenčka »ni bilo prostora« ...

Valentin in njegova žena sta držala obljubo: Janičevi so v njunem domu našli varno zatočišče in z leti so se rane zarasle. Družina je uspevala, tragedija na kolodvoru v Münchnu je prešla v grenak, boleč spomin.

Življenje pa je šlo naprej: poslovil se je Valentin, poslovila se je njegova žena, poslovil se je Jože Janič, njegovi otroci pa so ostali, ostali živi in ostali – Slovenci.

V osmem letu novega tisočletja se je, nekje v Ameriki, iz svoje ordinacije v krajevni bolnišnici dvignil zdravnik in odšel na hodnik, kamor so ga klicali. Hodil je z očitno napako: nekje nad levim kolenom je imel pritrjeno protezo ... noga sama pa je ostala na münchenskem kolodvoru ...

Isto uro je kapetan Janič, pilot ameriškega letalstva, na vojaškem letališču zunaj Washingtona odgovoril na telefonski klic: nujno se mora zglasiti v hangarju helikopterjev. Predsednik Združenih držav odhaja na nepredviden obisk v okolico mesta ... Kapetan Janič, otrok, ki je svoj prvi sveti večer v Ameriki prespal na očetovih rokah, se je dvignil, opravil in odšel proti hangarju ... predsednik Združenih držav ne sme čakati na pilota ...

Čas »proti« ali pa čas »za«?

Karel Bolčina

Ko se naša mesta in vasi, vsak trg in nabrežje že prve decembrske dni odenejo v praznično, svetlikajočo podobo, nas Cerkev vabi naj ostanemo budni, pripravljeni, v pričakovanju.

Dikotomija, ki nastane v nas zaradi tega, kar se dogaja okoli nas, nam ni v najboljšo pomoč za praznovanje in obhajanje skrivnosti. Kristjani jo skoraj ljubosumno varujemo pred zunanjimi »glodalci« in »žuželkami«, da bi ji tehnološka zasvojenost sodobnega zahodnega človeka in znastvena metoda vsakega postopka ne odvzeli pristnosti in miline.

Tako postaja advent za kristjana bolj čas »proti« kakor pa čas »za«.

V tem smislu je tudi Cerkev sama postavljena danes pred močan izziv: biti proti temu, kar jo razdvaja, navznoter in navzven, ali biti za to, da se vedno bolj uteleša po stilu prve krščanske skupnosti?

»Ko bo Gospod zopet prišel (kakor je obljubil, ne da bi nam pojasnil čas prihoda) bodo ob njem le Frančišek in nekaj žensk?«

Papež Frančišek je dovolj jasen, dejal bi kar kategoričen: kdor je spoznal Resnico in živi iz nje, ne more staviti na kompromise. Diplomacija in spoštovanje drugega je pravil-

na drža vsakega človeka, ko gre za mir in sožitje med narodi in verskimi skupnostmi; a ko gradimo svojo osebnost in jo postavljamo na temelje, ne moremo obiti bistva. Božična skrivnost je za nas bistvo: Bog se na nenaraven – nadnaraven način utelesi, se učloveči, da bi dal

človeku možnost, priložnost in sposobnost novega božjega otroštva. V vsakem človeku se torej skriva podoba Stvarnika in je prav zato nedotakljiv, vreden vsakega spoštovanja in podobno kakor s pigmentom, obdan z dostojanstvom bitja, ki presega živalsko in rastlinsko raven.

Božičnega dogodka in veselja ne moremo obhajati v svetlobnih efekih božičnih smrečic in z očem vabljivimi pogrinjki, pač pa samo in edino v zavesti, da je človek – človek in ne kakršnokoli živo bitje. Pozornost, ki jo dandanes usmerjamo v nego živali in živalic (po mojem mnenju včasih pretirana), ne more in ne sme zatemniti vzvišenosti človeškega bitja, ki se zdi danes v sirskih okopih, v afriški suhoti, v terorističnih podvigih, v evropskih »veleblagovnicah« suženjske prostitucije (ki se rada širi, potuhnjeno, na otoke indijskega oceana) prej nekaj kakor nekdo.

Nekaj stoletij pred uresničitvijo dogodka zgodovine – učlovečenja Boga – je prerok Izaija bodril in opogumljal svoje sonarodnjake, naj ne obupujejo in naj kljubujejo. Redki so ga poslušali in pod križem učlovečenega Boga najdemo tako v evangeliju kakor na platnu in freskah znamenitih umetnikov le Janeza in nekaj sklonjenih žensk.

Sodobni prerok, papež Frančišek, nas podobno spodbuja naj ne klonemo in kljubujemo aroganci ekonomizma, potrošništva in premožništva za vsako ceno.

Ko bo Gospod zopet prišel (kakor je obljubil, ne da bi nam pojasnil čas prihoda) bodo ob njem le Frančišek in nekaj žensk?

Ob Božiču vernih in nevernih

Doživljanje večnih vrednot v luči novih izzivov in priporočil (za mnoge “motečega”) papeža

B. S.

Božič. Lahko smo kristjani, lahko pa ne. Lahko verujemo v božično utelešenje Boga, lahko gremo k polnočnici samo zaradi spominov na otroštvo ali iz ljubezni do tradicije, ali pa tudi to ne. Lahko božič doživljamo še tako laično, a doživljamo ga vendar!

In k sreči (ali – za koga – nesreči), bomo skoraj težko preslišali spodbude, priporočila, svarila papeža Fračiška. Njegovi umirjeni, a vztrajni nastopi, skoraj trmasto poudarjanje določenih vrednot, grede nekaterim morda na živce, drugi ga kritizirajo, četrti pozorno opazujejo (navsezadnje je še Trump menda zgradil svoj volilni uspeh na nekonvencionalni medijski kampanji, ki je ubrala nove kanale socialnih omrežij).

S temi umirjenimi in vztrajnimi nastopi bomo tako težko preslišali njegove vsebine: mirna razrešitev sovražnosti, obsodba vseh oblik ekstremizma in terorizma, boj proti častihlepni in pohlepni elitam (tudi znotraj cerkve), v bran šibkejšim – otrokom, mladim, ženskam, bolnim, revnim, ljudem na obrobju, migrantom ter beguncem; – so samo nekatere izmed njegovih tem. Papež ob vsaki priliki opozarja na drame izpraznitve odnosov, vztraja pri pomenu družine, opozarja na iskreno solidarnost, na skrb za stvarstvo – naravo in okolje.

Vrednotam, ki naj jih na nov način (?) po priporočilih papeža živimo kot kristjani in ljudje dobre volje, torej

posvečamo ta članek. Povabili smo šest uglednih peres – štiri, ob Karlu Bolčini, ki je prispeval uvodnik in dr. Silvu Šinkovcu, ki je gost daljšega intervjuja – da bi pomagali s svojim kratkim razmišljanjem osvetliti vrednote, ki so običajno za Božič v ospredju, z novo lučjo, s katero nanje svetijo besede in opozorila svetega očeta. Branko Cestnik, znani duhovnik-blogger, skavtski duhovni voditelj in komentator tako pod reflektor postavlja vrednoto solidarnosti – danes posebno na preizkušnji zaradi vala migrantov.

»Papež ob vsaki priliki opozarja na drame izpraznitve odnosov, vztraja pri pomenu družine, opozarja na iskreno solidarnost, na skrb za stvarstvo – naravo in okolje.«

Solidarnost namesto strahu

Branko Cestnik

Beseda solidarnost korenini v latinski besedi solidus, kar pomeni trden, stabilen. Dobesedno bi torej besedo solidarnost lahko slovenili s trdnost, polnost, zvezanost, brez vrzeli in razpok.

Kot vemo, besede solidarnost ne uporabljamo v gradbeništvu. Za trden most ne rečemo, da je solidaren most. Kvečjemu rečemo, da je soliden. Besedo solidarnost uporabljamo za ljudi, ki skrbijo drug za drugega, pazijo na šibkega in si pomagajo. Ko so torej ljudje povezani, ko ni razpok med njimi, ko držijo skupaj, rečemo, da so solidarni.

Solidarnosti si ni izmislila religija, tudi ni plod kakšne od političnih teorij. Solidarnost je prvobitna in bistvena kakovost medčloveških odnosov. Če bi človeški rod že od zore svojega zavedanja ne bil solidaren, bi izginil. Človek nima čekanov kot mačka, krempljev kot jastreb, dolge dlake kot bizon ali hišice na hrbtu kot polž. Da je v njemu neugodnih razmerah preživel, je moral računati na sočloveka. Ob tem je razvil poseben čut za najšibkejšega: za otroka, starčka, bolnika. Zaščititi najšibkejšega je pomenilo skupaj držati in močno zvezati vso skupino.

Ko čebela ostari ali obnemore, jo druge čebele potisnejo iz panja, da umre tam nekje zunaj. Ker ni koristna, tudi živeti več ne sme, saj bi njena šibkost oslabil ves panj. Pri ljudeh je obratno. Ko zboliš, obnemoreš ali ostariš, te skupina stisne v svojo sredino in te neguje. Skupina črpa svojo moč iz solidarnosti do šibkih.

Hočem reči, solidarnost je nekaj, kar je globoko v človeški naravi. Ko odpove solidarnost, kmalu ljudje nismo to, kar bi po svoji naravi morali biti. Ni pretirano reči: če brišeš solidarnost, prej ko slej brišeš človeški rod.

Vendar si solidarnosti ne razlagamo zgolj z zemeljskega (evolucijskega in sociološkega) vidika. Solidarnost in usmiljenje sta po Jezusovem nauku in zgledu imeni za Boga. Minulo Leto usmiljenja, ki

ga je zapovedal papež Frančišek, ni bilo zgolj še ena pobožna vaja na naši duhovni poti. Bilo je vabilo, da odkrijemo Božjo navzočnost v delih usmiljenja. Pravzaprav vabilo, da se spreobrnemo

»Bilo je veliko strahu pred migranti. Ravno prav, da vemo, kje nam je začeti delati na sebi v smeri večje solidarnosti.«

od abstraktnega in sentimentalnega Boga k Bogu, ki prihaja k nam po ubogih.

Božja pota so ljudem nedoumljiva. Ravno, ko smo bili pozvani, da v posebnem letu srečamo Boga-Solidarnost, so se preko naših morij in preko naših polj vsuli azijski in afriški begunci in migranti. Bilo je veliko strahu. Ravno prav strahu, da vemo, kje nam je začeti delati na sebi v smeri večje solidarnosti. Kajti „v ljubezni ni strahu, temveč popolna ljubezen prežene strah“ (1 Jn 4,18).

Openski dekan in vikar za slovenske vernike v Tržaški škofiji, sicer tudi že 40 let župnik na Repentabru, Anton Bedenčič, kot navdušen planinec in tudi sam skavtski duhovni voditelj osvetljuje

skrb za stvarstvo, naravo in okolje – danes še posebno pod drobnogledom zaradi klimatskih sprememb in posledične lakote ter novega vala ekonomskih beguncev (tej temi posvečamo še dodatno kolumno).

Očistimo človeka

Anton Bedenčič

Božič je ena sama pesem. To je pesem o lepoti zveznatnega neba in zemlje, to je pesem o življenju, o otroku nedolžnih oči in toplega nasmeha. To je pesem o ljubezni matere, o možu, ki čuva zaklad neba. To je pesem pastirskih poljan, pesem o preprostih ljudeh in kozmičnih angelskih melodijah.

Da, je pa tudi zapis o mestu Betlehem, zaprtem vase in v svoj mali svet. Je tudi zapis o močnem mestu Jeruzalemu, svetem mestu, omadeževanem z oblastjo in krvjo.

Vse, kar prihaja iz božjih rok, je čisto in neomadeževano. In ta svet je zaupal človeku.

Ni zemlja omadeževala človeka. Človek je najprej omadeževal samega sebe. In to umazanijo zdaj trosi po božjem stvarstvu, katerega del je tudi on.

Ne moremo očistiti narave, če ne očistimo vzroka onesnaženja. Človek sam je tisti, ki je najbolj ekološko onesnažen. Najbolj nenaravno živi človek. Zastrupljen je s tolikimi stvarmi, od alkohola preko tisočernih zasvojenosti, ne naravnih in nečloveških odnosih. Kar pa je še huje, ustvarja tudi zastrupljene strukture s katerimi usušnjuje poedinca.

Največja onesnaženost našega planeta je reven, lačen, preganjan in izkoriščen človek.

»Ne moremo očistiti narave, če ne očistimo vzroka onesnaženja. Človek sam je tisti, ki je najbolj ekološko onesnažen.«

Papež v okrožnici „Laudato si“ predlaga izhod iz tega začaranega kroga. Potreben je nov način življenja, nova ekonomija, pravičen družbeni red.

Na svetu niso problem smeti, zastrupjen zrak, voda. Problem je zastrupljen človek. Potrebno je očistiti vzrok. Človeka. Njegovo zblojeno pamet. In rešen bo naš planet.

Tudi letos v božično noč prihaja Nekdo, da razstrupi tega bolnega človeka, ga očisti.

Mnogi se znajo otresti teže potrošniškega sveta. Ko zavonjaš skrivnost gozda in travnika, valovanje morja, ko te potegnejo višine gora, se prepusti Njemu, da te razstrupi, očisti. Z antistrupom stopi ponovno v ta svet, med ljudi, v družbo in ga očiščuj, kjer je pač tvoje delovno mesto.

Odgovorni urednik mesečnika Ognjišče, pisatelj in komentator Božo Rustja pa v luči novih izzivov osvetljuje večno vrednoto družine. Ta je namreč danes še posebno pod udarom zaradi

zunanjih pritiskov družbe (zahtevne službe, pomanjkanje časa, premalo socialnih uslug za družine) in rahljanja medsebojnih odnosov.

Preden odbije ura poldne

Božo Rustja

Papež Frančišek nas je kmalu po izvolitvi presenetil s svojo odprtostjo in novim slogom papeževanja. Zato so nekateri menili, da bo dal dovoljenje za poroko gejev, lezbijk, duhovnikov, redovnikov, skratka vseh »neporočljivih«, poročenim pa dovolil ločitve in podobno. Nič od tega se ni zgodilo in vendar je papež Frančišek naredil preobrat v odnosu Cerkve do družine. Še bolj kot njegovi predhodniki je odprl v Cerkvi razpravo o krizi družine (neporočeni pari, ločeni in ponovno poročeni, enostarševske družine, istospolni pari z otroki). Res je tudi, da so vsi ti pojavi v zadnjih letih v porastu. Ne pozabimo kar dveh sinod na temo družine, ki jih je sklical. Pokazal je tudi veliko sočutje do družin in na krize ter trpljenja »nepopolnih« družin in raznih novih oblik skupnega bivanja. Ločenim in ponovno poročenim je jasno povedal, da so tudi oni člani Cerkve in jim odprl nekatere nove možnosti. Nikogar noče izključevati.

Papež Frančišek tudi drugače veliko govori o družinskem življenju. Njegov govor je preprost in življenjski. Tako je kmalu po izvolitvi navajal nauke

»Papež večkrat čisto po očetovsko govori o vzgoji otrok, o tem, kako naj se očetje igrajo z otroki.«

svoje »none Rose« iz pisma, ki ga nosi stalno v svojem brevirju. Nekaterim je njegov preprost govor šel na živce in celo nekateri kardinali so – ja, moram tako napisati – zlobno rekli, da so včasih papeži citirali učene teologe, ta pa navaja staro mamo. »Kardinalska kritika« je lahko celo upravičena, a se papežev življenjski nagovor bolj dotakne ljudi. Tako večkrat čisto po očetovsko govori o vzgoji otrok, o tem, kako naj se očetje igrajo z otroki. Nekoč je dejal, da može pri spovedi vpraša, če to počnejo. Kako konkretno življenjski zna biti papež je pokazal 13. maja 2015, ko je pri katehezi govoril o družinskem življenju in za družinsko srečo priporočil tri »čarobne besede«: »Smem? Hvala! Oprosti!« Ob letošnjih božičnih praznikih se lahko ustavimo ob teh besedah. Bolj kot se jih bomo držali, manj bo »novih« oblik družine.

Pater Edvard Kovač, filozof in univerzitetni predavatelj v Ljubljani in Toulousu v Franciji pa zaključuje z razmišljanjem o potrebi po notranjem spreobrnjenju, na katerega papež Frančišek stalno opozarja. Po njegovem je namreč to predpogoj, da se

vsak človek nato zna odpreti sočloveku. Odpiranje sočloveku, občutljivost za drugega na vseh ravneh – od osebne- ga, do družbenega, ekonomskega in političnega – pa sta stalnici razmišljanj in priporočil svetega očeta.

Lepota življenja

P. Edvard Kovač

Danes mrgoli priročnikov, ki nam zagotavljajo, da postanemo srečni, če jih le preberemo in če se odločimo, da se podamo na pot njihovih desetih točk, skratka, ponujajo srečo na lahek in zagotovljen način.

Toda takšna skušnjava obstaja že od pradavnine: samo seči je potrebno po sadežu, zvrniti čašo, nekaj zaužiti, postaviti se v določeno telesno držo in božanska sreča nas bo že spreletela, magično občutje bomo imeli v posesti.

Toda ob takšnih zdravilnih receptih ni težko prepoznati zavajajočo naivnost. Vendar pa obstaja tudi naivnost druge stopnje. Ta se razkriva v nekaterih knjigah, ki se ponujajo kot življenjska modrost. Govorijo nam, da se je potrebno poglobiti v svojo notranjost in priti k sebi. Zato se je potrebno naučiti dihati, se osredotočiti na neko misel, ali pa se znati izprazniti. Potem se človeku v njegovih globinah zasvetlika večnost, dosegel bo neizrekljivo. Tam se bo razodel samemu sebi, ker bo zaradi tehnike svojega mišljenja zaznal in se zavedal, kdo neki je on sam.

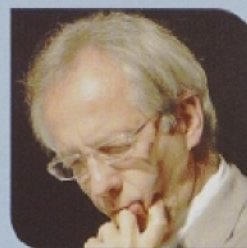
Ne smemo reči, da bi bile vse te meditativni tehnike brez vrednosti. Mnogim razrvanim osebnostim pomagajo, da se umirijo in da znova najdejo okus po življenju. Toda ali so v resnici okusili večnost? Je to tista radost ljubezni, po kateri vsi hrepenimo?

Svetopisemsko izročilo nam pravi nekaj drugega. Razkriva nam resnico, da se človek ni zmožen uresničiti in tudi ne sam spoznati samega sebe. Za največjo pustolovščino duha potrebuje še nekoga drugega. Potrebno je, da se zazre v oči drugega človeka, ki ga bo vodil v daljave, kamor njegov duh sam nikoli ne bi poletel.

Evangelij nam pravi, da ob drugem človeku, ki trpi, lahko zaznamo, kdo smo. Smo bitja, ki so sposobna ljubiti in ne samo biti v sebi. Sposobni smo tudi potovati k drugemu človeku, se vživeti v njegovo občutje in se mu predati.

»Evangelij nam pravi,
da ob drugem človeku,
ki trpi, lahko zaznamo,
kdo smo.«

Evangeljska duhovnost nas najprej osvobodi naše zagledanosti vase, potem pa nas popelje v nova obzorja, ki se nam razkrivajo na obrazu drugega človeka. Njegova svetloba nam osvetljuje življenjsko pot, njegov glas je melodija, ki seže v najglobljo plast naše osebnosti in njegov stisk roke ali tudi objem nam bo povedal, da nikoli nismo sami in da je življenje nekaj čudovitega, saj on obstaja, v njegovem pogledu se leskeče Neskončni, on je dar, ki nam pravi, da je lepo živeti. 🌱

Intervju z duhovnikom in psihoterapevtom dr. Silvom Šinkovcem

Brez religiozne razsežnosti je težko pojasniti mnoge najgloblje motivacije pri posamezniku

Anka Peterlin

PŠinkovec, ste eden od Slovencev, ki smo nanje lahko ponosni in veseli, da jih imamo. Po poklicu in izobrazbi ste duhovnik jezuitskega reda in obenem psiholog; po izobrazbi pa tudi teolog, defektolog, filozof; ste magister in od letos tudi doktor. Slovenskemu prostoru že dolgo posvečate svoje obsežno znanje in energije. Razdajate se Slovincem vseh starostnih stopenj preko vodenja duhovnih vaj, spremljanja pri duhovni rasti, tečajev in delavnic na duhovno in psihološko tematiko; vaša predavanja (tudi pri nas v zamejstvu, npr. v Društvu Finžgarjev dom) so vedno zelo dobro obiskana, saj se slušatelji pri njih ne le intelektualno, ampak tudi duhovno obogatijo. Pogosto se slovenski javni mediji obračajo na vas in vas prosijo za mnenje, ki je vedno odlično utemeljeno, umerjeno, a odločno; vaše misli po Radiu Ognjišče učinkujejo kot duhovne vaje. Mislim, da so Vaši nastopi in pričevanja globoko vernega in prepričljivega človeka posebno v slovenskem prostoru zelo dragoceni in da (vsaj občasno) učinkovito kljubujejo prevladujoči negativni podobi vernikov, ki jo večina medijev vsiljuje.

Ste tudi ustanovitelj in duhovni vodja Društva katoliških pedagogov in revije Vzgoja, s čimer ste napolnili vrzel prejšnjih 45 let, ko se katoličani niso smeli javno udeleževati kot verniki.

■ Verjetno bi bralce Mladike, tako kot mene, zanimalo, da nam poveste kaj o svojih koreninah, o svojem otroštvu in okolju

● Doma sem z Dolenjske, župnija Šentjernej, vas pa je Dolenje Mokro polje. Oče in mama sta se poročila prva leta po vojni, postaviti sta si morala hišo v gozdičku, ki ga je bilo treba najprej odstraniti. Oče je bil cestar, mama ni bila nikoli zaposlena. Imeli smo nekaj malega zemlje, nekaj domačih živali. Z delom, s pridnostjo, z dobro organizacijo, s poštenostjo sta ustvarjala svojo družino. Naš dom je bil vedno odprt za druge: za vaščane, za sorodnike, za tujce. Pri nas so se igrali otroci iz vasi, pri nas so prišli gledat TV sovaščani (ko je bila TV še redkost), mama je sprejela tujce in pogosto so pri nas prespali, tudi če so prišli sredi noči. Gostoljubnost, odprtost, dobrota in resnicoljubnost so

bile lastnosti očeta in mame. In velika vera. Vsak večer smo na kolenih molili rožni venec, redno hodili k sveti maši, mama je skrbela za vaško kapelico, za podružnično cerkvico in za mnoge stvari v cerkvi. Oče je bil dejaven gasilec in v mnogih drugih dejavnostih. Trpel je tudi zaradi tega, ker ni hotel sodelovati v partiji. Ko je v petdesetih letih kupil mlin, da bi se lažje preživljali, je vaški 'heroj', priseljensec z naperjeno puško prišel domov k mami, ki je v naročju držala drugega otroka in grozil, da bo vse pobil, če oče mlina ne bo prodal. Privatna lastnina je bila preganjana. Mladost je bila polna radosti v naravi, v sanjah o prihodnosti. Rad sem imel šport in sanjal, da bom nekoč nogometaš. Rad pa sem

»Mama je sprejela tujce in pogosto so pri nas prespali, tudi če so prišli sredi noči.«

prebiral verske knjige in kot adolescent pokupil takrat meni vse znane verske knjige. Branje knjig v tem obdobju je bila prava verska vzgoja. V tistem času sem srečal tudi menihe v kartuziji Pleterje. Ob njih sem se učil še dodatne modrosti življenja. Nepozaben vtis je na mene naredil p. Janez Drolc, takratni prior, ki je ravno oslepel zaradi sladkorne bolezni. Imela sva veliko pogovorov v njegovi meniški celici.

■ **Kako ste prišli do trdne vere in kako ste se odločili za duhovniški poklic (po dokončanem študiju defektologije na Pedagoški univerzi) v osemdesetih letih, v času, ki v Sloveniji ni bil naklonjen Cerкви?**

● Ko sem prišel na študij specialne pedagogike v Ljubljano je Marko Rupnik ustanovil novo študenstko skupino. Poleg rednih srečanj nam je ponudil tudi duhovne vaje v tišini. Poleti 1977 smo bili na Pohorju pri sv. Ignaciju. To je bilo zame pravo odkritje. Naslednje leto smo duhovne vaje ponovili in takrat sem se odločil, da postamem jezuit. Želel sem si, da bi se naučil dajati duhovne vaje. To sedaj delam že 30 let in je ena najlepših izkušenj duhovništva. Priti do osebnega odnosa s Kristusom, priti do osebne vere, do notranje izkušnje se mi zdi bistveno za kristjana. Sv. Ignacij mi je pokazal to pot, po njem mnogi jezuiti. Že takrat sem čutil, da je molitev največje bogastvo človeka, ker ga povezuje z virom življenja, s svetostjo Boga. Tista naša študentska skupina pa je prerasla v skupino Kres, ki je kasneje postala del svetovnega gibanja laikov Skupnost krščanskega življenja. Za moj duhovniški poklic pa je gotovo največ prispevala mama, z zgledom svoje vere in z molitvijo. Pa mnogi drugi molivci.

»Priti do osebnega odnosa s Kristusom, priti do osebne vere, do notranje izkušnje se mi zdi bistveno za kristjana.«

Foto: Danijel Devetak

■ **Lahko bi rekli, da združujete dva poklica: poklic duhovnika in poklic psihologa. Kaj imata skupnega? Se Vam zdi, da bi znanje iz psihologije moralo biti del izobrazbe duhovnikov, saj bi pomagalo k boljšemu razumevanju ljudi? Kako vi vzklajujete obe vlogi? Ju ločujete ali, obratno, lahko »Šinkovec psiholog« pomaga »Šinkovcu – duhovniku« (npr. pri razločevanju in pri pomoči ob hoji po poti duhovnosti ali pri tem, da človeka razumete bolj celostno in globlje, npr. pri spovedi se spovedanec ne omejuje na samoobtoževanje zaradi grehov in na kesanje, ampak skuša stopiti na novo pot s pomočjo razumevanja vzrokov, ki so v podlagi in skuša delati na njih, npr. včasih tudi v trpljenju ali šibkosti).**

● Vesel sem, da sem imel ta privilegij, da združujem oba poklica. Vedno me je zanimalo, kdo je človek. Specialna pedagogika, filozofija, teologija, psihologija in pedagogika raziskujejo človeka. Pristopi

so pogosoto zelo različni, toda vsaka veda se sklanja nad skrivnostjo človeka, ki je in ostaja presežno bitje. Zelo mi pomaga, da sem študiral vse te znanosti. Včasih mi je bolj pomagalo to, da sem duhovniškemu delu dodajal psihološko vedenje, danes se mi zdi, da meni terapevtu spet bolj pomaga

duhovnik Silvo. Na dnu gre za duhovno pot, celo več, za duhovni boj, kot pravi sv. Pavel in potrebno je več delati za svetost, za duhovni razvoj in mnoge stvari na psihičnem področju se lažje razrešijo. Seveda bi zelo koristilo, da bi bogoslovci bolje spoznali človeka tudi s psihološkega vidika, še bolj pa je pomembno, da bi verjeli v svoje duhovniško poslanstvo, v moč molitve in moč zakramentov, v moč evharistije.

■ Nekateri ugledni in vplivni psihologi menijo, da je psihološka znanost neuskladljiva z vero v Boga. Kaj vi mislite o tem?

● Ameriški psiholog Vitz je že pred desetletji napisal knjigo Psihologija kot religija. V njej pojasnjuje, kako sodobni človek psihološke razlage človeka prevzema nekritično in jih jemlje kot religijo. Verjamemo tem mnogim teorijam. Teorije niso 'znanja', so okvirji, znotraj katerih se pogovarjamo o določenih pojavih v človeški duševnosti. Zato imamo mnogo teorij osebnosti. Vsaka nekaj pomembnega pove o človeku. Nobena teorija osebnosti pa ne vsega. Dokler teorije jemljemo kot pomoč pri razmišljanju o pojavih v človeku, so teorije zelo koristne, če jih pa pojmujejo kot dokončna spoznanja o človeku, postanejo ideologije. Včasih zelo nevarne. To se zgodi pre pogosto. Človek pa je odprto bitje, presežno bitje in nobena teorija osebnosti ne more zaobjeti vse skrivnosti bivanja človeka. Mnogi psihologi vero izključujejo iz svojega razmišljanja, vse bolj pogosto pa je tudi, da psihologi ponovno vključujejo vero v svoje znanstveno razmišljanje, saj brez religiozne razsežnosti težko pojasnijo mnoge najgloblje motivacije pri posamezniku. Včasih je tako presenetljivo, kako se situacija pri posamezniku spremeni, potem ko v svoje življenje ponovno vključi vero in molitev. Tudi pri tako imenovanih nevernih ljudeh. Zdi se mi, da se bo psihologija v prihodnosti vse bolj posvečala tudi religioznemu delu človekovega doživljanja.

■ Veliko se ukvarjate s skupinami mladih. Današnji čas in družba ne pomagata pri ohranjanju vere (že pri prehodu od otroške v odraslo vero): velikokrat verska vzgoja doma ni dovolj, da bi lahko mlad človek vztrajal v njej in ključeval vsiljevanju ateističnih idej in sekularizaciji. Kje vidite rešitev?

● Selukarizacija je vse močnejša v zahodni civilizaciji. Ta bo šla naprej svojo pot. Hkrati pa človek ostaja religiozno

»Včasih je tako presenetljivo, kako se situacija pri posamezniku spremeni, potem ko v svoje življenje ponovno vključi vero in molitev.«

bitje, zato išče v svojem dnu zadovoljiv odgovor na slutnje, ki jih nosi v srcu. Zato današnji človek tava od učitelja do učitelja. Na to temo sva imela zanimive pogovore z dr. Jožetom Trontljem, bivšim predsednikom SAZU. Tudi njemu se je zdelo neverjetno, kako znanstveniki iščejo odgovore pri zelo poceni idejah raznih kvazi učiteljev. Človeško srce je nemirno, dokler ne najde resnice. Mnogi vrhunski znanstveniki iščejo odgovor v religioznosti. Tudi z mladimi je tako.

■ Tudi drugače je mladim danes težje živeti določene duhovne vrednote, saj se družba izrazito in vedno bolj usmerja v potrošništvo, cenjenje poznanjenosti, učinkovitosti, uspešnosti, zmogljivosti. Izrazito pa med njimi primanjkuje pristna komunikacija, pogovor v živo, sprejemanje odgovornosti in odločitev.

● Mnogi mladi so hiter plen potrošniške družbe in postanejo stereotipen mlado-stnik, ki ga opisuje Gallimberti v knjigi Nihilizem: grozljiv gost mladih. Mlad človek ne more osmisлити življenja z množanjem igrac, zabave, obljub o uspešnosti, ker kmalu trči na trdoto življenja,

na prevaro v ljubezni, na neuspeh in družbo orožano topline in sočutja. Vsak mlad človek ima v srcu velike sanje o lepem življenju. Blagor mladim, ki imajo doma starše in stare starše, ki molijo za otroke, ki skrbijo za svojo svetost. Neizmeren zaklad so zanje. Blagor mladim, ki srečajo učitelje, ki zanje molijo in jih vsak dan blagoslavljujejo, ki verjamejo v moč vere, blagor mladim, ki v Cerkvi najdejo verne vodiletlje, ki verjamejo svoji veri in živijo iz Duha, iz povezanosti z Bogom. Plamen vere se pri mladih lahko prižiga le ob svečki vere. Mladi so odprti in iščejo. Radi bi pravi odgovor. Tega jim bodo dali le ljudje, ki v srcu nosijo Boga, resnično vero. To pa je izziv, ne samo v zunanji družbi, ampak tudi

»Šole morajo svoje vzgojno delo posvečati še bolj kulturi spoštovanja. Pomemben del tega je tudi spodbujanje razvoja samospoštovanja in čustvene pismenosti.«

znotraj cerkvenega prostora. V srcu, v duši so mladi velikodušni. Potrebujejo pa okolje, skupnost, ki iz njih izvabi najbolj plemenite stvari. Verjamem v to, zato sem rad z mladimi in vedno me bo-

Ana Kovač / Siol.net

gatijo. Bog jih kliče, da pregnetejo svet s svetostjo. Rad sem z njimi in Bog me po njih uči, po njih sem deležen milosti.

■ **Doktorsko disertacijo ste posvetili mladim in sicer z naslovom: »Vzgojni načrt v vlogi spodbujanja celostnega razvoja osebnosti učencev«. Nam lahko zaupate, do kakšnih spoznanj ste prišli v zvezi z mladimi, vzgojo, razvojem in rasti mladih?**

● Slovenska osnovna šola ima od leta 2008 vzgojni načrt, vsaka šola. To je za nas velika novost. Zanimalo me je, kako ti načrti živijo. Preko raziskave sem spoznal, da se je zgodila velika sprememba, odkar so v šolah vzgojni načrti. To ni le nepotreben dokument v predalu. Učitelji se med seboj več pogovarjajo o vzgoji, bolje sodelujejo, delujejo bolj načrtno in stalno. Vzgojnim načrtom pa manjka vzgojni koncept. Sicer si vsaka šola oblikuje neke vrste vzgojni koncept, toda pedagoška stroka mora tu narediti svoj del, oblikovati za šole uporabne vzgojne koncepte. Slovenske šole so visoko postavile vrednoto spoštovanje, na drugem mestu je znanje in potem odgovornost. Iz tega sledi, da morajo šole svoje vzgojno delo posvečati še bolj kulturi spoštovanja. Pomemben del tega je tudi spodbujanje razvoja samospoštovanja in čustvene pismenosti. Izzivov je veliko. Eden največjih gotovo tudi ta, da se bolje opredeli, kaj pomeni za šolo spodbujanje celostnega razvoja osebnosti, o katerem govori Zakon o osnovni šoli kot Unescov dokument Učenje: skriti zaklad. Pri tem je pomembno, da se opredelijo področja razvoja, ki naj jih šola spodbuja in jedro osebnosti, ki šele zagotavlja uporabo besede celosten. Pediček je to lepo ubesedil z prisodobno horizontalne in vertikalne, ne le seštevanje različnih plasti osebnosti, ki naj jih šola razvija, ampak tudi vertikala, kar pomeni tisto, kar osebnost poenoti, kar je jedro osebnosti.

■ **Kaj pa ostala populacija, odrasli in zreli ljudje: včasih se zdi, da so s strani**

družbe nasploh nekoliko zanemarjeni (npr. v skrbi za vero - verjetno obiskovanje nedeljske maše za večino ni dovolj in bi potrebovali še kako huhovno poglobitev). Vi pa organizirate in vodite seminarje o samopodobi in o inteligentnih čustvih. Verjetno gre za argument, ki je pomemben le za mlade, ampak za vse starostne stopnje: bi nam lahko v zgoščeni obliki povedali nekaj napotkov glede obeh tematik?

● Verjamem, da se razvoj osebnosti nikoli ne zaključi. Človek je odprta knjiga. Zato že 30 let vodim seminar Osebni dnevnik, na katerem pišemo osebno življenjsko zgodbo, In druge seminarje za osebno rast.

Zadnje desetletje sem veliko časa posvetil razmisleku o samospoštovanju. Ta tema vedno naleti na dober odziv. Tako pri učiteljih v šolskih zbornicah, kot pri starših

in drugih odraslih. Občutek lastne vrednosti je osnova za vsak odnos. To je tudi globoka teološka tema. Čustva pa so še vedno neznanka, ne vemo, kaj naj z njimi počnemo. Predvsem ne zato, ker se nikoli ne naučimo čustvene abecede. Kot se učimo poštevanke, bi se morali sistematično v šoli učiti o čustvih. Tako bi jih poznali, jih znali prebrati in se bolj smiselno odzivali na svoje doživljanje in doživljanje drugih. Tudi to je pomemben vir informacij za osebno življenje. Na področju osebnostne rasti bi lahko v Cerkvi storili še mnogo. Veliko programov že imamo. Pomembno pa je, da udeležencem sporočamo, da so vsi odgovori za njihovo osebno življenje v njih samih. Na predavanjih, seminarjih in drugih programih se ustvarja okolje, da srečajo sebe. Na enem od seminarjev to jesen je udeležena na koncu izjavila, da je vesela, ker je ' naredila pobeg k sebi.'

■ **Vodite tudi duhovne vaje za vse: kaj mislite o tem, ali bi lahko bile primerne za vse starostne stopnje? Bi lahko še v kaki drugi obliki poglobljali svoje duhovno življenje (npr. z lectio divina).**

● Duhovne vaje izvajamo v zelo različnih oblikah. Rad imam 5-dnevne duhovne vaje v tišini. Nekateri jih obiskujejo več kot dvajset let in so tega časa zelo veseli. Drugi imajo rajši druge oblike, konec tedna, ali en dan tišine. Nekateri imajo radi naravo,

»Kolikor je vrst ljudi, toliko vrst duhovih poti obstaja. Pomembno je, da vsakemu človeku ponudimo pot, po kateri je pripravljen hoditi.«

drugi spet Božjo besedo in se udeležujejo različnih srečanj, kjer se bere in komentira Sveto pismo. Mnogi radi hodijo na romanja, kjer se veliko moli. Prav na romanjih mnogi doživijo pravo spreobrnjenje. Kolikor je vrst ljudi, toliko vrst duhovih poti obstaja. Pomembno je, da vsakemu človeku ponudimo pot, ki jo je v nekem trenutku sposoben in pripravljen po njej hoditi. Na svetoletnem romanju v Rim so nekateri doživeli zelo globoke stvari. Bogu hvala. Spominjam se profesorice, ki je pred leti prosila za krst. Ko se je pripravljala, sem jo vprašal, kdaj je bil tisti trenutek, ko zanjo ni bilo Boga, in od takrat naprej je Bog zanjo obstajal. Rekla mi je, da se je to zgodilo v neki katedrali 20 let nazaj. Iz nič, samo stopila je v cerkev in vedela: Bog je. Potem je potrebovala 20 let molitve, iskanja, da je prišla do odločitve za krst. Bog ima za vsakega človeka svojo pot. Vsem pa lahko zelo pomagamo, da zanje molimo. To je najmočnejša kateheza.

■ **Ali bi lahko za bralce Mladike povedali božično misel?**

● Božič je lep čas. Ponavzoča Kristusovo učlovečenje. To je čas, ko se zavedamo, da je božje kraljestvo med nami. Vsem želim, da bi se ob jaslicah tega zavedali. Kjer je Kristus, tam je božje kraljestvo. Ko je Kristus blizu, je mir v srcu, je ljubezen med brati in sestrami, je spoštovanje in milina, je pravičnost in solidarnost. Poslušajmo Kristusa, ki je med nami. In toplo nam bo pri srcu.

■ **Ali bi želeli še kaj dodati?**

● Kristjani imamo veliko srečo in milost, da je sedaj papež Frančišek, ki nas vabi k pristnemu življenju po evangeliju. Vem, da njegov slog papeževanja ni vsem kristjanom všeč, toda mnogim je. Mnogim zunaj Cerkve je. Močan glas za Kristusa je vse njegovo delo. Ko imamo tako pronicljivega in globoko vernega človeka za voditelja, je ugoden čas za oznanjevanje. Včasih ni potrebno drugega, kot da molimo za njega, da bi svoje delo čim dlje nadaljeval. Ter za svoj 'program življenja' ali 'pastoralni načrt' vzamemo njegove spodbude. Ne bomo zašli od evangelija. Kristjan naj se hrani tam, kjer Duh govori Cerkvi.

Hvala Vam za tako lepe in globoke odgovore, ki bodo gotovo notranje obogatili vse nas! 🙏🙏

Skrb za okolje med najpomembnejšimi vrednotami

Bo leto 2016 res prelomno za podnebje in za nas?

H. J.

Leto, ki se izteka, je z vidika skrbi za okolje prineslo res pomembne novosti. Človeštvo pa se ni spametovalo kar tako, iz dneva v dan. Potrebni so bili očitni znaki posledic globalnega segrevanja, ki so povzročili tudi zelo hude ekstremne vremenske pojave s številnimi žrtvami. In tako se je zgodilo, da je zadnja podnebna konferenca v Parizu – po vrsti bolj ali manj neuspešnih iz prejšnjih let, na primer v Kopenhagenu, Durbanu ali Limi – vendarle pomenila prelomnico v odnosu do narave. 12. decembra 2015 je bil v francoski prestolnici sklenjen sporazum, ki nalaga vsem državam, da omejijo dvig povprečne globalne temperature pod 2 stopinji Celzija. Še bolje bi bilo, če temperatura v prihodnjem stoletju ne bi narasla za več kot stopinjo in pol glede na predindustrijsko dobo.

V zadnjih 100-tih letih se je povprečna na zemlji temperatura zvišala za približno 0,7 stopinj Celzija. Od leta 1000 do 1900 je znašala okrog 13,5 stopinj. V zadnjih 100 letih pa smo bili priča pravemu toplotnemu 'skoku'. V naslednjem stoletju naj bi segrevanje doseglo ali celo preseglo 1 stopinjo in pol več od sedanjega povprečja. Gladina morja je zaradi vse višjih temperatur v 20-tem stoletju že narasla za 17 centimetrov, v prihodnje pa naj bi bila višja tudi za meter ali več, če se bo segrevanje planeta nadaljevalo. Lahko si mislimo, kakšne posledice bi lahko to imelo v naših obalnih krajih!

Pariška podnebna konferenca ter ratifikacije dogovora, ki so temu sledile, so omogočile, da je sporazum stopil v veljavo še pred koncem letošnjega leta.

»Gladina morja je zaradi vse višjih temperatur v 20-tem stoletju že narasla za 17 centimetrov, v prihodnje pa naj bi bila višja tudi za meter ali več.«

»Naša prizadevanja bodo učinkovita le, če bomo v naslednjih 30-tih letih izpuste toplogrednih plinov najmanj razpolovili. Nam bo to uspelo?«

Gre za zgodovinsko dejstvo, čas pa bo pokazal, če bodo naša prizadevanja za omejitev globalnega segrevanja res učinkovita. Precej skrbi so povzročile izjave novega ameriškega predsednika Trumpa, ki je omenil možnost, da bi Združene države odstopile od podnebne pogodbe. Amerika je namreč, poleg Kitajske in Evropske unije, ena glavnih onesnaževalk planeta.

Med pomembnejšimi datumi naj omenimo še novembrsko podnebno konferenco v Marakešu, kjer so pogajalci iz skoraj 200 držav dosegli kompromis glede delovnega načrta za izvajanje pariškega sporazuma. Vsi podpisniki so se strinjali, da je boj proti podnebnim spremembam nepovraten.

Poti nazaj dejansko ni. Vsak dan smo priča dokazom o globalnem segrevanju: ekstremnih vremenskih pojavov je vse več, v nekaterih predelih napreduje puščava, drugod pa smo priča topljenju ledenikov, poletja so razbeljena. Posledice najbolj uničujoče občutijo zlasti nerazvite države, torej tiste, ki najmanj onesnažujejo in so za segrevanje planeta najmanj krive. V prihodnje poleg beguncev, ki bežijo pred vojnami in lakoto, lahko pričakujemo tudi trume, 'klimatskih beguncev', ki na lastni zemlji preprosto ne bodo mogli več preživeti.

Žal je naša civilizacija v iskanju dobička spregledala opozorila narave in preslišala svarila znanstvenikov. Vse do sedaj, ko se ni več mogoče sprenevedati. Naša prizadevanja bodo učinkovita le, če bomo v naslednjih 30-tih letih izpuste toplogrednih plinov najmanj razpolovili. Nam bo to uspelo? Nihče si namreč ne upa priznati, da bomo ta cilj dosegli le, če bomo povsem spremenili življenjski slog.

Ali bodo velike družbe pripravljene izgubiti del svojega dobička, za katerim požrešno hlastajo vsak dan? Vprašanje pa je tudi, ali smo se mi sami pripravljene čemu odpovedati. Božič je pravi trenutek, da razmislimo o tem. Mora biti miza res tako obložena, da na njej skoraj ni več prostora? Koliko nepotrebnih daril bomo kupili in se s tem svojim dragim in prijateljem oddolžili za to, da imamo premalo časa zanje? Ali res potrebujemo vsako leto nov mobilni telefon?

Zavedati se moramo, da smo del narave. Če škodujemo njej, ubijamo sebe. Zaradi onesnaženja umre v svetu 12 milijonov in pol ljudi. Tako ugotavlja Svetovna zdravstvena organizacija.

Nujno je torej potrebno, da poiščemo drugačno pot. Tako do sebe kot do drugih. Pozornost do soljudi in topla beseda gotovo ne bosta prispevali h globalnemu segrevanju ... 🌱

»Dom ni prazna beseda«

Ob 50-letnici časnika DOM

Erika Jazbar

Odgovorni urednik msgr. Marino Qualizza

Msgr. Marino Qualizza (1940), doma iz Podutane, živi v Vidnu, lani zlatomašnik, je teolog, profesor, bil je župnik videnske stolnice, že 30 let se ob nedeljah vozi maševat v Dreko, ob sobotah pa daruje slovensko mašo v Špetru. Od leta 1984 je odgovorni urednik petnajstdnevnika Dom.

■ Beneški duhovniki ste od vedno bistven dejavnik pri ohranjanju slovenskega jezika in identitete v slovenski Benečiji. Kako se v ta prizadevanja vključuje nastanek časopisa Dom? Kakšno vlogo je odigral na tem področju?

● Res je, beneški duhovniki so bili do današnjih dni glavni, pravzaprav do druge svetovne vojne tudi edini dejavniki pri ohranjanju podobe slovenskega človeka in njegove identitete v celoti. Saj je bila edina slovenska šola v cerkvi, tako da je Benečan poznal le kmečki in cerkveni slovar, vse je bilo okrnjeno na poljedelstvo in Božjo službo. Ko se je povsod širila tiskana beseda, so naši trije "gorjani" računali, da je dozorel čas tudi za cerkveno tiskano besedo. Tako je nastal Dom, da bi se pokazalo, da slovenska beseda ni zamejena v zakristijah, temveč se kaže na dan.

■ Dom ostaja še vedno trojezičen, ob slovenščini in italijanščini je prisotno tudi narečje. Kakšen pomen ima danes narečje, potem ko dvojezična šola deluje že več desetletij? Koliko sta slovenski jezik in narečje še prisotna med ljudmi?

● Petdeset let je že toliko časa, da pusti za sabo vidne posledice. Prva naša skrb je bila in je še danes ostala ta, da pokažemo našo prisotnost, nakar si

prizadevamo, da v enostavnem slogu in s preprostim jezikom podelimo našim bralcem osnovne verske resnice, kulturne vrednote in politične smernice. Težko je računati, koliko smo napredovali, a ko mi moji dragi "farani" iz dreške fare govorijo o tem, kar berejo v Domu, je zame to znak in dokaz, da nekaj le ostane.

»Beneški duhovniki smo bili do današnjih dni glavni dejavniki pri ohranjanju podobe slovenskega človeka in njegove identitete v celoti.«

Za naše vasi, še posebno tiste v goratih predelih, ostane narečje še danes glavna govorica. Če pomislimo, da v preteklosti in do pred petindvajsetimi leti nismo nikoli imeli slovenske šole, nam bo jasno, da je edini jezik narečje. Ustanovitve dvojezične šole še ni rešila glavnega problema, in sicer povezave narečja s slovenščino, kajti po družinah, ki živijo v dolini, se govori italijansko, ki v glavnem prevlada. V gorskem predelu pa, kjer narečje še biva, ni otrok, tako da je situacija nekako zmedena. Odrasli seveda lažje berejo narečje kot slovenščino. Slovenski jezik uporabljajo samo nekateri intelektualci. Narečje se vedno bolj izgublja, četudi ga še skoraj vsi razumejo.

- Kakšna je danes identiteta Beneškega Slovence? Ali je še prisoten občutek manjvrednosti? Ali se beneški človek danes bolj čuti član slovenske družine?
- Identiteta Beneškega Slovence je protislovna. Majhna manjšina med

nami se ponosno čuti slovensko; a, žal, ostaja manjšina, ki nima veliko vpliva, in to se opazi posebno pri volitvah in v veliki težavi, da bi se pripravil jasen program, ki bi si prizadeval tudi za zaščito slovenske kulture. Manjvrednostni kompleks je še močan in pride na dan ob mnogokateri priložnosti. To, kar so nam vcepili v prejšnjih desetletjih, se je tako ukoreninilo v našo zavest, da je ta danes zares obrnjena na glavo.

To je še enkrat protislovno. Če boš vprašal Benečana, katera je njegova identiteta, ti bo odgovoril, da je Slovenec, pravzaprav vam bo odgovoril, da je Slovenj in: mi smo Slovenci. A to ti pové le osebno, na štiri oči. Če se mora predstaviti na javnem mestu, bo prepričano izjavil: mi smo Italijani. To je normalno stališče in mnenje naših ljudi, četudi se je samozavest v teh letih okrepila, ni dosegla zadostnega števila ljudi. In to je tudi naše razočaranje.

Ezio Gosgnach

Ezio Gosgnach je glavni urednik *Doma* od leta 2010, pri časopisu pa sodeluje od leta 1980, ko mu je prve članke oz. novičke iz *Matajurja* naročil msgr. Paskval Gujon. Pisal je nepretrgoma, tudi v letih, ko je bil zaposlen pri tedniku videnske nadškofije *Vita Cattolica*.

■ Kulturno verski list *Dom* še danes povezuje Slovence na Videnskem, v letih se je razširil tudi na Kanalsko dolino in Rezijo, pa tudi na Slovenijo. Koliko je sploh povezan ta prostor, na Videnskem, pa tudi čezmejno, in kakšna je vloga *Doma* v njem?

● Za Slovence videnske pokrajine predstavlja razpršenost na obširnem in redko naseljenem območju med Trbižem in Prapotnim ob zgodovinskem dogajanju, ki je bilo za vsakega izmed omenjenih predelov drugačno, ter ob pomanjkanju šolanja v maternem jeziku dodatno šibkost. Prav zato se trudimo, da bi čim več in čim bolje med sabo povezovali rojake v Benečiji, Reziji in Kanalski dolini, pa tudi tiste, ki so se naselili v Furlaniji. Slednji

»Naša skupnost je na robu preživetja in si ne more privoščiti, da bi izgubila niti enega človeka, kaj šele društvo ali celo medij.«

predstavljajo večino naše skupnosti. Odnosi s Posočjem so za naše ljudi življenjskega pomena z jezikovnega vidika, pa tudi glede možnosti turističnega razvoja. V petih desetletjih je Domu

uspelo prerasti iz medžupnijskega lista župnij Štoblank, Dreka, Gorenji Tarbij in Matajur v nepogrešljiv, cenjen in vpliven medij celotne naše skupnosti. Po zaslugi našega petnajstdnevnikarja se je lepo število ljudi zavedelo svoje identitete in približalo slovenskim organizacijam.

■ Pogosto beremo, da je Dom bil in je še danes trn v peti tako desnim politič-

nim krogom kot tudi levim. Ali gre tudi v tej luči brati vsakokratne zahteve po združevanju medijev, ki so ponovno aktualni v zadnjem času? Kako nanje odgovarjate?

● Dom je slovenski časopis in temelji na krščanstvu, zato je svoboden medij, ki zagovarja pravice naših ljudi. Osredotočen je na domačega človeka in ni podrejen nobeni politični ali gospodarski sili. Svoja stališča pove jasno in si privoščijo pravico do kritike, ko je potrebno, tudi do vidnih predstavnikov in organizacij slovenske manjšine. Zato je včasih v napoto razno-raznim veljakom. Nekateri so poskusili zastrašiti naš svoboden glas celo z brezpredmetnimi prijavi sodišču.

Združitev z drugimi mediji bi bila škodljiva in neizvedljiva. Škodljiva, ker

List Dom je prejel prvo Černetovo nagrado leta 1976. Na sliki na desni so Černetove sestre in ustanovitelj Doma Mario Laurencig, Emil Cencig in Valentin Birtig

Časopis Dom so poleti leta 1966 ustanovili kot medžupnijski list trije zavedni beneškoslovenski duhovniki, in sicer štoblanski župnik g. Mario Laurencig, dreški župnik msgr. Valentin Birtig in gorenjetarbiljski župnik g. Emil Cencig. K trem ustanoviteljem se je hitro pridružil tudi matajurski župnik msgr. Paskval Gujon.

● **Pre Mario Laurencig** (Puler-Podbonesec, 21. 11. 1908 – Štoblank-Dreka, 17. 4. 1989)

V videnskem semenišču je bil učenec Ivana Trinka. Mašniško posvečenje je prejel leta 1934, nakar

ga je nadškof poslal k Sv. Štoblanku, kjer je ostal dušni pastir skoraj 55 let. Leta 1980 je prevzel tudi dreško župnijo. V njegovem župnišču so leta 1966 ustanovili Dom. Bil je dober pridigar, zelo dejaven v socialni, svojim ljudem je pomagal na verskem, ekonomskem in političnem področju. Po drugi svetovni vojni je uvedel slovenske pridige in po liturgični reformi tudi bogoslužje in nauk v slovenskem jeziku. Vodil je tudi cerkveni pevski zbor. Bil je med organizatorji slovenskih kuturnih prireditev v Benečiji od Dneva emigranta do Kamenice, sodeloval je tudi z Beneškim gledališčem. Ob zlati maši leta 1984 je odklonil imenovanje za monsinjorja, ker je bil pred mašniškim posvečenjem obljubil, da ne bo sprejel nobene časti, če mu bo Bog dal preživeti kakšno leto kot duhovnik, saj so mu bili zdravniki napovedali kratko življenje.

● **Msgr. Valentin (Tinac) Birtig** (Tomas-Podbonesec, 20. 12. 1909 – Čedad, 13. 8. 1994)

Bil je posvečen leta 1933 v videnski stolnici, nakar ga je nadškof poslal za kaplana v rezijanske Osojane, naučil se je rezijanskega narečja in ga upo-

rabljaj v pridigah in nauku. Leta 1936 je bil imenovan za kaplana v Mersin, vrnil se je v Nadiške doline, kjer je ostal enajst let in preživel s svojimi ljudmi težke čase druge svetovne vojne. Četudi je bilo prepovedano, je še naprej uporabljal slovenski jezik. Leta 1947 je bil imenovan za župnika v Dreki, kjer je tudi pridigal v slovenskem jeziku, pa čeprav so trikoloristi preganjali slovenske duhovnike. Začel je pisati slovenske poezije in se podpisoval Zdravko. Za Dom je pisal poezije in članke o starih navadah, o življenju v preteklosti, o domačih duhovnikih. Po 31 letih službovanja v Dreki je iz zdravstvenih razlogov prosil nadškofa premestitev v dolino. Ponujen mu je bil Barnas, a so mu to preprečili trikoloristi. Na dekret je čakal eno leto, nato se je župniji odpovedal. Leta 1979 ga je nadškof Battisti imenoval za stalnega kanonika čedajskega kapitlja. V Čedadu je bil aktiven do zadnjega.

so časopisi, ob dvojezični šoli, nosilni steber slovenske manjšine v videnski pokrajini. Naša skupnost je na robu preživetja in si ne more privoščiti, da bi izgubila niti enega človeka, kaj šele društvo ali celo medij. Ali se nismo ničesar naučili od Koroške, kjer so pred leti združili tednika in s tem zapravili polovico dotedanjih naročnikov? Združitev bi bila tudi neizvedljiva, ker bi se morali odpovedati zagovarjanju krščanskih vrednot. Jasno je, da za besedo, 'združitev' tiči želja po ukinitvi Doma. Da bo jasno vsem, smo odgovorni urednik in uredništvo pred dvema letoma napisali, da časopisa ne bomo dali; ako nas bodo v to finančno silili, ga bomo izdajali s prostovoljnim delom, če bo potrebno tudi v ciklostilirani obliki.

● **Pre Miljo - Emil Cencig** (Črni vrh - Podbonesec, 25. 12. 1925 – S. Vito al Tagliamento, 9. 12. 2012)

V duhovnika je bil posvečen leta 1949. Svoj duhovniški poklic je opravljal kot kaplan v Mažerolah, Prapotnem, Čeneboli, Comegliansu v Karniji, Arbeču in nazadnje od leta 1957 kot župnik v Goren Tarbilju, kjer je ostal skoraj petdeset let. Leta 1963 je prevzel še župnijo v Oblici, leta 1989 pa tudi Štoblank.

Benečijo je zaradi bolezni zapustil leta 2006. Na Lateranski univerzi v Rimu je študiral teologijo, na padovanski univerzi je diplomiral iz prava. Za časopis Dom je v prvih letih skrbel skoraj sam. Zagovarjal je naravne, narodne, verske in politične pravice beneških Slovencev, zavzemal se je za gospodarski razvoj Benečije, sodeloval je na številnih kulturno-političnih prireditvah, kjer je večkrat odločno nastopil in zagovarjal pravice Slovencev videnske pokrajine. V skupini beneških duhovnikov je Emil Cencig najbolj odločno deloval na politično-kulturni ravni, večkrat je zastopal beneške Slovence v delegacijah, ki so se srečale s političnimi predstavniki in predstavniki oblasti na najvišjih ravneh.

● **Msgr. Paskval Gujon** (Bijače-Podbonesec, 1. 04. 1909 – 25. 02. 2002)

Bogoslovje je končal v Vidnu, kjer je bil posvečen v duhovnika leta 1933. Pri novi maši v Ažli mu je pridigal profesor

Anton Banchig, kar je bila zadnja uradna pridiga v slovenščini pred fašistično prepovedjo. Bil je kaplan v Mažerolah, nato ga je nadškof leta 1937 zaradi krhkega zdravja poslal za župnika v Matajur, kjer je ostal več kot šestdeset let, dokler se ni vrnil v domače Bijače. Kljub prepovedi je poučeval verouk in opravljal vse verske obrede v slovenščini tudi pod fašizmom, kar je nadaljeval tudi po vojni. Med vojno je podpiral slovensko in italijansko odporniško gibanje. Bil je nekaj časa tudi blagajnik OF. Branil je narodne pravice svojih ljudi in dosledno uporabljal slovenščino v svoji župniji. Ko je zaradi pomanjkanja duhovnikov prevzel skrb za Gorenji Barnas, je tudi v tisti cerkvi ponovno uvedel slovensko pesem in molitev. Raziskoval je zgodovino Beneške Slovenije in v knjigi Ljudje Nadiških dolin (1974) dokazal, da so Beneški Slovenci svobodno ljudstvo in da so se avtonomno upravljali tisoč let. Leta 1989 je izdal molitvenik Naše domače beneške molitve.

■ **V kakšni smeri vidite razvoj časopisa v tej spreminjajoči se družbi, ki vedno bolj poredko seže po tiskanih medijih?**

● Da ne izgubimo koraka s sodobnim časom, se moramo učinkovito poslužiti digitalnih tehnologij. Te nam namreč nudijo izredne možnosti, da se uveljavimo in odpirajo nova obzorja. S spletnim portalom, s stranmi na Facebooku in profilu na Twitterju že dosegamo veliko

mladih in naših ljudi širom po svetu. Najnovejša pridobitev je elektronska izdaja. Naročnikom je celoten Dom na razpolago na pametnem telefonu, tablici in računalniku takoj, ko je časopis natisnjen. Če pomislimo, v kakšnih tehničnih in finančnih razmerah so ustanovitelji delali, jim moramo biti še bolj hvaležni. Še vedno pa velja poudarek g. Emila Cenciga: 'Besiede plujejo (letijo), kar je zapisano ostane.'

Giorgio Banchig

G iorgio Banchig sodeluje z Domom od leta 1977, njegov urednik je postal leta 1980, odgovornost obdržal do leta 1998, jo ponovno prevzel leta 2003 in jo obdržal do leta 2010, ko je urednik časopisa postal Ezio Gosgnach. Pri Domu je Banchig ostal do upokojitve leta 2012, a ostaja še danes redni sodelavec.

■ **Kulturno-verski list Dom je bil časopis za nepismene Slovence, ste napisali.**

● Mislím, da bi si nikjer na svetu ne upali ustanoviti časopis za nepismene ljudi oz. za ljudi, ki ne znajo brati in pisati v svojem jeziku. To pa se je leta 1966 zgodilo v Benečiji. Znano je, da do ustanovitve dvojezične šole v Špetru leta 1984 pri nas nismo imeli slovenskih šol in niti uradne rabe slovenščine. Edini dejavnik pri ohranjanju slovenskega jezika je bila Cerkev. Slovenščino so se otroci lahko učili pri verouku, če je bil duhovnik zaveden Slovenec, če ne – kot v mojem primeru – je bila domača slovenščina omejena na družinski in vaški krog.

■ **Dom je nastal v mračnih letih Benečije, poleti leta 1966, prva številka je izšla za Božič. Kako in kje je nastajal, zakaj ravno takrat, zakaj ravno v župnišču?**

● Lahko trdim, da so bila mračna leta za slovenščino v Benečiji škodljivejša od samega fašizma, saj se je dolgoletnemu boju proti slovenski prisotnosti pridružila politična gonja na račun duhovnikov in zavednih Slovencev. Sovražna politika nam je znova in znova trgala slovenski jezik, rezala kulturne korenine in preprečevala stik z rojaki, češ da nismo Sloven-

ci. Domači duhovniki so se zavedali tega in so prav iz nuje, da bi se uprli močni asimilaciji, ustanovili časopis z versko in kulturno vsebino. Julija leta 1966 so se msgr. Valentin Birtig, g. Mario Lavrencig in g. Emil Cencig sestali v župnišču v Dreki in odločili, da bodo izdajali medžupnijski list. Kot omenjeno, je

»Sovražna politika nam je znova in znova trgala slovenski jezik, rezala kulturne korenine in preprečevala stik z rojaki.«

prva številka Doma zagledala luč sveta ob božičnih praznikih leta 1966. Moram pa poudariti, da se Dom ni rodil v puščavi. Domači duhovniki so od nekdaj širili slovenski tisk in izdajali katekizme. Leta 1953 so na pobudo g. Antona Cuffola - Čedermaca izdali prvo številko Trinkovega koledarja in so sodelovali pri izdajanju biltena "Slovenski glas beneških Slovenju v Belgiji", ki ga je za beneške izseljence urejal msgr. Zdravko Reven.

- Kaj pomeni ime Dom?
- V uvodniku prve številke so slovenski duhovniki obrazložili pomen glave časopisa: "Dom je hiša, družina, svoji starši, svoja žena, svoji otroci, svoja vas, svoj jezik, svoje pesmi, svoje tradicije, svoja cerkev, svoja domača zemlja, svoj rojstni kraj, in to je najbolj človeku pri srcu. Dom, ni prazna beseda, je naše življenje." Slovenski duhovniki so še napisali: "je naš

Larissa Borghese

Larissa Borghese pripada mlajši generaciji, s časopisom Dom sodeluje od leta 2003.

■ Kaj ti pomeni dejstvo, da sooblikuješ časopis?

● S tem prispevam k ohranjanju slovenske domače kulture in jezika ter obenem napredujem z znanjem slovenščine.

■ Kakšno bodočnost vidiš za časopis?

● Moja želja je, da bi časopis napredoval, saj je vsebinsko bogat, tehnološko dosegljiv in tudi cenjen s strani bralcev. Gre za medijsko sredstvo, ki je ključnega pomena za ovrednotenje in ohranjanje krščanske vere, povezane z domačim slovenskim življenjem.

■ Kakšen odnos imaš do beneškega narečja?

● Govorim ga s svojimi starši in otroki. Povezano je z mojim otroštvom. Na žalost ga med mladimi redko govori in tvegamo, da se ne bo ohranilo.

■ Ali je med slovenskimi mladimi še prisoten občutek manjvrednosti in drugačnosti?

● Rekla bi, da ne in da znajo ceniti pomen znanja slovenščine. Mislim pa, da bi jih morale slovenske organizacije bolj vključiti v naše delovanje. Prepogosto nas gledajo kot zaprt krog, čutijo nerazumevanja med obema krovnicima organizacijama in si ne znajo tega razložiti, saj bi želeli – govorim o beneških mladih –, da bi bili enotni in konstruktivni v različnosti.

■ Si glede bodočnosti Slovencev na Videnškem optimist?

● Kot je bilo podčrtano na nedavnem špetskem posvetu ob obletnici potresa, mislim, da je za bodočnost slovenske Benečije nujno potrebna gospodarska rast, seveda ob kulturnem in jezikovnem prepородu slovenske manjšine. Brez ekonomske rasti, tudi v goratem območju, se ne bo ustavil pojav zapuščanja vasi in mladi bodo odšli «s trebuhom za kruhom». Moj optimizem je vezan na uresničevanje teh pogojev.

domači jezik, ki Bog nam ga je dal, in so ga govorili že polno in polno let naši predniki, in želimo, da se ohrani tudi za naprej, da ga bodo govorili tudi naši sinovi, in sinovi od naših sinov.”

■ **Kdaj so k projektu Dom pristopili laiki?**

● Leta 1977 se je krog sodelavcev razširil, ker so se skupini duhovnikov pridružili številni laiki. Takrat je Dom postal redni mesečnik, se je vsebinsko obogatil in razširil na celoten teritorij, kjer živijo Slovenci na Videnskem, in med našimi izseljenci.

■ **Kateri so bili glavni razvojni koraki časopisa?**

● Leta 1980 je Dom dobil prvega stalnega urednika in je pričel sodelovati tudi pokojni kobariški dekan msgr. Franc Rupnik, tako da se je časopis razširil tudi na Posočje. Leta 1982 je nastala zadruga Dom, ki je leto kasneje prevzela lastništvo glave. Leta 1983 je

Dom prerasel v štirinajstdnevnik. Odgovorni urednik je postal msgr. Marino Qualizza. Po enoletnem odmoru (2002–2003) je leta 2003 lastništvo prevzela zadruga Most. Odtlej časopis izhaja na 16 ali 20 barvnih straneh. Pred leti je Dom dobil tudi svojo spletno stran: www.dom.it.

Posvet ob 25-letnici izhajanja Doma. Z leve: Giorgio Banchig, Marino Qualizza, Lojze Peterle, Adriano Biasutti, Božo Zuanella

Luciano Lister

Luciano Lister pripada mlajši generaciji, s časopisom Dom sodeluje od leta 2010.

■ **Kaj ti pomeni dejstvo, da sooblikuješ časopis Dom?**

● Že kot otrok sem se zanimal za običaje in zgodovino svojih krajev, potem tudi za jezik. Postopno sem začel drugače doživljati svojo identiteto v štirijezničnem okolju. Sooblikovati časopis je zame odgovornost, ker poročam o narodno mešani Kanalski dolini. Sem Slovenec in Furlan, izhajam iz mešane družine; morda prav zato skušam prispevati k dialogu med štirimi jezikovnimi skupnostmi v naši deželi.

■ **Kakšno bodočnost vidiš za časopis?**

● V obmejnem predelu videnske pokrajine je Dom cenjen časopis. Veliko ljudi se v manjšinskem okolju ne zaveda, da v mnogih gorskih vaseh videnske pokrajine prejmejo in berejo le Dom in/ali Novi Matajur. Bodočnost za časopis vidim na spletu, predvsem za mlajše bralce.

■ **Kakšen odnos imaš do narečja?**

● V manjšinskem okolju nekateri krogi gledajo na narečje z zaskrbljenostjo, kot če bi narečje oviralo enotnost manjšinske skupnosti. Knjižni jezik je seveda pomemben, na Videnskem pa so ljudje še zelo navezani na živa domača narečja. Za mnoge govorce je slovenstvo povezano prav z njimi. Po mojem je načelno vprašanje le to, da se govorci zavedajo, da so njihova narečja slovenska in ne »paleoslavo«, »lingua resiana« ali »vindišč«.

■ **Ali je med slovensko mladino še prisoten občutek manjvrednosti in drugačnosti?**

● Mislim, da ne. V videnski pokrajini so mladi pogosto ponosni na svoje slovenske korenine; težava je po mojem v prenašanju jezika. Veliko mladih obvlada slovenščino ali narečje le pasivno in si ne upa začeti govoriti slovensko.

■ **Si glede bodočnosti Slovencev na Videnskem optimist?**

● Bi rekel, da ja, ker zanimanje za lastne korenine med mladimi narašča. Treba je vsekakor veliko vlagati v javno rabo jezika. Morali bi ustvariti dejavnosti za mlade, v okviru katerih bi se čutili prosti, da v začetni fazi tudi napačno govorijo slovensko.

Ob 40. obletnici SSO

Pogovor s predsednikom Walterjem Bandljem

DA sodelovanju, NE združevanju!

A. Č.

Svet slovenskih organizacij (SSO) je sredi decembra praznoval svoj 40. rojstni dan. Gre za pomembno obletnico, ki v ospredje postavlja doslej prehojeno pot, a je morda še bolj pomemben v luči precejšnjih sprememb, ki jih slovenski živelj v Italiji doživlja v zadnjih letih kriznega obdobja. O zdajšnjem stanju in sliki v luči prihodnjih izzivov smo se pogovorili s predsednikom SSO Walterjem Bandljem.

■ Svet slovenskih organizacij, ki mu predsedujete, je ena od dveh krovnih organizacij Slovencev v Italiji. V teh dneh obhaja 40. obletnico delovanja. Nastal je leta 1976 kot zbirna organizacija katoliških in liberalnejših krogov. Šlo je za drugačne razmere in za drugačne politične pogoje. Kako z današnjega vidika gledate na tisti čas?

»Jugoslavija nas je prezirala, sogovorniki matične domovine smo postali šele po uvedbi demokracije v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja.«

● V zadnjih petindvajsetih letih se je veliko stvari spremenilo. Osamosvojitve Slovenije je bila zelo pomembna prelomnica z narodnostnega, pa tudi demokratičnega vidika. Stebri našega delovanja, ki so zapisani v statutu Sveta slovenskih organizacij so demokracija, krščanstvo in narodna zavest. Zaradi tega nas je Jugoslavija prezirala, sogovorniki matične domovine smo postali šele po uvedbi demokracije v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja. Takrat smo od matice šele začeli dobivati prispevke za redno delovanje,

pred tem na finančno pomoč domovine nismo mogli računati. Danes od matice prejemamo enako finančno dotacijo kot druga krovna organizacija, Slovenska kulturno gospodarska zveza.

■ Načeli ste poglavje financiranja. Sredi decembra je tekla razprava o porazdelitvi državnih prispevkov, ki jih zagotavlja italijanska država slovenski manjšini, na posvetovalni komisiji in kasneje tudi v deželnem svetu. Kako je s tem poglavjem?

● V Furlaniji Julijski krajini so danes v igri precejšnje spremembe. Te se dotikajo tudi slovenske narodne skupnosti in njene organiziranosti. Govorimo o poskusih racionalizacije na ravni javnih uprav, pa tudi na ravni civilno-družbenih organizacij. Skratka, na tem področju je nekoliko zmede, ki do izraza prihaja tudi pri podeljevanju sredstev. Razlike, posebej finančne, so tudi danes še vidne. Zato Slovenski kulturno gospodarski zvezi predlagam, naj se te razlike uravnovesijo. To je zelo pomembno za vzpostavitev dobrega nadaljnega sodelovanja. Seveda je to najbolj odvisno od nas oziroma od včlanjenih zvez. Odvisno je od tega, ali smo za določene spremembe. Če za to nismo, smo sokrivi za neravnovesja.

■ Kako se je v obdobju teh štiridesetih let spreminjal odnos z drugo krovno organizacijo in kakšen je odnos danes?

● Odnos z drugo krovno je vedno boljši, seveda prideva do nekaterih trenj, vendar s pogovorom skušamo vse ovire premostiti, da do tega ne pride. Krovni organizaciji imata reprezentativno vlogo. Predstavljati morata celotno slovensko narodno skupnost v Italiji. To je vloga krovnih organizacij in tudi njun dolg do Slovencev v Italiji, dolg do naših očetov in dedov. Utrjevati je treba narodno zavest, vse ostalo je posledica tega. Seveda je potrebno tudi znanje slovenskega jezika. Zato sodelovanje z drugo krovno organizacijo, Slovensko kulturno gospodarsko zvezo, je nujno in potrebno. Ne razmišljam o združevanju, kot si

morda kdo misli. Krovni organizaciji sta si povsem različni. Ukvarjati se je treba s številnimi perečimi vprašanji. In to začnši z najaktualnejšimi težavami. Vzemimo zadnje dogajanje v Italiji. Renzijeva vlada je z nedavnim referendumom dobila usodno kľofuto, deželna uprava je izpeljala številne reforme, ukinila je pokrajine, tudi rajonskih svetov – najmanjših upravnih organov v posameznih občinah – ponekod ni več. Vse to je za slovensko narodno skupnost hud udarec. Konvencija državne televizije ni še dorečena, slovenskih črk s strešicami pri imenih in priimkih, dvojezični smerokazi in še in še bi lahko pripovedoval. Krovni nimata lahke naloge.

»Vsiljevanje racionalizacije, ki ga odbornik Torrenti izvaja tudi s pogojevanjem pri delitvi deželnih prispevkov, je udarec za slovensko narodno skupnost.«

Zgoraj:
Walter Bandelj
(foto D. Devetak);
na naslednji strani:
darovanje sv. maše
ob 40. obletnici SSO
(foto D. Devetak)

■ Dežela je ubrala politiko racionalizacije na ravni javnih uprav, pa tudi na ravni kulturnih in civilno-društvenih organizacij. Odmeven je bil poskus združevanja dveh glasbenih šol, Šolskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel in Glasbene matice, ki ga je odbornik za kulturo Gianni Torrenti pogojeval tudi z dodeljevanjem prispevkov. Kako ste spremljali to dogajanje?

● Združevanje in racionalizacija sta dvorezen meč. Gre za koristen in dobrodošel ukrep, ko ga sprožijo neposredno vpletene organizacije na teritoriju. Odbornik pa ga ne sme vsiliti z vrha. Taka odločitev namreč nujno pripelje do nepotrebnih trenj. Vsiljevanje racionalizacije, ki ga odbornik Gianni Torrenti izvaja tudi s pogojevanjem pri delitvi deželnih prispevkov, je udarec za slovensko narodno skupnost,

posebej za Svet slovenskih organizacij. Pogojevanje združitve dveh glasbenih šol z višjim oziroma manjšim finančnim prispevkom ni nobena rešitev. Iz uradnih virov vem, da si šoli te združitve sploh ne želita. Zato je politika odbornika Torrentija meni nerazumljiva. Gre za hudo napako.

■ Tako kot za glasbene šole so z deželne uprave prišli zelo jasni namigi v smeri združevanja založniških hiš. Kako to ocenjujete?

● O tem se govori, čeprav tukaj ni nič dorečeno. Delovanje založniških hiš bi lahko racionalizirali z ustreznim načrtovanjem. Če je za tem strategija, lahko

medijsko bolje pokrivaš teritorij in ciljno publiko na deželni ravni. Z našimi mediji je premalo skupnega sodelovanja. Vrtičkarstvo je v posameznikih in je žal boleč dejavnik za našo narodno skupnost. Smo ali so se kdaj vprašali, kje je mladina?

■ Z letošnjim letom si je slovenska narodna skupnost v Italiji zagotovila sistematizacijo finančnih sredstev, ki ji pripadajo iz naslova državnih prispevkov v višini 10 milijonov evrov. Je zaradi tega ozračje sedaj nekoliko bolj umirjeno?

● Drži, da je ozračje bolj umirjeno. Lažje se soočamo z rednim delovanjem, ker so sredstva nekoliko višja v primerjavi

s prejšnjimi leti. Doslej je bil problem v tem, da je ostajal del sredstev, namenjen primarno javni upravi, neizkoriščen in ga ni bilo mogoče prenesti na druge postavke. Z naslednjim letom se ta omejitev skoraj ukinja. Neizkoriščenih sredstev tako ne bo, več sredstev pa bo za redno delovanje ustanov in organizacij. Sprememba sistema zahteva koordinacijo in načrtovanje ter tudi določeno mero enotnosti med krovni organizacijama in člani posvetovalne komisije, ki deželni upravi predlaga način porazdelitve. Sam lahko napovem, da pričakujem posluš ostalih sogovornikov za določena odprta vprašanja. Če smo v prejšnjih letih nekaj več sredstev namenili Primorskemu dnevniku, ki je bil v stiski, se mi zdi pošteno, da tokrat posebno pozornost namenimo Zadrugi Goriška Mohorjeva in tedniku Novi glas, ki je sestavni del te zadruge in

»Absurdno je, da je na oblasti leva sredina na državni in deželni ravni, od tega pa nimamo nič.«

že nekaj časa pluje v razburkanih vodah. Cilj je, da se višji znesek za ta tednik v prihodnjih letih ustali in tako sistematizira.

■ Ko smo že pri medijih se ne moreva izogniti temi novega zakona o založništvu, ki ga je italijanski parlament sprejel pred kratkim in ki posebej omenja tudi manjšinski tisk. Kaj bo pri tem pozitivnega za slovensko manjšino?

● Ta zakon ni še v celoti dorečen. Ne poznamo še njegovega finančnega kritja. Zakon je sicer bil sprejet, za izvedbene odloke pa bomo morali zaradi padca Renzijeve vlade najbrž še nekoliko počakati. Zakon sicer res omogoča vsem slovenskim medijem črpanje sredstev, zahteva pa določene organizacijske spremembe pri samih medijih.

■ Kaj z vidika tem, ki smo jih načeli v gornjih vprašanjih, prinaša slovenski narodni skupnosti padec Renzijeve vlade in morebitne skorajšnje volitve po odobritvi novega volilnega zakona? V mislih imam predvsem učinek na deželno upravo v FJK in posledično na delo posvetovalne komisije. Kaj lahko pričakujemo v prihodnosti?

● Ponavadi sem optimist, a tokrat sem dokaj skeptičen bodisi z novo vlado Paola Gentilonija in še bolj z upravo predsednice FJK Debore Serracchiani. Potrebne so volitve, pa naj zmaga kdor zmaga. Zelo mi je žal, da so se v levi sredini pogosto ponavljale napake. Slovenska narodna skupnost je v zadnjem obdobju utrpela precejšnjo škodo. Uničili so štiri pokrajine in ustanovili osemnajst medobčinskih zvez. V Gorici in v Benečiji so pozabili na slovenske nazive. Po združitvi smo izgubili slovenskega člana v upravi enotne goriške in tržaške Trgovinske zbornice. Nagibajo se k sprejemu servisne pogodbe namesto državne konvencije za deželni oddelek sedeža Rai, ki vključuje tudi slovenske programe, in pri tem pozabili na zgodovinsko prisotnost slovenske manjšine. Da ne govorimo o naših zadružnih bankah. Prava katastrofa! Poslanka Tamara Blažina je zadnja poslanka v italijanskem parlamentu! Absurdno je, da je na oblasti leva sredina na državni in deželni ravni, od tega pa nimamo nič. Kakšni so bili kompromisi slovenskih upraviteljev, da smo prišli do tega? Nekdo mora prevzeti krivdo. Ne moremo pustiti, da nas vlečejo za nos. 🖊️

Razmišljanje navadnega volilca

Skromen poskus razumevanja demokracije (občinske volitve)

Aleksander Furlan

Začnimo pri volitvah župana. Nikoli se ne bi potegoval za župana neke občine. S temi kandidaturami je vedno velik križ, posebno za prva dva glavna tekmeca, ni važno, kateri strani pripadata. Vsi drugi županski kandidati, ki so pravzaprav odraz in v okras nekih zelo ozkih skupin, strank ali gibanj, ki se same sebe hočejo prešteti, so na boljšem položaju, posebno če imajo veliko sorodnikov (beri: če je njihova nona imela polno otrok). Strici, tete, bratrance, polbratrance, žene le-teh, otroci, itd. S tako množico ljudi je možno, da zberejo precejšnje število glasov in si s tem privoščijo svoje pol urice slave. Drugi, ki tako plodne none niso imeli, bodo po desetih minutah po preštetju glasov za vedno pozabljeni.

Vrnimo se k prvima dvema, ki sta po navadi podprta od velikih strank in gibanj.

»Polovica občanov ne zaupa ne prvemu ne drugemu, ali drugače povedano, volitev ne jemlje resno.«

V prvem krogu volitev in kljub vsemu propagandnemu aparatu zbereta oba skupaj, recimo, četrtno glasov volilnih upravičencev, druga četrtnina gre že prej omenjenim drugim kandidatom, ostali dve četrtnini so volilci, ki so ostali doma ali so rajši šli na morje. Vse to se mi zdi zelo revno za dva glavna junaka, in ven-

dar si nihče zaradi tega ne dela problemov. Problema ni, če si ga ne postavljaš. Očitno je, da ta dva junaka, ne stranki ki ju podpirata, si ga ne postavljajo.

In smo pri takoimenovani »balotaži«, drugi in zadnji krog volitev. Ponižanje in razočaranje za ta dva tekmeca bi moralo biti še večje, pa ni. Pri vsem prizadevanju obeh kandidatov, ki skušata v dveh tednih nadoknaditi, kar sta zamudila, oziroma skušata premagati dremavico, ki ju je martrala že prej v glavni volilni kampanji. Trdno prepričana in optimistično uverjena, da se bodo ogromne množice valile na volišča, ti dve ubogi revji zbereta, že spet le več ali manj, polovico glasov volilnih upravičencev, kar pomeni za četrtno na vsakega; druga polovica, če ni šla na morje, je zdaj šla v gore. Torej polovica občanov ne zaupa ne prvemu ne drugemu, ali drugače povedano, volitev ne jemlje resno. Slovenci nismo izjema, tudi mi ljubimo morje in gore. Vendar v tej igri nekdo zmaga! Čeprav za par glasov. Tako imamo župana, ki mu vsi ploskajo in ga hvalijo. Sem lahko dodamo še komentarje, ali kot jim pravijo, politične analize o vremenu na dan volitev: za zmagovalca odlično, najboljšo, za poraženca pa zelo slabo, tako slabo, da njegovi volilci niso mogli iz hiše in zaradi tega poraz. Še zmeraj vprašanje, zakaj je polovica volilcev ostala doma, ne vznemirja nikogar. Tudi za ubogo četrtno, ki sta jo oba, vsak zase, zbrala skupaj, je tvegano trditi, da je volila prepričano. Ta četrtnina pomeni v tem primeru za vsakega polovico od polovice tistih, ki so šli volit.

Nikoli nisem anketiral ljudi po cesti, niti svojih domačih nisem nikoli povprašal po njihovem trdnem prepričanju. Zelo verjetno pa je, da vsaj polovica tiste revne četrtine voli samo iz čuta državljanske dolžnosti, saj za nekoga moraš pač voliti, drugače si izključen iz igre.

Zdaj pa vprašanje (za milijon evrov): koliko občanov predstavlja ta na novo izvoljeni župan? Zelo preprosto in če hočemo tudi žalostno in poniževalno, da 12-13% ljudi neke občine vzdržuje na oblasti nekoga, ki si jemlje pravico odločanja v občinskem svetu, za vse ostale, ki ga niso volili. Nič hudega, vse je potekalo v največjem demokratičnem duhu in po določilih ustave, ampak brez ozira na kar tri dele občanov. Kam so se skrila čustva, kje so občutki dostojanstva naših upraviteljev, ne glede na njihovo barvo, ne vemo.

Po ritualu izrečena in že preveč izrabljena fraza »bom župan vseh« ne pomeni več nič.

»12-13% ljudi neke občine vzdržuje na oblasti nekoga, ki si jemlje pravico odločanja v občinskem svetu.«

In življenje teče naprej. Odkar hodim na volišča, 65 let, se je polovica volilcev zgubila po poti, tako da brez velikega tveganja lahko rečemo, da po naslednjih 65 letih ne bo nihče več šel na volišče, stvari se premikajo v to smer, ali v najboljšem primeru, na volišče bodo šli zelo redki, razen če se ne bo zgodilo kaj, kar je danes nemogoče predvidevati.

Recimo, da bodo čez 65 let nekega dne šli volit samo trije volilci. Takrat se zna zgoditi »Komedija absurda« (po Jonscu): prva dva volita prvega kandidata, tretji volilec pa drugega. Zmagal bo seveda prvi in to spet po pravilih demokracije in ustave. Moralna zmaga pa mu ne bo dana, ker ne bo mogel ne smel reči, še manj se ponašati, da

predstavlja večino volilcev. To da dva glasova sta že večina? Dva volilca nista nobena večina, sta samo dve osebi, ki sta šli na volišče in »bašta«. Večina pomeni nekaj drugega, je nekje drugje, vendar ne tam, kjer sta prisotna le dva glasova. Moralna in ne samo moralna, bo zmaga tudi po logiki pripadala drugemu, ki je prejel samo en glas; zakaj? Zato ker bo ta res predstavljal nekoga in sicer zares resnično manjšino, saj večja, oziroma manjša, ta manjšina ne more biti, ker ni nobenega dvoma, da po številki 1 nastopi le ničla.

Pri vsem tem se lahko vprašamo, kam pluje naša barka? Proti anarhiji, proti brezvladju, kjer ni več nobene oblasti, kjer vsakdo dela in počne, kar hoče, kjer ni več ne pravil na zakonov, ne morale ne vrednot.

Če se oblast ne zmeni za večino volilnih upravičencev, če ni radovedna, kaj ta večina misli in hoče in se drži na površju z nekaj odstotki glasov brez ozira na vse druge, tudi ti »vsi drugi« se ne menijo in brigajo za nobeno oblast, kakršnakoli je. In smo že pri zakonu »džungle«, kjer zmagajo najmočnejši in najbolj izprijeni. Tisti, ki jim je le za osebno korist, skupno dobro pa deveta briga.

Znaki takega mišljenja in ravnanja so že dobro vidni in prisotni v sedanjih družbi, ko vidimo v svojem bližnjem le tolovaja, oziroma nekoga, ki je po tej izprijeni logiki, gotovo slabši od nas. S tem si ustvarjamo opravičila za naprej, da lahko delamo in počnemo vse kar hočemo, brez vsakih moralnih in drugih zavor.

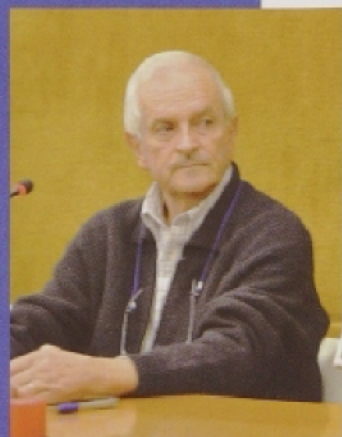
Pridobiti spet večino mora biti prioriteta in glavni cilj vseh institucij, državnih ali ne. To pa se ne bo zgodilo samo z besedami in s praznimi gesli. Ljudje so vsega tega naveličani in se ne odzivajo več. Kar jih bo pritegnilo, bo samo pošteno upravljanje, pošteno delo in upoštevanje moralnih načel. Začeti bo treba čimprej znova, pošteno in povsod! 🍀

DRUŠTVO SLOVENSkih IZOBRAŽENCEV OB KONCU LETA

Od leve: odprtje razstave o begunskih taboriščih v Avstriji; dr. Helena Jaklitsch; p. Edi Kovač

Končuje se leto in sezona Društva slovenskih izobražencev se bliža svojemu višku. V ponedeljek, 7. novembra, sta Društvo slovenskih izobražencev in Knjižnica Dušana Černeta priredila večer v sodelovanju z Rafaelovo družbo. Odprli so fotografsko razstavo o Slovencih v povojnih begunskih taboriščih v Avstriji, dr. Helena Jaklitsch pa je razstavo umestila v zgodovinski okvir in še posebej spregovorila o slovenskem šolstvu v begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji. V ponedeljek, 14. novembra, je v društvu predaval p. Edi Kovač na temo »Ženska kot simbol prihodnosti«. Zanimivo je bilo tudi predavanje znanstvenice dr. Nike Valenčič, ki je 21. novembra govorila o svetu osnovnih delcev. Ponedeljek, 28. novembra, je bil posvečen ustavnemu referendumu v Italiji. O razlogih za da in ne sta govorila senator Stojan Spetič in odvetnik Peter Močnik. Moderiral je Matia Premolin. V ponedeljek, 5. decembra, je Ferruccio Tassin spregovoril o knjigi Tanie Zanuttini »Visco 1943. Koncentracijsko taborišče v Furlaniji«, z njim se je pogovarjal Tomaž Simčič.

Levo: dr. Nika Valenčič; na sredi: Stojan Spetič, Peter Močnik in Matia Premolin; desno: Ferruccio Tassin

NAŠ PLANET V PESMI IN BESEDI

Vsi nastopajoči zbori pod taktirko Mateje Černic

V nedeljo, 4. decembra 2016, je bilo v Vili Sartorio v Trstu zanimivo multimedijško doživetje *Naš planet v pesmi in besedi* v priredbi Slovenskega otroškega in mladinskega pevskega društva Vesela pomlad z Opčin. Ob organizatorju (nastopile so pevke *Mladinskega pevskega zbora Vesela pomlad* pod vodstvom Andreje Štucin Cergol) sta zapela tudi sestava *Bodeče Nežice* (z Vrha sv. Mihaela pri Gorici) pod vodstvom Mateje Černic in *Dekliški pevski zbor Igo Gruden* iz Nabrežine pod taktirko Mirka Ferlana. Petje omenjenih zborov se je prepletalo z recitacijami odlomkov pesmi iz ljudske zakladnice in izbranih slovenskih besednih ustvarjalcev, interpretirali so jih člani dramske skupine *Tamara Petaros Društva Finžgarjev dom z Opčin*, na ekranu pa so dogajanje spremljale projekcije fotografij narave, ki so jih prispevali člani društva *Fotovideo Trst 80* v izboru Marka Civardija. V projektu je sodeloval tudi Radijski oder (ki je prispeval ne le tehnično pomoč, ampak tudi mentorstvo svojih izkušenih igralcev in režiserjev za celotno izvedbo). Glasbeno kuliso je izoblikoval Iztok Cergol. Scenarij in režija celotnega večera je bilo delo mag. Manice Maver. Večer, pod pokroviteljstvom Avtonomne dežele Furlanija Julijska Krajina, se je vključil v niz dogodkov švedskega zborovskega projekta *Earth Choir 2016 – Voices for a living planet*, to je glasbena pobuda na evropski ravni, kjer sodelujoči akterji z glasbenimi utrinki spodbujajo ekološko osveščenost.

UMRL JE DR. METOD MILAČ

V mestu Syracuse v ameriški zvezni državi New York je 24. septembra umrl glasbenik in knjižničar na glasbenem oddelku tamkajšnje univerze dr. Metod Milač. Rodil se je 2. oktobra 1924 na Prevaljah. Študiral je v »škofovih zavodih« v Šentvidu pri Ljubljani. Med vojno so ga Italijani kot dijaka poslali v taborišče na Rabu. Ker se je po povratku vključil v nacionalno ilegalo, so ga Nemci nato poslali v Auschwitz. Po vojni je pet let preživel v begunskih taboriščih v Avstriji, nakar se je izselil v ZDA. Kakih deset let je delal in študiral v Clevelandu, kjer se je dejavno vključil v slovensko kulturno življenje. Med drugim je ustanovil in dolgo vodil mešani zbor Korotan, ki je še vedno živo navzoč v mestu.

Leta 1962 se je preselil v Syracuse, kjer je na univerzi delal do upokojitve leta 1992.

Svoja doživetja in razmišljanja je predstavil v dveh angleško pisanih knjigah: *Resistance, Imprisonment and Forced Labor, A Slovene Student in World War II* (New York 2002, slovenski prevod: *Kdo solze naše posuši, doživetja slovenskega dijaka med drugo svetovno vojno, Prevalje - Celje 2003*) in *A Land Bright with Promise, A Refugee of World War II Reflects on His Life in America* (New York 2012).

UMRL JE UREDNIK RUDOLF SUSEL

Pozno smo zvedeli, da je 12. februarja v Clevelandu v ZDA umrl zadnji urednik Ameriške domovine (1979-2008) in urednik slovenskega dela glasila Slovenske dobrodelnice zveze (AMLA - American Mutual Life Association, ustanovljena leta 1910) *Our Voice* (Glas SDZ) v letih 1981-2013 dr. Rudolf Susel. Rodil se je 20. julija 1940 v »ameriški Ljubljani« in doktoriral iz zgodovine v Bloomingtonu (Indiana). V letih 1967-69 je bil raziskovalec v arhivu za priseljenstvo na univerzi Minnesote, v letih 1970-76 pa je predaval na državni univerzi Arizone. Dejaven je bil na področju etničnih študij in 15 let v vodstvu starostnega doma Slovence Home for the Aged v Clevelandu. Leta 1987 je predaval na študijskih dnevih v Dragi.

KRST KNJIGE SPOMINOV PAVLETA BORŠTNIKA V CLEVELANDU

Ob predstavitvi spominov Pavleta Borštnika. Od leve: avtorjeva žena Mira Kosem, avtor, sin Nik, urednik Ivo Jevnikar (foto: Renato Podbersič).

V dvorani slovenske župnije Marije Vnebovzete v Clevelandu je bil 27. novembra po nedeljski slovenski maši zelo prisrčen kulturni dogodek. Krstno predstavitev je doživela knjiga spominov Pavleta Borštnika *Moj čas*, ki je izšla pri Mladiki v Trstu.

Nekdanjemu glavnemu uredniku slovenskega sporeda Glasa Amerike v Washingtonu, publicistu in zaslužnemu 91-letnemu javnemu delavcu je zaploskalo preko 90 udeležencev. Poleg številnih svojcev, med katerimi

je bil tudi mož ene izmed avtorjevih vnukinj, trenutni predsednik senata zvezne države Ohio odv. Larry Obhof, so bili v dvorani slovenski generalni konzul Andrej Rode s soprogo, oba župnika obeh slovenskih župnij v Clevelandu, John Kumše in Jože Božnar, predsednik Slovensko ameriškega sveta Rudi Kolarič, raziskovalec slovenske uspešnosti v ZDA in plodni publicist prof. Edi Gobec s soprogo, 101-letni nekdanji urednik Ameriške domovine prof. Vinko Lipovec, predsednik Slovenske pristave Metod Ilc, vodja Slovenske pisarne Srečo Gaser in drugi.

V knjigi, ki šteje 623 strani, se prepletajo spomini in razmišljanja, ki bralca vodijo od Viča v Ljubljani, kjer je Pavle Borštnik preživel mladost, preko časa vojne in revolucije, ko se je avtor vključil med slovenske četnike, do prvih poveljnih let v vojaških taboriščih v Italiji in Nemčiji ter naposled odhoda v ZDA, življenja v Clevelandu, Washingtonu in spet Clevelandu. Gre za iskreno in kritično knjigo o slovenski polpretekli tragediji, o slovenski politiki pred vojno in po njej, o položaju v zdomstvu, ki prinaša veliko novih podatkov in izzivov k razmišljanju.

To je druga knjiga Mladikine zbirke *Zapisi iz zdomstva*. Za tisk jo je uredil tržaški časnikar Ivo Jevnikar, ki jo je v Clevelandu tudi predstavil. Srečanje je uvedel predsednik Slovensko ameriškega sveta Rudi Kolarič, odlomke iz knjige je brala gospa Maruša Pogačnik, za povzetke v angleščini pa je poskrbela inž. Silvija Pišorn. Sledila sta še razgovor in pogostitev.

Med drugimi je posegel zgodovinar dr. Renato Podbersič iz Študijskega centra za narodno spravo v Ljubljani, ki se je mudil v ZDA s pravnikom Boštjanom Kolaričem zaradi zbiranja pričevanj starejših izseljencev. Delo Študijskega središča in Podbersičevo knjigo o žrtvah revolucionarnega nasilja na Primorskem sta v sosednji dvorani predstavila dva dni prej, tako da so v župniji napovedovali kar "knjižni vikend".

foto: Renato Podbersič

Od leve: 101-letni nekdanji urednik Ameriške domovine prof. Vinko Lipovec čestita avtorju Borštniku, zraven stoji Ivo Jevnikar

UMRL JE PROF. LJUBO SIRC

V Glasgowu na Škotskem je 1. decembra preminil najvidnejši povojni slovenski politični oporečnik in ugledni ekonomist prof. Ljubo Sirc. Imel je 96 let, zlasti lani in letos pa so ga pestile številne zdravstvene težave. Življenjskim izkušnjam navkljub je bil dobrodušnega značaja in vedno uglajeno gosposki.

Rodil se je 19. aprila 1920 v podjetniški družini v Kranju. Leta 1943 diplomiral na pravni fakulteti v Ljubljani, kamor se je po nemški okupaciji Gorenjske umaknila njegova družina. Pridružil se je ilegalni skupini pretežno liberalnih izobražencev Stara pravda, ki je stopila v Osvobodilno fronto, a bila že po nekaj mesecih iz nje izključena zaradi lojalnosti do jugoslovanske begunske vlade. Še pred kapitulacijo Italije se je umaknil v Švico, konec naslednjega leta pa se je pridružil prekomorcem in marca 1945 postal prevajalec v štabu 7. partizanskega korpusa.

Z nekdanjimi sodelavci iz Stare pravde in drugimi demokratično usmerjenimi somišljeniki si je pred prvimi povojnimi volitvami v Ljubljani prizadeval za večstrankarski sistem, zato je bil leta 1947 na montiranem Nagodetovem procesu obsojen na smrt. Kazen so mu spremenili v 20-letno ječo, leta 1954 pa so ga izpustili. Naslednje leto je pobegnil v Veliko Britanijo, kjer si je ustvaril družino. Svoja doživetja je zelo plastično opisal najprej v Zbornikih Svobodne Slovenije v Buenos Airesu, nato v knjigi Nesmisel in smisel (London 1968), ki je doživela še več različnih – skrajšanih in podaljšanih – izdaj, tudi v angleščini (Between Hitler and Tito, Nazi Occupation and Communist Oppression, London 1989; Med Hitlerjem in Titom, Ljubljana 1992; Dolgo življenje po smrtni obsodbi, Ljubljana 2010 in 2012).

Prof. Ljubo Sirc, ki je doktoriral iz ekonomije leta 1961 v Friburgu v Švici, je predaval ekonomijo na več univerzah, tudi v Bangladešu, od leta 1965 do 1983 pa na univerzi Adama Smitha v Glasgowu. V Londonu je vodil Center za raziskovanje komunističnih gospodarstev (CRCE, od leta 1996 Center za raziskovanje postkomunističnih gospodarstev). Objavil je vrsto strokovnih knjig in razprav, pretežno v angleščini. Izbor njegovih gospodarskih spisov je leta 2010 izšel v prevodu pri Slovenski matici pod naslovom Brezpotja socializma.

V zdomstvu je bil dejaven v Slovenski pravdi in krogu, ki je v Londonu izdajal Klic Triglava, na Demokratskih srečanjih, v Liberalni internacionali, nekaj časa v Narodnem odboru za Slovenijo. Tudi svetovno javnost je na politični in strokovni ravni opozarjal na diktaturo v Jugoslaviji in zablode komunističnega gospodarstva. Leta 1983 je predaval na študijskih dnevih v Dragi. Po osamosvojitvi je leta 1992 za Liberalno demokracijo Slovenije kandidiral za predsednika Republike Slovenije, kar je pozneje samokritično grenko komentiral. Večkrat je nastopil v javnosti in tisku, tudi v Rusiji. Britanska kraljica mu je leta 2001 podelila visoko državno odlikovanje. Še leta 1997 pa ni prišel v Enciklopedijo Slovenije, temveč je geslo o njem objavljeno v njenem Dodatku leta 2002.

KIP MARKA NATLAČENA V LJUBLJANI

V Ljubljani so pri spomeniku žrtvam revolucije ob cerkvi Vseh svetih na Žalah 20. novembra odkrili spomenik nekdanjemu banu Marku Natlačenu (Manče, 1886 – Ljubljana 1942). Bil je najvišji slovenski politični predstavnik med žrtvami revolucijskega nasilja.

Po maši v cerkvi in blagoslovitvi spomenika, ki ga je oblikoval Štefan Hauko, medtem ko je doprsni kip delo Draga Tršarja, je spregovoril Mirko Kovač. Na njegovo pobudo bi bili morali kip postaviti že leta 2007 v Natlačenuvi rojstni vasi na Vipavskem, vendar so zaradi nasprotovanj misel opustili. Kovač je dal tudi pobudo za simpozij, ki ga je temu predstavniku Slovenske ljudske stranke pred šestimi leti posvetil Inštitut za novejšo zgodovino v Ljubljani. Gradivo je nato izšlo v zborniku.

ŠT. 12 – LETNIK 108 – DECEMBER 2016

REVIJA AVE MARIA ODSLEJ LE NA SPLETU

Mesečnik Ave Maria, ki ga izdajajo slovenski frančiškani v Lemontu v ZDA, je z decembrom 2016 zaključil svoj 108. letnik, a tudi izhajanje v tiskani obliki. Odslej bo na voljo le še na spletu, in sicer brezplačno (na spletni strani www.avemaria-izlemonta.com).

Revijo, ki je začela izhajati po zaslugi p. Kazimirja Zakrajška leta 1909 v New Yorku, so zadnja leta tiskali v Sloveniji, na voljo pa je bila tudi že na spletu. Ureja jo p. Bernardin Sušnik. V letu 2016 je izšlo 12 števil na skupno 384 straneh, ki jim je treba prišteti po 4 strani platnic na številko.

Naj še omenilo, da so v Lemontu 25. septembra slovesno praznovali 90. obletnico kronanja slike Marije Pomagaj. Slovesnosti se je udeležil tudi rektor brezjanske bazilike dr. p. Robert Bahčič. Z njim sta somaševala gvardijan v Lemontu p. Metod Ogorevc in kustos hercegovskih frančiškanov iz Chicaga p. Jozo Grbeš. Sliko

je leta 1926 okronal takratni ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič. Naslikal jo je frančiškanski umetnik p. Blaž Farčnik. Pred desetimi leti jo je osvežila umetnica Lilijana Brulc.

UMRL JE BANČNI IN ŠPORTNI DELAVEC SAVO UŠAJ

V bolnišnici na Katinari je 28. novembra umrl bančni in športni delavec Savo Ušaj. Rodil se je 5. januarja 1951 v Nabrežini. Po maturi na slovenski trgovski akademiji v Trstu se je zaposlil v Kmečki in obrtni hranilnici in posojilnici v Nabrežini (danes je del Zadružne kraške banke), nato kot ravnatelj Zadružne kreditne banke Sovodnje ob Soči, po združitvi s sorodnim zavodom v Doberdodu pa kot ravnatelj Zadružne banke Doberdob in Sovodnje.

Že kot dijak se je posvetil športu in bil med ustanovitelji Športnega društva Sokol v Nabrežini. Treniral je žensko odbojko in bil v odboru, ki je več let vodil tako ŠD Sokol kot SKD Igo Gruden. Leta 1974 je bil izvoljen za predsednika, na mesto predsednika Sokola pa se je ponovno vrnil leta 2008 po upokojitvi in ločitvi kulturnega in športnega društva. To mesto je z veliko požrtvovalnostjo ohranil do konca.

V ZDA JE UMRLA ALENKA JAVORNIK PFEIFER

V New Windsorju pri New Yorku je 10. maja preminila upokojena urednica v knjižni založbi Alenka Javornik por. Pfeifer. Rodila se je 18. januarja 1942 v Ljubljani Agnes Voduškov in časninarju ter pisatelju Mirku Javorniku. Potem ko se je z materjo, sestro in bratom lahko pridružila očetu, političnemu emigrantu, je več let živela in študirala v Trstu, dokler se niso novembra 1960 vsi izselili v ZDA.

MOLK KOLORADSKIH HROŠČEV

Zelo živahen teden knjižnega sejma je dodatno obogatila predstavitev novega romana Marija Čuka Molk koloradskih hroščev, ki ga je predstavil dramski umetnik, pisatelj in kabaretist Boris Kopal 21. novembra v tržaškem knjižnem središču. Roman je ostra kritična zarez v našo vest in pojem slovenstva, je pa tudi groteskna odslikava odnosov znotraj slovenske narodne skupnosti v Italiji ter razmerij med manjšino in italijansko večino ter manjšino in Slovenijo. Čukov roman nudi širok niz izzivov, napisan pa je v tekočem in sočnem jeziku, ki mu ne manjka ironija, še manj humor, kar so vse avtorjeve značilnosti.

MLADIKA NA KNJIŽNEM SEJMU

Nadia Roncelli (desno) predstavlja nove izdaje Mladike. Ob njej sedijo Marko Tavčar (GMD), Martina Kafol (ZTT) in Alina Carli (ZNM).

avtorica zbirke Pesmi, in Alessandro Lutman, avtor Jesenskih pesmi ob pesnici Antonella Bukovaz, ter debatno kavarno o pojmu osrednjega slovenskega kulturnega prostora, katere so se udeležili Marij Maver, Zdravko Duša in Ace Mermolja.

Založba Mladika je bila letos s svojo knjižno bero prisotna na knjižnem sejmu v Ljubljani od 23. do 27. novembra. Predstavila je svoj knjižni program na skupni tiskovki zamejskih založb 23. novembra, priredila pa je še druge dogodke: debatno kavarno ob knjigi Martina Breclja Anatomija političnega zločina, ki so se je udeležili poleg avtorja pisatelj Boris Pahor ter zgodovinarja Mira Cencič in Bojan Godeša, pesniško srečanje, na katerem sta se predstavila pesnika Marija Kostnapfel,

KANADSKO-SLOVENSKI JAVNI DELAVEC STANE KRANJC

Minister za Slovence v zamejstvu in po svetu Gorazd Žmavc je med junijskim obiskom v Kanadi med drugim izročil enemu izmed tamkajšnjih vidnih slovenskih javnih delavcev, Stanetu Kranjcu, diplomu kot priznanje in zahvalo za neprecenljivi prispevek k ohranjanju slovenske identitete v Kanadi.

Šele za tem je v Trst dospela Kranjčeva 477 strani debela knjiga velikega formata v angleškem in slovenskem jeziku *Life in the Lands of Linden and Maple - Življenje v deželah lipe in javorja*, ki jo je izdal leta 2014. V njej v angleščini in slovenščini obnavlja svojo življenjsko pot, ki je stekla 13. novembra 1932 v Nadanjem selu pri Pivki. Leta 1951 je preko Trsta in Nemčije prebegnil v Kanado, kjer si je z ameriško Slovenko ustvaril družino. V živilski industriji je od navadnega delavca napredoval do direktorja tovarne z 250 uslužbenci. Ukvarjala se je z več kot 300 različnimi proizvodi. Od leta 1954 do danes je član vrste slovenskih društev in ustanov, v katerih je dolgo opravljal tudi najodgovornejše vloge. Med drugim je bil več let zastopnik Slovencev v Kanadi kot član Sveta Vlade Republike Slovenije za Slovence po svetu.

Na koncu publikacije je dragocen in podroben kronološki pregled mejnikov in dosežkov kanadskih Slovencev. Avtor, ki se uradno podpisuje tudi kot Stanley Kranjc in je pred tem prejel že druga visoka odlikovanja, objavlja tudi kopico dokumentov, pisem, prilog in nad 375 fotografij, ki govorijo o njegovem delu, družini in dejavnostih Slovencev v Kanadi.

PRESEDNIK PAHOR V ARGENTINI

Slovenski predsednik Borut Pahor je bil od 20. do 23. oktobra na obisku v Argentini. Spremljala sta ga minister za Slovence v zamejstvu in po svetu Gorazd Žmavc in njegov predhodnik, predsednikov svetovalec Boštjan Žekš.

Srečal se je s predsednikom Mauricijem Macrijem in drugimi predstavniki oblasti, simbolno odprl nove prostore slovenskega veleposlaništva v Buenos Airesu ter spoznaval življenje in delo rojakov.

Obiskal je Slovensko hišo in sobotno slovensko šolo. Srečal se je s predstavniki organiziranega življenja slovenske skupnosti. Krovna organizacija politične emigracije Zedinjena Slovenija je tam pripravila slovesno srečanje v počastitev prvega obiska predsednika Republike Slovenije pri Slovencih v Argentini. Zapel je otroški zborček, spregovorili pa so predsednik Zedinjene Slovenije Jure Komar, predsednica Zveze slovenskih mater in žena Alenka Prijatelj in predsednik Pahor.

Pahor je obiskal tudi Slovensko prekmursko društvo v Bernalu, sedež radia, kjer nastaja oddaja Okence v Slovenijo, Dom Triglav, ki povezuje primorske priseljence, in Pristavo. Udeležil se je tudi slavnostnega koncerta komorne skupine Invasion in mezzosopranistke Bernarde Fink. Sledil je še svečani sprejem za slovenske rojake.

UMRL JE MARTIN HOZJAN

V ameriški zvezni državi Illinois je 3. novembra preminil podjetnik Martin Hozjan, ki je bil med pobudniki in v letih 1991-2013 predsednik Slovenskega kulturnega centra v Lemontu. Pod njegovim vodstvom je bil do leta 1995 zgrajen Dom, ki skupno s Slovenskim verskim središčem in frančiškanskim samostanom na teh »ameriških Brezjah« povezuje Slovence na širokem območju okoli Chicaga.

Hozjan se je rodil 21. aprila 1949 v Črenšovcih v Prekmurju, v ZDA pa se je izselil leta 1971. Že leta 1976 je z ženo Ančko Glavač odprl tovarno MAH Machine, ki jo zdaj v Ciceru vodijo otroci in zaposluje nad 120 ljudi. Leta 1995 sta odprla še tovarno strojev za ofsetni tisk Tensor, ki so jih izvažali v 46 držav, a sta jo pred leti prodala.

Že leta 1983 je postal predsednik Prekmurskega družabnega kluba, nato pa je postal duša skupnosti Slovencev, ki se zbirajo v Lemontu.

19. KOMEMORACIJA PRIMORSKIH PADALCEV V ŠKRBINI

Pred ploščo na Fakinovi domačiji v Škrbini je bila 11. novembra v priredbi Občine Komen in Vaške skupnosti Škrbina 19. žalna slovesnost v spomin na primorske padalce, ki so jih Britanci med drugo svetovno vojno spuščali na slovenska tla, da bi krepili boj proti okupatorju.

Znana je usoda 27 takih mož in fantov: trije so izgubili življenje v boju ali zaradi vojne; po enega so v letu 1943 ubili srbski četniki, slovenski četniki in partizani; enajst ali dvanajst jih je pobila Ozna (morda koga izmed teh na Hrvaškem): tri kot partizane med vojno, ostale kot jugoslovanske vojake v prvih mesecih po koncu vojne; devet ali deset padalcev je preživelo.

V vaški cerkvi sv. Antona je bila najprej zadušnica, ki sta jo darovala vojaški duhovnik Milan Pregelj in komenski župnik Marjan Jakopič.

Ob 11. uri je bila pred spomenikom slovesnost, ki jo je povezovala Anči Godnik. Ob častni straži Slovenske vojske in praporščakih so bili poleg številnih svojcev in drugega občinstva prisotni zastopstvi britanskega in ameriškega veleposlaništva v Ljubljani ter nekdanji britanski veleposlanik David Lloyd.

Britanska veleposlanica Sophie Honey nagovarja udeležence komemoracije v Škrbini (foto: Alessandro Fegez).

UMRL ČASNIKAR MARJAN SLOKAR

V Trstu je 30. novembra po kratki bolezni umrl upokojeni časnikar Marjan Slokar. Rodil se je 22. februarja 1938 v Cerknem, pokopali pa so ga v družinskem grobu v Lokavcu. Od otroških let je živel v Trstu, kjer se je zgodaj vključil v Radijski oder. Skoraj 20 let je bil napovedovalec na Radiu Trst A. Po zakonu o reformi družbe RAI je leta 1977 postal koordinator novih radijskih oddaj za šole, po notranjem natečaju pa je bil v letih 1978-93 časnikar v slovenskem uredništvu.

NOBELOV NAGRAJENEC DUNCAN HALDANE, SIN SLOVENSKE MATERE

Med letošnjimi tremi Nobelovimi nagrajenci za fiziko, ki so zaslužni zaradi raziskav stanja snovi, je tudi 65-letni britanski znanstvenik Duncan Haldane. Njegova mati Ljudmila Renko, ki je umrla avgusta, se je rodila leta 1919 v Borovljah, kamor se je bil iz okolice Begunj priženil njen oče Jožef. Tik po vojni je kot študentka medicine delala v jugoslovanski vojaški bolnišnici v Celovcu, kjer je spoznala bodočega moža, britanskega vojaškega zdravnika.

S. MARIJA BABIČ VRHOVNA PREDSTOJNICA SIONSКИH SESTER

Po lazaristih so tudi sionske sestre dobile slovenski vrh. Nova vrhovna predstojnica družbe, ki je nastala sredi 19. stoletja, da bi zblíževala katoličane in Jude, ustanovila pa je tudi veliko šol in sprožila vrsto socialnih podvigov, je kanadska Slovenka s. Marija Babič. Izvoljena je bila na generalnem zasedanju julija v Braziliji, njen mandat pa zapade leta 2022. Sedež družbe, ki je prisotna v 22 državah, je v Rimu. V starejših letopisih najdemo podatke, da so bile sionske sestre nekoč prisotne v Sloveniji, zdaj pa so menda le še v izseljenstvu.

S. Marija (Mary) Babič je študirala umetnost, vzgojne vede, teologijo in razreševanje sporov. V Torontu, Winnipegu in New Yorku je poučevala na osnovnih in srednjih šolah, tudi v socialno ogroženih okoljih. Pred izvolitvijo je delala v župniji Naše Lurške Gospe v Torontu.

Sionske sestre so bile v letih 1883-1970 prisotne tudi v Trstu, kjer so imele samostan, znano zasebno šolo v francoščini in cerkev.

Najprej je spregovoril podžupan Valter Ščuka, ki je med drugim obžaloval, da je revolucija pustila na Slovenskem toliko »hudič jam«. Slavnostni govor je imela likovna umetnica Stanka Golob z Grahovega ob Bači, katere mož je nečak padalca Milana Goloba. Čeprav je bil pogrešan, sta bila njegov lik in idealizem v družini vedno navzoča.

V slovenščini in angleščini je nato spregovorila britanska veleposlanica Sophie Honey, za njo pa še ameriški veleposlanik Brent Hartley.

Na začetku je himno zaigral trobilni kvartet Pihalnega orkestra Komen, ki je nastopil še pozneje. Pela je sopranistka Mateja Petelin iz Kobdilja ob spremljavi harmonikarja Igorja Zobina. Štirje gojenci Zaveda Združenega sveta iz Devina so recitali poezije v angleščini. Vence so položili predstavniki občine in vaše skupnosti, britanska veleposlanica, ameriški veleposlanik, predstavniki Zveze borcev, Društva TIGR, Društva izgnancev Slovenije in pa nečak pogrešanega padalca Marjana Fegeca Alessandro Fegez, tudi v spomin na Boba Plana.

Že 9. novembra pa je bil v Komnu tradicionalni spominski kulturni večer, tokrat v Knjižnici Komen. Uvedla ga je Marija Umek, ki skrbi za to podružnico sežanske Kosovelove knjižnice, vodil pa preučevalec primorskih padalcev Ivo Jevnikar.

Gostja večera je bila plodna publicistka, etnologinja in literarna zgodovinarica, Štrekljeva nagrajenka ter izredna članica Slovenske akademije znanosti in umetnosti prof. dr. Marija Stanonik. Spregovorila je o tem, kako med drugim že dolgo raziskuje slovensko pesništvo v času druge svetovne vojne, in to ne glede na barvo in usodo ustvarjalcev. Izbor zbranega gradiva je znanstveno, vendar z veliko človeško občutljivostjo in v duhu sprave ter domoljubja strnila v pet knjig, ki jih povezuje naslov Poezija konteksta. V knjigi Slovenska pesem v tujem škornju od dóma do puščavskega peska, Slovensko odporniško pesnjenje pod italijanskim fašizmom (1920-1943) in v Severni Afriki (1943-1945), ki je izšla pri Mladiki leta 2014, tako obravnava tudi primorske vojake v Afriki, med njimi nekaj pesniško nadarjenih padalcev.

Večer v Komnu je bil ravno na dan, ko so v Škrbini pokopali nekdanjega predsednika vaše skupnosti in zavzetega sodelavca pri komemoracijah padalcev Borisa Pipana.

Lepotica na Ptujski gori

Mojca Polona Vaupotič

»Kakšen prostor! Kot bi ga zasnoval ali skoraj izsanjal tenkočuten in ustvarjalen pesnik, ko mu je duša nenadoma kar sama zapela eno tistih visokih pesmi, ki se v življenju ne ponovi nikoli več.« (*Marijan Zadnikar, Ptujška gora 1987*)

Baziliko na Ptujski gori so škofje mariborske metropolije v pastirskem pismu ob njeni 600-letnici označili kot »visoko pesem« slovenske gotske umetnosti. Vsako leto na praznik Marijinega vnebovzvetja verniki v tem svetišču obnavljajo posvetitev našega naroda Mariji. Vendar pa na Ptujsko goro ne romajo le verniki iz naše dežele temveč iz vse srednje Evrope. Papež Benedikt XVI. pa je listino o razglasitvi ptujskogorske cerkve za *baziliko Marije Zavetnice* podpisal 8. decembra leta 2009.

Ptujška gora leži na najvišji točki hrbta, ki se vleče kot del severnega obrobja haloškega gričevja v smeri od zahoda in se končuje ob izlivu reke Polskave. Ta ga spremlja s svojim tokom na severu, v Dravinjo, ki namaka njegova podnožja na jugu, kot nekakšna krona in duša svoje okolice pa na najvišji točki glavnega vrha stoji cerkev, o kateri je bilo

zapisanega že mnogo. Razmišljanj o njej pa ne bo nikoli zmanjkalo.

S terase, kjer stoji gradbeno skromni trg, vodijo navzgor, proti cerkvi monumentalne stopnice iz srede 18. stol., okrašene z ograjo ter z veličastnim vhodom, ki ga krasijo skulpture kiparja Jožefa Strauba. Kipi predstavljajo *sv. Janeza Nepomuka*, *sv. Florjana*, dva angela s kartušami ter dve rokokojski vazi. Arhitektura je iz domačega temno sivega peščenca, kipi pa iz belega kamna. Na zgornji, višji terasi stoji cerkev, ob njenem robu pa se razvija ostanek nekdanjega taborskega obzidja. Na desni strani se nahaja lična stebriščna lopa iz baročne dobe, dalje na robu nad vasjo pa je edini ohranjeni okrogli taborski stolp. Na levi strani od vhoda stoji še v obzidje in v breg pod njim postavljeno župnišče.

Čeprav o nastanku Marijinega svetišča na Ptujski gori obstaja vrsta legend, njene začetke povezujemo z zaobljubo tedanjih najpomembnejših predstavnikov štajerskega plemstva, ki so se

*Bazilika Marije
Zavetnice na
Ptujski gori*

po težkem porazu krščanske vojske proti Turkom pri Nikopolju v Bolgariji leta 1396 vrnili živi domov.

Eden glavnih pobudnikov gradnje je bil Ulrik IV. iz družine Walsee-Drosendorf. Bil je dvorni mojster vojvode Viljema Avstrijskega in od leta 1396 zakupnik gosposčine Majdburg, nekdanjega gradu v bližini Lovrenca na Dravskem polju. Po njegovi smrti leta 1400 je odgovornost

za izgradnjo cerkve prevzel Bernard Ptujski, ob tem pa se je prav tako izkazal grof Herman II. Celjski.

Cerkev je bila zgrajena okoli leta 1410, kot triladijska dvorana s stopnjevano oltarno partijo in zvonikom, vključenim v telo ladje. Glavni portal je sestavljen iz rahlo šilastega, žlebasto-profiliranega, ozkega ostenja. Sam vhod je pravokoten, deljen na dva dela. Steber, ki ju deli ima bujno listnato obliko. Zvonik cerkve je v zgodovini neprestano spreminjal svoj videz, saj je zaradi različnih poškodb doživel več prezidav in obnov. Nekaj desetletij po nastanku cerkve se je prvotni zvonik zrušil, pri tem pa podrl tudi oboke v zahodnem delu cerkve ter bogato zasnovano nadstropno lopo pred glavnim vhodom. Na novo pozidani osmerokotni zvonik je verjetno precej nižji od prvotnega, saj so bili v gotiki zvoniki precej višji. Sedaj je pokrit s piramidno streho, v njem so štirje zvonovi, v času baroka pa je imela streha čebulasto obliko.

V stenah lope sta vzdana dva gotska reliefa z enostransko zaokroženim okvirom. Levi grb kaže znak celjske grofovske rodbine in znak ptujskih gospodov, med njima pa držita angela vsak z eno roko čelado s krilatim zmajem na vrhu. Na desnem reliefu pasa je upodobljen

Zahodni del cerkve in notranjost

Poklon sv. Treh kraljev Detetu, sedečemu v Marijinem naročju.

Notranjost bazilike je mogoče zaobjeti s pogledom z enega mesta: gre za dvoranski prostor, ki je bil sezidan malo pred letom 1400, ta pa se mirno ter enakomerno odpira v vse smeri. Stranski ladji sta za spoznanje nižji od glavne in tudi shema obokov je preprosta. Snopasti slopi visoko dvigujejo loke, tako da obok diha kot napeto jadro nad vsako travejo. Pogled spontano pelje k vzhodnemu zaključku, kjer nas čaka barvna svetloba, ki jo ustvarjajo visoka tridelna okna – vitraji. Ti so delo slikarke Ide Brišnik Remec, vsebinsko pa ponazarjajo *Visoko pesem* Frančiška Asiškega. Še poseben svetli pečat pa dajejo glavnemu oltarju, ki je zagotovo cilj slehernega romarja, ki obišče Sveto goro.

To svetišče je zaradi svoje narave v zgodovini v sebi združevalo dve obliki religioznega doživetja: skupinsko in zasebno. Temu dvogovoru, ki je potekal med vernikom, Bogom in svetniki je bilo namenjeno vse več oltarjev. Darovali so jih posamezniki, cerkveni in posvetni gospodje, družine, bratovščine in cehi. Oltarje so postavljali po vsem cerkvenem prostoru; ob stebrih, prehodih, na stenah in ne nazadnje je bila en sam oltar tudi vhodna kapela *sv. Križa*. Ob *sv. Doroteji* in *sv. Krištofu* klečita še dva cerkvena moža v priprošnji z napisnimi trakovi, ki se kot večna molitev vijeta proti nebu.

Vrhunec vsega najbolj častitljivega v prostoru pa je zagotovo velika oltarna podoba, oziroma relief *Marije zavetnice* s

plaščem. Gre namreč za Marijino podobo s plaščem, pod katerim je zbrano »vse« človeštvo, saj jih ona brani pred kugo, ki je v tistem času divjala po deželi. To je gotško umetniško delo, kar pomeni, da je Marija kot lik v tem času postajala vse bolj človeška, mila, razumevajoča ter v vseh pogledih bližje posamezniku. Relief je nastal med leti 1410–20 in je eden izmed najbolj znamenitih tovrstnih upodobitev v naši deželi, saj so se pod njenim plaščem zbrali predstavniki tako svetih kot posvetnih stanov iz tedanjega okolja. Pod njeno

Pogled na oltar in detajl reliefa

ogrinjalo se je kleče in v skupni molitvi zbralo 82 ljudi in zaradi realizma, ki ga je v vsako obličje vnesel kipar, se je nekatere dalo celo prepoznati. Zaradi grbov vemo, da gre za podobe Bernarda III. Ptujskega in njegove soproge Valburge in morda hčerke Hermana II. Celjskega. S tem je cerkev zaznamovana tudi kot družinska ustanova. Relief, ki je bil sprva nameščen v čelu zahodnega cerkvenega portala, so na veliki oltar leta 1600 postavili jezuiti.

Ostali kipi iz zgodnjega 15. st., s katerimi se srečujemo v cerkvi, se ujemajo z dvornimi dosežki s splošnimi slogovnimi značilnostmi glede finega oblikovanja njihovih detajlov. Gre namreč za t. i. »Ptujsko delavnico«, ki je v tem stoletju ustvarila vrsto skulptur, izklesanih iz peščenjaka. Prepoznamo jih po njihovi sanjavi, nežni lepoti, s telesi, ovitimi v mehke gube oblačil in z rokami, ki nakazujejo izpovedne gibe ter svoje atribute skorajda skrivajo. Ti kipi so namreč uresničitev najodličnejšega dela in duha, ki ga je prispevalo gotško kiparstvo v tistem času. V vseh smereh lahko zasledujemo tudi hoteno stopnjevanje natančnosti prostorskih oblik: v razvoju od tal v višino in v oboke, kot tudi v razvoju od glavnega vhoda v globino do okolice velikega oltarja.

Izredna lepotna tankočutnost, s katero je ustvarjena cerkev na Ptujski gori, pa se nam vedno sprti odkriva pri ogledovanju ustvarjenega in čim bolj sledimo vsemu v podrobnostih, tem bolj se čudimo »tistemu«, kar je s tako čudovitim smislom za ubranost in usklajenost ustvarjeno. Cerkev *Marije zavetnice* na Ptujski gori nosi svoje sporočilo, ima svoje življenje in svoj žar. Zelo je veličastna. Ravno zaradi svojega srednjeveškega bogastva. Ali pa zaradi različnih zgodb romarjev, ki so že same po sebi, brez pretiranega obdelovanja stavbni okras. Znano je namreč, da vsaka stvaritev živi v kontinuumu časa in sama patina odkrivanja ji daje žlahtno izkušnjo svojega obdobja. 🏰

“Srčna govorica” Silvane Paletti

Marija Pirjevec

Silvana Paletti je za svoje slovensko pesnjenje izbrala rezijansko narečje. Pri tem ne smemo prezreti, da gre za pesnico, ki nikakor ne spada v prvotno, arhaično in folklorno kulturo narečnega pesništva. Njena lirika je izrazito avtorska, individualizirana, samosvoja. Glavni vzgib, ki jo je pripeljal do tega, da je prišla za pero, je bil, kot je sama nekje poudarila, potres, ki je leta 1976 strahovito opustošil njeno ožjo domovino. “Tedaj se je tudi meni moralo nekaj stresti v glavi,” je pred mnogimi leti zaupala znanemu preučevalcu rezijanske folklorne kulture Milku Matičetovu, ko mu je ponudila v branje svojo prvo rokopisno zbirko *Rozajanski serčni romonenj* (Rezijanska srčna govorica). Sintagma “srčna govorica” označuje v njenem slovarju *poezijo*, za katero v rezijanščini ni našla ustrezne besede in si jo je zato morala izmisliti sama.

Njena pesniška besedila so neposredne, prvinske izpovedi samorastniške pesnice, ki ji ni bila dana možnost, da bi se v šoli naučila knjižne slovensščine. Zato pa je bila izbira narečja kot pesniškega jezika zanjo povsem samoumevna: rezijanščino je doživljala kot jezik svojega najglobljega jaza, svoje istovetnosti. Hkrati pa ni mogoče spregledati, da prav narečje njeno liriko močno determinira, saj jo veže na čisto določen prostor, iz katerega poganja in mu pesnica govori. S pesmijo pogosto izkazuje lastno bolečo

navezanost na mali svet pod Kaninom pa tudi potrebo po pričevanju o stvarnosti, ki jo je moderna civilizacija tod pustila za sabo. Tako v skrajno sežeti pesmi *Samo en sen* izpoveduje svojo prvinsko zavezanost rodni zemlji, ležeči v senci mogočnega Kanina, mitične rezijanske gore, v kateri odkriva simbol trdnosti, odpornosti in lepote rezijanske stvarnosti. Vendar si v vrsti besedil ne zatiska oči pred tragedijo zapuščenih rezijanskih vasi, v katerih ostajajo samo še otroci, starci in žene.

»Zato je vera v vrednote, v lepoto, ljubezen in poezijo pri njej trdna in nesporna. Eno temeljnih vrednot pa ji pomeni njena rezijanščina.«

Rezijansko izseljenstvo je imelo v preteklosti svoj poseben značaj, saj je bilo večinoma sezonsko in vezano na določene dejavnosti. Moški so v tujini krošnjariji, vezali lonce, brusili nože in škarje, tako ali drugače trgovali. Vendar po besedah Pavleta Merkuja “nista Rezijan in Rezijanka v službo stopila nikoli, nikoli se nista udinjala za hlapca ali deklo”. Tak je pesničin oris starega Rezijana, ki ga opazuje na njegovih mučnih krošnjarskih poteh v tipično rezijanskem nomadstvu večnega odhajanja in vračanja (*Stari Rezijan*).

Trenutni, čeprav samo domišljjski izhod iz tega odčaranega sveta, najde

Silvana Paletti v spominu na starodavno Rezijo, ki je ni več. To je tista mitična podoba "rožne doline", ki se ji razkriva kot svet prvinskih ljudskih običajev in navad, kot svet trdnih vrednot. Simbolično jo v današnji rezijanski stvarnosti predstavlja le še kakšen odvečen predmet (Nevestina skrinja). Lepo poslikano nevestino skrinjo opiše v istoimenski pesmi z veristično natančnostjo, hkrati pa spremlja ta opis v ozadju zavest nekega žlahtnega, a že odmrlega sveta. Današnja Rezija pa je v pesmi **Rezijani** samo še muzejska zanimivost, ki jo tujci preučujejo kot "čudno reč".

Kljub trdni povezanosti med njeno osebno in skupnostno zgodbo, najdemo v zbirki besedila, v katerih se zna prepustiti izpovedim čisto osebnih razpoloženj ali spoznanj o življenju. Palettijeva zmore kljub zavesti o trdotah sveta v trenutku pozabiti na vse in se prav po otroško veseliti življenja. "Samo to vem, da živim, na materi zemlji sem, v srcu se kot ptič na veji veselim," poje v pesmi **Podoba človeka**. Podobno razposajen, lahkoten odnos do življenja zasledimo še marsikje. Tako na primer v pesmi **Cigan**, kjer gre za povečanje ciganove prostosti in lepote njegove umetnosti, za katero se je pripravljn odpovedati vsemu. Ta mali cigan predstavlja v njenih očeh

moč prebijanja iz skrajne bede v svobodo igre, pesmi in umetnosti sploh. Tematsko podobna je pesem **Ko citire pojejo**, saj je tudi tu moč glasbe, ki jo Rezijani izvablajo iz svoje "citire" (v slov. gosli) tolikšna, da hribovsko revščino spremi nja v lepoto in umetnost. Nekakšen komentar k pesmim in hkrati osrednji credo Silvanne Paletti je morda njena najbolj sugestivna izpoved **Moje besede**, kjer je na izviren način izražena možnost osebnega osvobajanja z igro besed, ki je umetnost. Prav v tej igrivosti besed začuti pesnica posebno lahkotnost bivanja, ki je obenem lahkotnost umetniškega ustvarjanja.

Ob sklepu lahko rečemo, da ima življenje za Palettijevo kljub ožinam in tesnobam globlji pomen. Zato je vera v vrednote, v lepoto, ljubezen in poezijo pri njej trdna in nesporna. Eno temeljnih vrednot pa ji pomeni njena rezijanščina, ki ji avtorica posveča globoko skrb. Opozoriti velja, da je njen jezik izjemno izbran in čist. Besede tujega izvora so pri njej prava redkost. Tudi tako izpoveduje ljubezen do svoje govornice, ki je ozemljena, naravna in nepokvarjena. Odločitev zanjo pa je nazadnje tudi dokaz njene osvobojenosti v duhovnem in družbenem smislu.

Stari Rozajän

Stari Rozajän
wsaki trawnik
jë ga mël.
Maköj korbo
anu pot,
maköj trüdjöst
anu put.
Mej timpa
za pučyt.
Samö fadijo
za te krüh
jë znäl.

Stari Rezijan

Stari Rezijan.
Vsak trawnik
je bil njegov.
Samo oprtnjak
in pot.
Sama utrujenost
in znoj.
Nikoli časa
za počitek.
Samo boj
za kruh
je poznal.

Cigajnar

Mali cigajnar
ziz citiro na ramä
po wsimö svëtö greš,
greš nu pujëš tve wiže.
Twö särcë ni zna mëre.
Od tvëh sincöw ni maraş.
Twa hiša jë nëbëska,
dan sami wänt ti stuji,
zëmja za čriwje ti jë.
Tve wiže rastijo po nučy.
Mali, čärni cigajnar
marčadantan se ni prodajaš,
na sama jë twa pot,
citarä anu loh.

Cigan

Mali cigan,
s citiro* na rami
hodiš po svetu vsem,
hodiš in pesmi svoje poješ.
Tvoje srce ne pozna mere.
Sence tvoje ni ti mar.
Tvoj dom je nebo,
obleko le eno imaš,
za čevlje zemljo.
Ponoči se pesmi tvoje glasijo.
Mali, črni cigan,
kupcem se ne prodajaš,
ena sama je tvoja pot,
citira in lok.

*citira v slov. gosli.

Ko citire pujajo

Ko citire pujajo
tu-w pesti od mëh judi,
Rozajanska dulina
na žiwö se buđi.

Ko citire pujajo
tu-w pesti od mëh judi,
pa janjulavi se postavijo,
zakoj to jë glas,
glas od särca, od mëh judi,
ki se vësëli.

Ko citire pujajo
tu-w pesti od mëh judi,
wsë muči, zakoj,
zakoj diuh od slovëka
se ridi, živi,
na mëj zimjy.

Ko citire pojejo

Ko citire* pojejo
v rokah mojih ljudi,
se dolina Rezije
na vse živo buđi.

Ko citire pojejo
v rokah mojih ljudi,
tudi angeli ostrme,
saj glas je to,
glas iz srca mojih ljudi,
ki se vesele.

Ko citire pojejo
v rokah mojih ljudi,
vse molči,
saj človeški duh
se hrani, živi
na moji zemlji.

* citire so v slov. gosli.

Biside me

Gorë po ni bili čarti
ziz bisidi,
to mi plaža igrät,
tej vitar ziz vijon.
Tej riba plüvi
tu-w wodë,
itakö, ja plüvin
tu-w mën bisida,
glasa sa ni čüjë,
skot to gre, sa ni vi,
samö, znän, da si
na itëj jëgri
od bisid.
Wezane, udvezane,
se kücajo, na tikö,
nutar ziz brig,
ma tö ka särçë mi di,
nikar, mi ni biži.

Moje besede

Na belem listu
z besedami
se rada igram
kot veter z listjem.
Kot plava riba
v vodi,
tako plavam jaz
sredi svojih besed.
Ni čuti glasu,
ne ve se, od kod prihaja,
samo to vem, da sem,
v igri
besed.
Zvezane, odvezane,
se naglo kotalijo
po bregu navzdol,
a kar mi srce govori,
nič več ne zbeži.

Särçë samö rumuni

Dulina Rezija,
na skali,
jä nu ti,
luna gri,
wse muči,
särçë
samö
rumuni.

Le srce govori

Dolina Rezije,
na skali,
jaz in ti,
luna sveti,
vse molči,
le
srce
govori.

Muke ni

Tu balana, muke ni.
Čärna mizërja
pod jërpargan živi,
böse nöge, mräz.
Čamïnavi čafürjajo,
wrate zaklenjane,
glasa ni.
Na prag od tëh judi:
muke ni.
Brüzgalica, šližinica,
utrök, sama žinica,
prigäzat, wštëknanö
jïskat krüh.
To balana,
muke ni.

Moke ni

Sneži, moke ni.
Črna revščina
v hišah preži.
Bose noge, mräz.
Dimniki se kade,
vrata zaklenjena,
glasu ni.
Na pragu teh ljudi:
moke ni.
Brozga, zmrzal,
otrok in ženica sama
po celcu gazita, se pretikata,
iščeta kruh.
Sneži,
moke ni.

Pesmi Silvane Paletti je v slovenski knjižni jezik prevedla Marija Pirjevec.

Prim. zbirko *Rozajanski serčni romonenj/La lingua resiana del cuore/Rezijanska srčna govorica*, ur. Roberto Dapit, založba ZRC, Ljubljana 2003.

Razmišljanje zdomske tržaške Slovenke

XI. Usodno leto

Mirella Urdih

Še enkrat se je zgodilo, da smo špricali pouk, in sicer jeseni 1954. Pa ne samo dekleta, ne samo naš razred, vsa gimnazija je bila prizadeta, ko se je razširila novica o *Londonskem sporazumu*, ki je ukinjal Svobodno tržaško ozemlje. Na vrat na nos smo se vsi skupaj odpravili na Veliki trg, kjer smo glasno protestirali pred Vladno palačo ... žal brezuspešno. Le nekateri naši fantje so jo skupili, ko so nas napadli neki drugačno nastrojeni prenapeteži. Našemu sošolcu Petru Sancinu (kasnejšemu goriškemu odvetniku), ki je bil duša te naše pobude, je nekdo celo odtrgal rokav jopiča. Če me spomin ne vara, nam ta podvig ni vplival na oceno vedenja. Morda bi se nam bil kdo od profesorjev kar rad pridružil, pa ni smel, kdove!

Prave posledice ukinitve angloameriške uprave so pa bile usodne za neštete tržaške družine, ker so vsi tisti, ki so bili od nje odvisni, bili ob službo, ne da bi jim mesto moglo nuditi alternativo. Tudi osebno sem se počutila posredno globoko prizadeta, kot izhaja iz tega, kar sem si zabeležila, po vsej verjetnosti leto kasneje:

Valter

„Adijo!“ Poljubil me je, ko sem se sklonila k njemu, in zbežal.

„Adijo, Valter, imej se dobro...mislì kdaj tudi name...ne...“

Glas mi je zamrl v grlu, dušilo me je. Sto in sto misli se je porodilo takrat v meni in spomini so se začeli kopičiti brez konca in kraja...

Stanovat so bili prišli v hišo zraven naše. Mož in žena sta bila še mlada, zato sem se prav dobro počutila v njuni družbi. Mali Valter, njun sinček, ki mu je bilo takrat dve leti, je pa postal zame bratec, kakršnega sem dotlej pogrešala. Bil je srčkan škrateljček, ki je s svojim veseljem in nenehnim ščebetanjem pritegoval nase mojo pozornost in simpatijo. Kot vsi taki fantički je tudi on postajal iz

Na sliki: mama Anita roj. Kus in oče Luciano Vecchiet (Vekjet), v ospredju mlajši sin Fulvio in Valter

dneva v dan bolj nagajiv in neukrotljiv. Zato je mama nestrpno čakala, da doseže starost, ko ga bo lahko pošljala v vrtec. Sama je bila, ravno tako kot mož, slovenskih staršev, a – kot toliko današnjih Slovencev – ni znala govoriti slovensko. Za razliko od marsikoga, ki skuša celo zatajiti svojo narodnost in pozabiti še tiste redke slovenske besede, ki so mu ostale iz detinstva, mi je ona nekoč pravila, da bi zelo rada znala govoriti ta jezik, a da se ga ne more in ne more naučiti.

Izrabila sem priliko: „Zakaj pa ne daste Valterja v slovenski otroški vrtec? Tam bi se lepo naučil slovenščine. Ko odraste, mu ne bo treba obžalovati, da se je ni naučil in ne bo imel koga dolžiti.“

Dvomim, da so bile moje besede same po sebi tako učinkovite, a verjetno so poleg kakih drugih faktorjev pripomogle k temu, da je res dala otroka v slovenski vrtec.

Ni minilo dolgo časa, ko je v Valterjevem odkrivanju sveta italijanski perché zamenjal naš zakaj, kar naju je še bolj zblížalo.

Po letu ali dveh se je Valterju rodil bratec. Podoben mu je bil kot češnja češnji in čim bolj je odrasčal, tem bolj je bilo to vidno. Kmalu me je tudi on začel klicati po imenu in prositi za bonbone. Prav prikupil se mi je. Valterjevega mesta pa le ni prevzel, on je ostal moj ljubljenec, čeprav so mi ga šola in novi prijatelji nekoliko odtujili, toliko bolj, ker je zdaj hodil v italijansko osnovno šolo!

Pripis 27. 07. 2013:

Z Londonskim sporazumom je prenehala obstajati anglo-ameriška uprava cone A tržaškega ozemlja. To je za številne ljudi, ki so bili pri njej v službi, pomenilo izgubo dela. Začeli so se odseljevati. Velike ladje so jih peljale v rednih presledkih največ v Avstralijo, ki jih je očitno rada sprejemala. Z eno tako se je odpeljala tudi Valterjeva družina. Le enkrat sem spet srečala mamo in očeta, ko sta po več letih prišla na obisk v rodni kraj ... saj sem medtem tudi sama postala »zdomska tržaška Slovenka«. In kot sem se jaz udomačila na Nemškem, tako se je tudi Valterjeva družina znašla na drugem koncu sveta, kjer si je z vinogradništvom ustvarila dovolj-šnje pogoje za dostojno življenje.

Na vrhu desno: na poti v Avstralijo
Zgoraj: v Avstraliji

Zgodba na kose

Leda Dobrinja

Fantje iznad Plavega jezera

V mestih je mladina že poslušala Beatlese. Sestavili so že prve ansamble in igrali so Faraoni, Kameleoni. Pri nas zgoraj pa je glasbeno ustvarjanje tičalo na popularni glasbi z vseh vetrov, ki so jo prenašale domače, vaške, glasbene skupine. Kitara, harmonika, boben, morda klarinet ali trobenta in glas – šele danes se mi je misel zares zajedla v možgane – igrale, igrane in pele so pravi, pristni multikulturni izbor. Najbolj radikalen in zajedljiv, kjer ni bilo trohice našega duha, besede, nič, kar bi se dotaknilo genov in duše. Ni bilo Istre. Vse in od vsepovsod in najbližje, kar je prišlo do razuma, do mišic telesa, do rušilne volje po življenju, so bile viže Beneških fantov - Rudeči cvet, Kadore... - skupaj še s kako polko Avsenikov, Ivanko Kraševca, ki so nas postavljali v večni precep – je to tvoj izraz, draga duša, pojejo oni, slovenski pevci in skupine, tvoje upe? Šele kasneje, daleč kasneje v 80. letih, se je genov dotaknila glasba drugačne, v Istri užete – italijanske, hrvaške in čisto malo malce slovenske – multikulture. Istranova.

V 60. pa smo imeli ansamble Fantje iznad plavega jezera, kasneje Platano in druge. Verjetno je s 'plavim jezerom' mišljeno Vanganelško jezero, umetno jezero nad Vanganelom, zgrajeno v 60. letih, da bi z zbrano vodo v poletnih mesecih namakali valo, ki se razteza od

Vanganela proti Šalari. Izgradnja Vanganelškega jezera je za časa poteka čisto rahlo vzvalovila gladino enoličnega življenja naše vasi, globlje – kot na primer prihod avtobusa ali vodovodne napeljave – pa ni posegla. Mnogo kasneje je

nekaj krvi in barve temu družbenemu podvigu dalo pripovedovanje izseljenca iz bližnjega Kampela, ki je kot mlad mulc vozil z voli batudo za nasip. To je bila poslovna priložnost za domačine, ki so se sicer za prihodek gobili na nasadih paradiznika in drugih poljščin.

Močan pečat pa je dala vasi sestava ansambla. Polovico Fantov iznad plavega jezera so sestavljali fantje iz moje vasi, pravzaprav iz ene loparske družine, druga polovica so bili Maržgani – s Klafutov, Bržanov in Sabodinov. Vsi preprosti, vsi iz krvi in mesa kot ti in jaz, vsi še oprášeni z zemljo in prepojeni s težkim vonjem Tomosovih hal. Vsi norbinasti v zbijanju šal, ko so se v poltni pripeki vzpenjali iz Rokave, kjer jih je pustil delavski avtobus, gor po Brdinah, do slemena našega hriba. Vsi polnih pljuč v barvah domačih glasov in v duhu eno s tisočletji so ti fantje in mladi možje vrgli, meni nič tebi nič, utelesili kulturno sceno istrskega podeželja: nekaj slovenskih polk in valčkov, Mišo Kovač, angleške popevke in italijanski Sanremo. Ali v drugem razporedu. Mišo Kovač, angleške popevke, italijanski Sanremo in nato polke in Beneški fantje.

Razkorak med otroki staršev, ki so odšli v mesta, in nami, je bil očiten. Tisti, ki so odšli v Trst, s tistimi ni bilo stika. Redko in nekako v zadregi so se nekateri še kdaj vrnili, sami, z otroki, za trenutek, za postanek pri sosedu. In del njih in stoodstotna večina njihovih otrok je ob prihodu govorila italijansko. V času prvih Kameleonov pa so prihajali slovenski otroci. Sin Marjota Buzgića, ki se je z družino preselil v Koper in obdeloval lepo haciendo izseljenih Koprcev v vali Paštorana, se je nekoč oglasil tudi pri nas. Bil je zelo zgovoren, prisrčen fant. Z nami je podelil svojo izkušnjo, kako so na ples šli v krilih. Škotsko krilo, kilt, ki je menda prišlo z Beatli. Tako sproščeno in živo je to razlagal, da je ob prizoru skupinice, treh, štirih, morda več, fantov, ki se mišičastih meč, s karirastimi krilci in s hrupom pritegujejo pozornost ozke ulice Kaligarije pomika proti Mladinskemu klubu, iz očeta izvabil vzklik začudenja. Me, pupe, sestra in jaz, začudeno, v precepu, pa nič. Preglobok prepad za hitro navezavo stikov.

Mi gor na hribu smo bili za to trdi. Imeli smo, ja, v rokah smo že vrteli fotografije zahodnih skupin, a glasba ni šla v žile. Enkrat na začetku srednje šole so me sošolke, ki so izhajale dol z

Labora, peljale v Mladinski klub v Koper. Bile so navdušene, v dvorani kluba so temo rezali trakovi svetlobe, grmelo, tolklo in roboštalo je ko v peklu. In mestnim otrokom je elektrika že tekla po žilah. Jaz pa sem enostavno zbežala pred nemogočim hrupom glasbe. Še danes komaj razločim besedila angleške glasbe.

Po lepoto v poklicno šolo

Tako je šlo življenje. Spontano, mirno, v svojem ritmu do konca osnovne šole, ko se mi je zdelo, da sem osvojila vse znanje, ki obstaja, ki mi je potrebno. Čutila sem druge primanjkljaje. Močne klice sveta in velike skrivnosti življenja izven naše skupnosti, 'komune'. To me je klicalo in navdajalo z neznanjskim spoštovanjem. In seveda so se začela najstniška leta, prve zaljubljenosti in te zadeve.

Mene je mučilo še nekaj. Moja močna postava s širokimi pleči, velike razkošne prsi, rdeča, s pegami posejana lica in frizura na bubii. Nerodnost, vedno večja okornost v družbi. Pa staromodne krilee in poskusi, da jih zamenjam za kaj bolj sodobnega. Kavbojke in kak pulover, ki je segal dol čez boke – so bili komaj uspešni poskus zgledati malo bolj lahkotno. Ti poskusi so bili res naporni. Mama, ki je hodila v Trst enkrat na teden, je morala tedaj v hišo spraviti vse, kar je bilo potrebno. Pa še sezonske zadeve, plašče pozimi in to. Da ne govorimo, ko je bila kaka fjera ali berom ali obhajilo. Komaj je dohajala naše prošnje in ko nas je peljala s seboj v Trst, je bilo tega toliko, da se ti je zmešalo in nisi uspel izbrati, kar si pričakoval, da te bo čakalo na vozičku pokritega trga na 'Pjac'impero'. In vrnil si se domov prazen, zmeden, frustriran – bi rekli danes, a tega izraza seveda nismo poznali.

Na koncu si prišel domov z nečim, kar je s težavo zadovoljilo vse potrebe in želje mlade fantazije. Tako je bila ta obleka stalna frustracija in frustracija je bila na sploh ta naša močna kmečka postava. V sedmem, osmem razredu smo šli v Koper že večkrat samostojno. Avtobus je vozil do Marezig že večkrat dnevno in veliko ljudi se je vozilo na delo. Tako se nam mesto ni zdelo več tako daleč. A ko si sam šel dol in se znašel sredi tega vrveža in lepih, graciozних gospa, tedaj ti je ta mestni svet močno udaril naproti. Mladi z mesta tako frfotajoči, lahki, igrivi. In tvoj težki – ali

lebdeči, ne ve se zagotovo -, negotovi koraki po Kaligarijiiii, raziskujoči pogledi mladega človeka.

In en tak sprehod, ena pot od tedanje avtobusne postaje ob pomolu v Koprugor po Kidričevi ulici proti Titovemu trgu, mi je zakoličil življenje za vrsto let, ki so sledila. Vznemirjenje ob obisku Kopra je bilo zmeraj veliko. Predvsem veliko ljudi, gibajočih se v nekem ozračju brezskrbnosti, polnem barv, življenja, žuborenja. Potem veliko novosti, prav novih entitet, ki jih mi nismo poznali. Trgovine, uradi. In seveda neka svetovljanska, če že ne pravljici pridih mestnih ulic in do bleska zloščenih kamnitih plošč Titovega trga. In na tej kratki poti od postaje do tega trga, se ustavim pred velikim steklenim oknom, ki je odpiralo lep pogled v notranjost in ni želelo skriti ničesar. Notri ženske. Lepe, mlade. Ena črnih las, druga umetno blond, še nekaj drugih, mlajših, se v vsej gracioznosti giblje okrog drugih žensk na premičnih stoli. Vse ljubke, vse v nekem živem zanosu in prijetnem klepetanju. Tako zadovoljstvo je bilo izpisano na teh obrazih, taka samorealiziranost, kot da je to največ in vse, kar imaš lahko biti in imeti. Bil je ženski frizerski salon.

Ne vem, kaj me je tedaj zadelo. Katera struna mojih nezavednih namer se je premaknila ob tem prizoru. Zagotovo nekaj kot klic po lepoti. Mogoče po lahkotnosti in po tem, da je mogoče biti to, kar želiš v najbolj ne-

zavednih koticških duše. Da je mogoče živeti zadovoljno, veselo življenje. In v tem trenutku je padla moja odločitev. Hočem biti lepa, hočem biti tako ljubka, tako odprte, lahke besede kot so te vile ob frizerskih stoli. Odločitev je padla. Odločila sem se namreč za to poklicno šolo. Nič, nihče, ni moglo premakniti mojega sklepa, mogoče ne zato, ker nobenemu nisem povedala, kaj je bil vzrok za njega. To je bil klic po lepoti. Klic po znanju se je oglasil kmalu, prav kmalu zatem in prevpil vse ostale. Tedaj, takoj po koncu osemletke sem ostala zvesta klicu po lepoti in si našla svoj salon. Nekega poletnega dne, nekaj dni po zaključku šole, ko sem komaj končala štirinajst let, sem se od neučakanosti peš spustila od Marezig do Vanganela in čez valo, kakih deset, dvanajst kilometrov do Šalare pred halami Tomosa. Vstopila sem skozi steklena vrata mojega hrama lepote in si s tem zapečatila svojo uso-

do. Prva leta dobesedno in kruto, nato sem poklicno izbiro preusmerila na malo višjo, tehnično raven. Nikoli pa primanjkljajev okolja, okleščene programa podeželske šole in napačne poklicne izbire, nisem mogla zares nadoknaditi. Ali pak. Velika praznina prvega, drugega desetletja mojega življenja je enkrat, daj daj, pikico po pikici, postala moje bogastvo, moja ekskluzivna in neponovljiva zakladna najdba.

(dalje)

Pesmi

Cikel je prejel tretjo nagrado za poezijo na 44. literarnem natečaju revije Mladika

Franjo Frančič

Onkraj

Ne vem, če je začetek in konec
nebo je bilo razklano, teža na prsih neznosna,
razprodaja rabljenih besed uničujoča,
molk je enak temi,
kolesar je negibno obležal,
stojiš tam in čakaš na obsodbo,
ni bil strah, prej spoznanje, da je bilo odločeno že prej,
gib sem dobro poznal, sto let sem ga vadil,
nasloniš vso težo telesa v pest in zajadraš,
votlina praznih oči in kri,
počepneš pod staro oljko,
opazuješ stare solinarske hiše brez streh na čipkah valov,
med prebujanjem in norostjo je tanka, nevidna črta,
čarobni Kafka je to znal ubesediti,
vso sivino praznine,
neskončno dolgi hodnik in obsodbo,
noč je nebo, ki ga parajo strele,
drobci strašljivih podob,
tisto občutje, da so vsi odšli,
Jure, Berta, Boštjan,
Mah in srebro, Filio ni doma, Slep okna,
stara mama je to preprosto razložila,
pri Brezovar zavij na desno, tretji grob,
samo maminega groba nikakor ne najdem,
vem, da je tam nek bor, kamniti križ, voda in smeti,
če pogledamo tako iz distance ima Dane Zajc prav:
življenje nima vrednosti,
sam si plačilo za vse.

Trenutek

Večer prihaja vasovat,
črke iščejo v belini spomina dom,
glasba iz svetlobnega stolpa zamira,
omotičnost prehaja v privid,
v cipresovem gaju ptice pojo pred snom,
barke se zibajo v mandraču,
sveti Jurij se bori z zmajem,
mehke ustnice pokrajine počivajo,
sedim na ugasli žerjavici večera,
mislil mehka preja,
bela noč po jutru kliče.

Val

Od zgoraj oko strehe,
vidiš morje,
ravno modro ploskev,
sem in tja bel val, kot ti,
malo drugačen,
ko odpluje,
enak,
ko pristane.

Uradniki rajajo

*Bil sem tam, v dvorani pozabe,
Gregor Strniša je sedel z rokami v naročju,
brez pogleda zapisa, samo iz spomina verzi
je ritmično nizal Vesolja podobe,
enako kot Jure Detela, ki je imel fotografski spomin,
govorili smo, pa kaj, če nam požgejo knjige Dostojevskega,
Rilkeja, Jenka, ki ga je tako ljubil,
Jure ima vse te verze vtisnjene v spominu,
v mali zvezek je zapisoval roman z naslovom:
Plačilo za moje stoletje, ki se je izgubil
jaz sem bral in preverjal,
on pa, čarovnik ni zgrešil niti besede
Feo Volarič je za preživetje delal kot krovec,
ne spomnim se, da bi kdaj imel za pest drobiža,
pač Desperato TonicWater in tisti verz:
najlepša jutra so zjutraj,
počasi, ko čas pelje čez nas, pride jesen,
zima se naseli v krvi,
hud mraz je,
Gregorjeva pesem nosi naslov Delirij,
sam, v leseni uti v breznu vil Rožne doline,
brez luči in ognja,*

*kot zadnji brezdomec,
v krčih prividov umira,
Jure v mrzlem februarju strada 34. dan,
zlato rumen v obraz me trdno drži za roko,
pridi, pridi kmalu reče,
zadnji pesnik absolutuma ugasne,
v polivinilasti vrečki zapusti tri male kovance,
Feo izgublja boj z žarečo lavo,
izmučen, prežarčen, brez pravih žigov,
uradniki so mu odrezali obe roki in glavo,
dva dni pred njegovo smrtjo,
bolniško posteljo zapeljejo na Maistrovo 10,
da skupaj z Gregorjem in Juretom gleda,
kako uradniki rajajo ...*

Ujetniki svobode

*Miš ni našla vrat do svobode.
Nastavil sem ji lepilo na rožnati trikotnik,
ujeta je ležala na boku,
nesel sem jo na dvorišče pod murvo,
raztrgal sem papirnato zaveso rož,
ubijalec,
vsi smo ujetniki svobode,
na srečo je pričelo deževati,
a zgodba se ni srečno končala,
z našim rojstvom se rodi naša smrt,
iz kota so se bleščale zelene oči,
sestra je jokala in jokala,
govoril je v kamero,
da ne bo več diler, da se bo spremenil,
da ne bo več mislil o ubijanju,
vse bi storil, da bi se odprla vrata svobode,
a v vsaki miši sta vsaj dve,
in zelene oči, ki oprezajo iz teme, so zakon,
svoboda je kot lepilo,
daleč za oblaki je zagrmelo.*

Odgovornost za praznike

*Nisem vedel, kaj je odgovornost za praznike,
dokler se mi ni rodila hči, imela je lunin obraz
in dišala je po jutru, ob njenih prvih korakih
sem stopil na čelo vrste, lahko bi ji rekel, da je
ona moj praznik, pa nisem zmogel, sovraštvo
in ljubezen sta včasih tako skupaj, da ju ko-
maj ločiš, pesnik je v meglenem jutru čakal na
vlak, samice ližejo svoje mladiče, samci so se
odpravili na lov, na pročeljih sivih hiš plapolajo
zastave, človek, ki ni imel sreče, a je po njej
dobil ime, je v kriku skočil pod lokomotivo, hči
je stopila do mene in me pogledala naravnost
v oči, izdajalec, igraš se z besedami, a v resnič-
nosti, kdaj si me zadnjič objel?!*
Vlak pozabe je to jutro zamujal.

Zamujena priložnost

Novela je bila priporočena za objavo na 44. literarnem natečaju revije Mladika

Tanja P. Hohler

O dloži knjigo, se dvigne iz neudobnega stola, natakne cokle in gre. Najprej levo, si reče in že stopa po dolgem hodniku. Pred vsakimi vrati postoji, prisluhne in gre naprej. Ko pride do konca, se ozre skozi okno. Pod svetilko ob rondoju, ki vodi do vhoda v stavbo, se vrtinči listje. Veter ga trga z vej in odnaša, kamor ga je volja. Kot nas vrtinči usoda, pomisli, se obrne in s počasnimi, previdnimi koraki odide nazaj. V avli, ki ločuje levo in desno krilo stavbe, spet postoji, pogleda na uro in zazeha. Že leta ji ta ura kroji noči, ta starinska ura, ki od polnoči do jutra teče počasneje, se včasih celo ustavi, minute podaljšuje v ure, ure pa v neskončnost. Malce se pretegne, potem pa nadaljuje z obhodom. Njeno gibanje je neslišno. Tudi tu pred vsakimi vrati naredi enako, kot obred. Zanese se na občutek za zaznavanje sprememb, na izostren sluh. Redke so noči, ki so v svoji drugi polovici tako spokojne in mirne kot je ta. Vse več je onih, ki jo izčrpajo do zadnjega atoma energije, ko skrbi za nespeče, ko jih v nedogled posluša, tolaži, meri vitalne funkcije, kliče dežurne zdravnike, razdeljuje tablete. Ne previja ran, ne postilja postelj, kot na drugih oddelkih, a vsakemu, ki smrči onkraj vrat, pozna ime in priimek, le letnico rojstva bi morda pri kom zgrešila. Pozna njihove zgodbe, njihove usode in stičišča, na katerih jih je spoznala. Ve, ali imajo žene, može, matere, ljubice, ve, koliko otrok se jezi nanje, koliko jih joka in ljubi hkрати, koliko očetov je dvigalo glasove in roke nad njihove drobne zgodbe in kolikokrat so oni sami ponovili, za kar so se zmeraj zaklinjali, da ne bodo. Ve, da jim je bilo naslednji dan žal, da niso hoteli, da je tisto nekaj v njih, kar je bilo ranjeno, zadajalo nove rane. Nadaljuje z neslišnimi koraki, potem pa se ustavi pred vrati s številko sedem.

Ne zmore več. S hrbtom se nasloni na zid, zazrta v okence nad vrati, okence, ki bi bilo osvetljeno, če bi v sobi gorela luč. Pa ni. Temno je, kot je temno v vseh ostalih sobah. Nekaj časa stoji, potem pa se ji kolena čudno zmehčajo in zazdi se ji, da se bo združnila sama vase, da bo od nje ostala le utripajoča gmota želatine, pomešane s soljo. Roki tesno prekrži na prsih in glavo dvigne vznak.

»Umirite dihanje. Vdiih ... izdiih ... vdiih ...« se zasliši, ne da bi vedela, da sedaj govori sebi, umirja svoj podivjan utrip.

»Ne delaj tega ... kako moreš,« moleduje in skozi solze prosi.

Sedita za veliko hrastovo mizo, z razpela v kotu pa ju opazuje križani, ki plesni, kot plesni ves kuhinjski kot, le da on tega ne opazi. Že dolgo ne opazi, ker se iz dneva v dan ukvarja sam s seboj in svojimi tegobami, svojimi problemi, kot reče.

»Ni šihta, ni denarja, kak se človek ne bi sekiral. Položnice pa kar prihajajo, le da tega noben vrag ne vidi,« govori bolj sebi kot nje.

»Zakaj to govoriš?« ga previdno vpraša.

Sledi dolga, moreča tišina, ki ga naenkrat zlomi. Zdaj tudi on zajoče. On, ki bi moral biti močan, trden, ki bi jo moral varovati, se je razjokal kot otrok, kot ona, drobna in prestrašena.

Ne, ne jokat, ne jokat, kriči v sebi, a besed ni. Samo nemo ga pogleda, ker ne ve, kaj to pomeni, ne ve, kaj bo sledilo. Kadar vpije in razgraja, vsaj ve, da bo nehal in zaspal, da bo dolgo spal, potem pa se bo prebudil ves skesan. Takrat se lahko pripravi, svoje čute naravna na navidezno brezbržnost, se odklopi in preživi, tole pa jo bega.

Kaj bo sledilo, kaj to pomeni, se sprašuje, ko ga skozi solze motri. V hipu, ko se njuna pogleda srečata, se zdrzne. Opazi, da so njegove oči bolj

modre, kot jih je vajena, da so modre kot njene. Potem ga hoče še gledati, še čutiti ta pogled, se zliti z njim, se utopiti v njem. Hoče, da bi jo s pogledom objel, s tem modrim pogledom, v katerem bi lahko plavala, plávala, kot sta plavala takrat davno, takrat, ko še ni bilo tako hudo. V sebi ga prosi, v sebi moli, prepričana, da jo mora slišati, mora razumeti, saj vendar pravijo, da se ljudje, ki se imajo zares radi, razumejo brez besed. In imata se rada, rada na svoj način, to ve. Če ga ne bi imela rada, bi mu v tem trenutku spraskala obraz, izkopala oči, tako pa samo sedi ob njem, čuti njegovo bližino, njegovo sapo, plava v njegovem pogledu. In tudi on jo ima rad. Spominja se, da ji je to nekoč povedal in spominja se, da je bilo zares, ne kar tako, ampak zares-zares.

Ko nekaj časa molčita in se stapljata drug z drugim, jo z desnico objame prek ramen:

»Rad te mam, veš.«

V hipu pozabi na vso žalost, na vso jezo in bes. Slišal si me, o Bog, slišal si me, se vzradosti, reče pa le:

»Saj vem, da mi ne verjameš, ampak včasih molim, veš.«

Spet molk in trenutki, ki jih hoče zadržati, skriti vase, jih zakleniti. Za take trenutke ima pripravljeno skrivališče, z rdečim žametom oblazinjeno šatuljico, ki jo je našla na podstrešju. Čuva jo, kot bi bila del nje. Tako lepa je, tako mehka in zdaj si predstavlja, da te blage trenutke spravlja vanjo. Ko jo bo napolnila z njimi, jo bo zaklenila z nevidnim ključkom in jo položila čisto na dno svojega srca. Za zmeraj jo bo pustila v njem in ko ji bo najbolj hudo, bo samo za hip dvignila pokrovček. Iz nje bo zavel mir in preplavilo jo bo zavedanje, da jo ima rad, iz nje se bo zaslišalo: »Rad te mam, veš.« In vedela bo. Za zmeraj bo vedela.

»Tud jaz molim,« reče in spet se njuna pogleda srečata. Zreta si v oči, iz katerih se preliva žalost. Začuti trepet njegove roke in naenkrat se ji zazdi, da oba drgetata v istem ritmu, da krči stiskajo dve telesi hkrati, gnetejo dve usodi v eno skulpturo, v eno trdo gmoto, ki se bo čez leta razbila in bodo ostale samo črepinje z ostrimi robovi. Vsak, ki se bo obregnil vanje, se bo porezal, se bo ranil in rana se ne bo celila. Iz nje se bo cedilo in cedilo, ker sta oba, on in ona kužna.

Čas je obstal. Še zmeraj je s hrbtom naslonjena na zid, z glavo, dvignjeno vznak in s pogledom, uprtim v okence nad vrati. Šatuljica v njenem srcu je že zdavnaj prazna, kot je prazno srce, ki pa trmasto še zmeraj utripa, še zmeraj hoče od časa do časa skočiti ven, se razpočiti in s krvjo poškopiti vse v bližini, vse, ki jo poznajo kot umirjeno in preudarno, in, ah, kako absurdno, ki jo poznajo kot dobrosrčno. Od upanja in zaupanja je ostalo bore malo, so ostali zamrznjeni spomini, ki jih je potlačila na dno velike črne luknje, ga zasipala z banalnostmi vsakdana in na površino posejala spominčice. Drobni modri cvetovi jo kdaj pa kdaj pobožajo, jo s svojim očesci vrnejo v tisto plesnivo kuhinjo, k tistim modrim očem.

»Eh, mala moja, včasih ne morem drugače. Pa saj nisem tako slab,« s strtim glasom preseka tišino.

»Ko pridem domov, sika vame in tožari in tožari in jamra, da sploh ne vem, kaj je res in kaj ni. Bog ji odpusti, a kaj naj naredim. Prekleteo, kaj naj naredim ...«

»Saj ti povem, kaj je res in kaj ni, sam ti mi nikol ne verjameš ...« skoraj šepetaje izgovarja, kot da se boji, da bo njen glas razbil trenutke zaupanja in bližine.

»No, ko si trezen, že,« doda po premisleku.

Boji se izgovoriti tisto odločilno besedo, tisto, ki ga zmeraj razbesni, tisto, ki jo upa izreči le, ko se mu hoče maščevati, ko mu hoče vrniti za ponižanje, za zmerjanje in bolečine. Če bi jo zdaj izrekla, bi bilo vsega konec, bi se oni na križu obrnil proč, bi nobena molitev ne pomagala. Samo pomisli in že ga sliši, kako besni, kako zmerja in robanti, kako se spotika, ko jo išče in potem pada, pada ... Zmeraj najde razlog, da svojo jezo in nemoč stresa na druge in ona je zmeraj tam, zmeraj pri roki. Vreča za smeti, za mešane odpadke, velikosti M, vse gre vanjo. Vse, kar pade iz in od pijanega človeka. Preklinjanje ostane čisto na vrhu. Tega mu bo edinega vrnila, ko bo čas, ko bo dovolj zdelan, da se ne bo bala njegove roke, ko bodo noge dovolj opletale, da se jim bo lahko izmaknila. Vse drugo gre globlje.

To, da ni nič vredna, da je lena in pokvarjena, da ni za nič sposobna, da ne bo nikoli medicinska sestra, se meša z kiselkastim vonjem njune

spalnice, no, bolj njegove, ker mame itak kar naprej ni. Nenehno je nekje med bolnico in domom. V kopalnici vzame lavor, ga napolni z mrzlo vodo, ker je topla le ob sobotah, ko dovoli prižgati električni bojler, vzame še od prejšnjega dne mokro krpo, ki že zaudarja, in s kamnom v želodcu naredi sedem korakov do vrat. Natanko ve za te korake, ker ve, koliko jih mora zdržati nazaj, ko mora lastno bruhanje zadrževati v sebi. Zaobide široko posteljo in globoko zajame sapo. Lavor postavi na tla, ob steno, ki je vlažna in hladna, potem pa z drobnimi rokami prime krpo in jo vrže na ostudno sluzasto izbruhanino. Zamiži in se poskusi odlepiti od sebe. Ko se prepriča, da ni več ona, da so roke le orodje v rokah nekoga drugega, pobeže, kar je obležalo na tleh, strese v posodo, krpo spere in ponavlja, dokler od njegovih izbljuvkov ne ostane le še mokra sled. Nazadnje obriše še posteljno stranico in preden vstane, zakolne kot on. Pograbi posodo in ko pride do vrat, ve, da mora zdržati samo še sedem korakov, da se bo lahko nagnila nad školjko in še sama bruhalo.

Ve tudi, da bo izbruhala le vsebino želodca, ne pa gnusa in jeze in ponižanja in strahu pred ponovitvijo. Vse to bo ostalo v njej in leta in leta zaudarjalo in hromilo njeno samopodobo in jo plašilo pred življenjem.

»Saj ne bom več, zaklinjam se, da ne bom več pil,« reče, kot že tolikokrat, a ona ga sliši drugače, ona ga sliši tako, kot ga hoče slišati, tako, kot da je obljubil prvič in bo zares držalo.

»Verjamem in vem, da bo pol vse drugač.«

»Sam ti bodi pridna. Sam na tebe se lahk zanesem. Moraš mi pomagat. Jaz nisem kriv, da je, kot je. Je pač zbolela, pa ne zarad mene, to moraš vedet.«

»Ja, bom, pridna bom, obljubim,« je ponavljala in ponavljala, tudi potem, ko je v kuhinjskem kotu ostala sama, ko je on že davno odšel po zamujenih opravkih in se skesano trudil popraviti, kar je prejšnji dan razbil.

»Ja, bom, pridna bom!«

Ko se je po nekaj dneh utvara navideznega miru razblinila kot mavrični milni mehurček, ji je nek neznani glas od znotraj nesramno zažugal:

»Nisi bila dovolj pridna, zdaj pa imaš! Vse si pokvarila!«

Pa se je trudila. Bolj in bolj, samo da bi opazil, da bi bil zadovoljen z njo, da bi mu dovolj pomagala in potem ne bi pil. Ni vedela, da se spreminja v nezdravo perfekcionistko in da on niti tega ne opazi, da ne more opaziti, ker je že davno prestopil mejo zdravorazumskega razmišljanja. Komaj je vedel, da je osnovno šolo zaključila z odličnim uspehom in komaj kdaj se je streznil, ko so minevala njena srednješolska leta. Zares se je zamislil le, ko mu je predstavila fanta, s katerim se je nameravala, še ne devetnajstletna, poročiti. Pestoval je svojo zgodbo, vir svoje nesreče, za druge pa je njegova, nekoč tako tankočutna duša, postala robata in neobčutljiva. Najprej je objokoval svojo nesrečo zaradi hlapčevstva in matere, ki ga je poslala od doma, potem zaradi ženine bolezni, nazadnje zaradi njene smrti. Vedno je imel razlog pri roki. Pil je na žalost, za pozabo in tu in tam tudi na veselje. Da je pil, ker ga je od znotraj razjedala globoka žalost zapuščenega otroka, ni mislil, in da je od tega občasnega utapljanja potonil do počasne in mučne utopitve, tudi ne. Ne sebi, ne drugim ni priznal, da je na dnu, da pije le še zaradi potrebe po pijači, da propada v svoji najgloblji biti.

»Kaj te briga zame. A bi vse to sezidal, če bi bil tak, ko ti praviš? Sebe poglej, froc frdaman nesposobni, sam jezikat znaš, to pa ...« je govoril in govoril, medtem pa so ga zapuščali. Najprej ona, potem žena, pa sin in mlajša hči. Ko je že bil sam, tega še vedno ni verjel.

»Pa ka pol. A mislite, da ne znam skrbet za sebe? Vam že pokažem ...«

Strmi predse, ne da bi zares vedela, kdaj so se solze na licih posušile, ne da bi zares vedela, da je njeno srce že zdavnaj počilo in poškropilo še tisto malo samozaupanja, ki si ga je priborila. Ima le poklic, pa še do tega se je komaj dokopala. Morda prav iz kljubovanja, le zato, da bi mu dokazala, da ni nihče. Ima moškega, h kateremu se je zatekla takoj, ko se je pokazala priložnost in ima spomine, ki nočejo in nočejo proč. Pred vrati s številko sedem pomisli na ponavljanje, pomisli, da se je naučila nekaj o pravljicinih številih in pomisli, da ve nekaj celo o ironiji. Strmi predse, še zmeraj naslonjena na zid in zazdi se ji, da sliši

šepetanje tridesetih usod. Ene tretjine ženskih in ostali del moških, zlitih v en glas, ki govori:

»Ej, mala moja, nisem hotel. Oprosti.«

Z dlanmi si pokrije ušesa in jih spet odmakne, kot bi se hotela prepričati, ali glasovi res prihajajo od zunaj. Po nekaj poskusih ne ve več, kaj je res in kaj ni, kaj je izven nje in kaj je v njej, kaj je želja in kaj je dejstvo.

»Reci, samo enkrat mi reci oprosti. Samo enkrat in vse bom pozabila,« reče na glas, ne da bi se prav zavedala. Ko se sliši, se zdrami iz spominov, iz mešanice želja in pričakovanj, iz nekakšnega polsna, ki ga s seboj prinese noč. Vzravna se, z rokavom črne jope obriše lica, stopi do konca hodnika, se za hip ozre skozi okno, se obrne in odide do dežurne sobe. Sede v naslonjač in namesto knjige, ki jo že ves teden prebira, vzame v roke prazen list. Napiše eno besedo, napiše dve, potem pa se besede na papir prelivajo same. Nima nadzora, kaj prihaja iz globin, nima nadzora nad jezikom, ki občutja prevaja v besede. Roka, ki je obrisala lica, piše, roka, ki ga je enkrat, samo enkrat udarila, roka, ki bi ga rada pobožala, zapisuje, kar so leta v zanikanju zamolčala.

Pred enim tednom ga je utrudilo, ga je zlomilo. Poklical jo je. Čeprav si je že pred leti dopovedala, da je nič več v zvezi z njim ne gane, da

mu ne bo pomagala, tudi če bo zgnil ob sodu, je še v isti minuti pograbila ključke in se odpeljala.

»Če me kliče, mora biti res hudo,« je rekla hčeram, ko je odhajala.

Že več let se nista videla, pa čeprav je med njima le dobrih deset minut vožnje z avtom. Vnukinj ni poznal in ni mu bilo mar, one pa so samo vedele, da je dedi pijanec in to jim je zadostovalo. Niso spraševale po njem, ker so bile nekajkrat grobo zavrjnene. Vedele so, da mami noče govoriti o svojem otroštvu in pri tem je ostalo. Ko je tokrat odvihrala, so bile presenečene, skoraj prestrašene.

»Bo umrl?« so spraševale druga drugo.

»Bo vsaj mami mela mir,« je zaključila starejša.

Niso vedele, da ni prišel, ko je rodila prvo, ni prišel, ko je rodila drugo in enako se je ponovilo v tretje. Tu in tam je prikolovratil naokoli, a ker je vedel, da ga pri njej namesto pijače čakajo očijajoči pogledi in ostre besede, je bilo to le silno redko, zadnja leta pa sploh ne.

Ni je mogel več raniti, ni je mogel več ponižati, kar je storil, je bilo dokončno. Ko ga je videla, vsega tresočega, upadlega obraza, shujšanega in z razmršenimi lasmi, se ji je samo zasmilil in ko ga je spravila pod tuš, ko je voda izpirala njegovo onemoglo telo, so solze žalosti kapljale na njeno otrplo dušo. Prvič ga je videla golega in

Ciril Velkovrh

Jože Trontelj Živeti z etiko

Akademik prof. dr. Jože Trontelj je bil rojen l. 1939 v Kamniku.

Po končani klasični gimnaziji v Ljubljani je študiral medicino ter l. 1964 diplomiral in l. 1972 doktoriral.

Od l. 1986 je bil redni profesor nevrologije na Medicinski fakulteti v Ljubljani, na Zdravstveni fakulteti pa je predaval tudi predmet nevrofiziologija. Na teh dveh področjih je deloval tudi kot raziskovalec, kar je dopolnil z novo mikrostimulacijo motoričnih živčnih vlaken. O tem je predaval na mnogih mednarodnih simpozijih doma in v tujini.

Sam ali s soavtorji je objavil več kot dvesto strokovnih in znanstvenih člankov in nekaj deset knjig s področja nevrofiziologije, na mednarodnih konferencah pa je nastopil več kot stokrat. Od leta 1995 je bil Predse-

dnik Komisije RS za medicinsko etiko, in tudi slovenski delegat v Usmerjevalnem odboru za bioetiko Sveta Evrope (ki se je 2012 preimenoval v Odbor za bioetiko). Bil je vodja Oddelka za nevrobiološke raziskave in Inštituta za klinično nevrobiologijo. Med drugim je bil tudi predsednik več institucij, kot so Svet za raziskave in razvoj v medicini, Komisija RS za nagrade in priznanja na področju znanosti in UO Prešernovega sklada.

Bil je član mednarodnih institucij, kot so: Mednarodno združenje za raziskovanje bolečin, Mednarodne federacije za klinično nevrofiziologijo, Ameriškega združenja za elektrodiagnostično medicino in Evropske Akademije znanosti in umetnosti ter član uredniških odborov nekaj domačih in tujih znanstvenih revij.

Leta 1991 je bil izvoljen v Slovensko akademijo znanosti in umetnosti, l. 1995 pa je postal njen redni

nebogljenega. Bil je le eden izmed nesrečnežev, ki jih je umivala, a bil je eden in edini ati. Ne ati, ki je vpil in razgrajal, temveč ati, ki se je bal umreti sam.

Iz izkušenj je vedela, da gre zares. Ni ga smela pustiti samega in pomoč zanj je lahko poiskala le v bolnici, pa ne v kateri koli, temveč prav v tisti, kjer je bila že dolgo zaposlena. Poznala je delirij in poznala vse možne zaplete. Pri hoji ga je skoraj vzela v naročje. Zdel se ji je peresno lahek, tako shujšan je bil. Položila ga je na kavč in oblekla kot otroka. Na nič drugega ni mislila, kot na to, da mu mora pomagati, da ga ne sme pustiti samega. Po maminem odhodu se bližine smrti ni več bala, a vseeno ji ni dalo miru. Tisto neizrečeno med njima jo je opominjalo, jo spodbujalo, da mora preseči svoja zaklinjanja, da mora preseči sebe in njega in ravnati človeško, ravnati, kot bi ravnala s komer koli drugim, ki bi potreboval pomoč. S težavo je premikal tresoče noge, ko sta delala preštete korake do avta. Nič se ni upiral, nič ni nergal, ni govoril, le tu in tam jo je pogledal. Modre oči niso bile več modre, kot se jih je spominjala, potem pa je pomislila, da se je komaj vidna rumena obroba cvetov spominčic razlila po njegovi beločnici. Vedela je, kaj to pomeni, a hkrati upala, da še ni prepozno. Iz potlačenih občutij je priplavala želja, da bi mu povedala, kaj je čutila, kako se je počutila, ko je bila zavržena in zasmehovana, nevedna in nesposobna, kako rada ga je imela in

kolikokrat je bila razočarana. Pa ne le to. Rada bi slišala tudi njegovo zgodbo, rada bi našla oporne točke za svojo žalost, rada bi vedela, česa ne sme ponoviti, da ne bo svojim hčeram predala grenke dediščine zamer.

Pisala je in pisala in jutro, ki je oznanilo konec nočne izmene, je osvetlilo eno samo pesem – nje-no prvo pesem, ki se ni končala. Vsi drugi zapisi so končali v smetnjaku, strgani na drobne koščke.

V sobo številka sedem je vstopila mlada sestra in vprašala: »Kako pa kaj danes? Ste že kaj bolje spali?«

»Sem spal, sem in sanjal sem. O, kako mučno je bilo,« je zavzdihnil, ko se je s težavo dvigal iz postelje. Noge so se mu šibile in po parih korakih je spet sedel.

»Pred nekimi velikimi vrati, ki jih nisem še nikoli videl, je stala moja hčerka in me čakala, jaz pa jih nisem in nisem mogel odpreti,« je skoraj šepetaje dodal.

Na poti domov si je spet brisala solze, ki so ji zamegljevale vid. V mislih je ponavljala verze pesmi, ki jo je zjutraj položila v predal nočne omarice v sobi številka sedem, v mislih se je dotaknila njegovega lica in spregledala je avto, ki je pred njo zapeljal v škarje. 🐞

član. Za podpredsednika SAZU je bil izvoljen l. 2002, l. 2008 pa za njenega predsednika. Za vrhunsko znanstveno delo je dvakrat prejel nagrado Sklada Borisa Kidriča (l. 1974 in l. 1980), Kidričevo nagrado za vrhunske dosežke l. 1989 in priznanje Ambassador RS v znanosti l. 2003 ter državno odlikovanje Zlati red za zasluge l. 2009.

Po nameravani upokojitvi se je želel posvetiti kot soustanovitelj Inštituta za etiko in vrednote njegovemu nadaljnjemu razvoju in delu. Z njim je želel v šolsko vzgojo in izobraževanje na vseh ravneh nevsiljivo vrniti podajanje vrednot in vrlin, saj je bil prepričan, da je prav njihova »razgradnja« osnovni vzrok za družbeno, gospodarsko in okoljsko krizo sedanjega časa.

Inštitut za etiko in vrednote, ki odlej nosi tudi njegovo ime, je v kratkem času po njegovi smrti 9. decembra 2013 izdal obsežen spominski zbornik z njegovimi najbolj odmevnimi prispevki. Njegova vsebina je zbrana v naslednjih poglavjih: Etika, vrednote in vzgoja – Družba, Slovenija in znanost v zrcalu etike in vrednot – Vidiki in področja etičnih dilem – Medicinska etika – Bioetika – Etika, medicina in pravo. V predgovoru pa sta svoje misli zapisala še akademik Drago Jančar z naslovom »Trontljeva etika« ter prof. dr. Jane Musesek »Etično poslanstvo človeka«.

Slovenci smo z žalostjo sprejeli vest, da je umrl gospod akademik prof. dr. Jože Trontelj. Po drugi strani pa se veselimo, da je ta veliki, blag, pošten in pravičen človek živel med nami.

Tisto zeleno znamenje miru

Bruna Marija Pertot

Jesenski nalivi, ki so nas zadnje tedne namakali, so se končno unesli, nebo se je zjasnilo, a bilo je preveč umito, preveč jasno in preveč blizu, kot bi se hotelo dotakniti zemlje.

Utihnil je maestral in z njim tisto komajda zaznavno ihtenje poraščene in davno pozabljene stene v kanjonu, na zahodni strani Griže, tam, med Opčinami in Trstenikom, kjer so se nekoč, v tem letnem času, bohotili venci resja. Se še kdo spominja tistega resja, je še kdo, ki bi ga prepoznal, pokazal s prstom nanj in, presrečen, vzkliknil: »Glej, resje?« Ker, tudi to je bogastvo! Pa še kakšno! Ko so tete vabile: »Gremo v stene?« ni bilo treba reči dvakrat. Skočil si v gumjaste čevlje, torbo z vodo na ramo in brž tja gor po potoku, po vrtoglavih stezah in klancih.

Tja so prihajale srne, tam je srnjak lajal, ko se je bližal mrak, tam je v maju cvetel divji nagelj in na kakšni terasi nekoliko niže so v tem letnem času tla bila rjava od kostanjev, drobnih, okusnih, sladkih. Narava je tu divja, prvobitna in kako daleč, daleč je morje!

Tam, ob tisti steni, do katere goščava zapira pot, teče meja med kraško in sredozemsko floro, med Krasom in Sredozemljem. Zakaj neki še prihaja od tam tisti presunljiv glas, kakor od utišane pozavne, ko november pobarva v rumeno še tistih nekaj dreves, ki so še ostala? Ker tista stena ni fliš, ni hrstelj, ki ga čas počasi, a nepreklicno drobi. Stena je in bo, dokler bo stala, seveda, prava kraška skala, skozi katero si voda, počasi, a zagotovo, izvrtava luknje in luknjice, in je zato pravo naravno glasbilo za veter, ko potegne skozi nje.

Že nadvse zgodaj zjutraj so se prav od tiste strani pričele zbirati ovce, namenjene v naročje zaliva, najprej kakšna posamezna, potem pa

v velikem številu, cel trop, košatih, velikih in malih, vse do komaj rojenih. Za njimi komajda viden bel pastir, s palico v roki.

Pozornemu očesu pa niso mogli uiti trije angeli, pomešani mednje, veliki, puhasti, beli, z vedri v rokah. Pomikali so se hitreje kot tropi ovčk in jih prehiteli. In za temi še truma prav majhnih, kakor morje drobcenih perutnic. V vedrih pa voda, veliko, veliko vode in vse to se je pomikalo proti vzhodu, tja, kjer dan za dnem, vsako uro in minuto izmivajo zemljo, ki je vsa od krvi.

Nenadoma se je tretji angel pričel spuščati dol, po severnem bregu nad zalivom. in se potopil v krošnjo edine oljke, ki jo je srečal na poti, si odlomil vejo in se nemudoma spet dvignil proti nebu in dohitel ostale. »Mir, mir, mir,« je šlo skozi zrak, »mir!« in že jih ni bilo nikjer več. Ker njim, angelom, se vedno mudi. Oni potujejo s hitrostjo svetlobe in njihov nalog je prati kri: tudi to je njihov delo, odkar stoji svet, se pravi, mesarija sveta: »*ne boj, mesarsko klanje.*« Kako točen, kako nazoren je bil ta naš veliki, oboževani Genij, naš veliki poet!

Ovčke pa so ostale nad zalivom, vse bolj številne, in se nazadnje obarvale v roza in nato rdečo barvo, skoraj bi rekel, da so se mednje pomešale vrtnice. In ko se oblaki tako obarvajo, pomeni, da do novega dežja ni ravno daleč. V starih časih so rdeči oblaki naznanjali vojno. Kasneje pa vreme. Nebo in dogajanje na njem in pod njim pa ostajajo kljub napredku še vedno najboljše meteorološka postaja. Nabolj točne in verodostojne so ptice, metulji in škorpioni.

Zravnala se je plemenita oljka, sivozelena krošnja je še komaj zaznavno nihala sem in tja, potem ko ji je nenavadni obiskovalec odlomil

vejo, še dobro, da si ni vsak od nebeških potnikov vzal po eno, saj bi ji v tem primeru ostalo samo še deblo.

Veje pa so bile v tistih dneh že prepolne zrelih plodov, drobnih, črno obarvanih oljk, pravih oniksovih koral. Kakšno razočaranje! Prinesti, vsaditi in negovati oljko, v prepričanju, da bomo obirali debele belice, in se ti veje napolnijo s to drobnarijo! A to se je zgodilo takrat, ko je prvič rodila, potem nikoli več. Prišel je namreč na obisk Olček, nalašč zato, da si jo ogleda.

»Kakšna krivica,« jo je ocenjeval in otipaval ta izjemni poznavalec oljke. Šlo je za pravi zdravniški pregled: »To bo treba odstraniti, to skrajšati, notranjost je treba, da svobodno diha. To je prestižna, plemenita in iskana sorta. Ime ji je pendolino.« Tako je povedal. In oljka je zadovoljno zanihala, skupaj z nami, sem in tja, še bolj zadovoljen pa je bil gospod, ki mu je bilo dovoljeno, da drevo izprazni, saj je pendolino znan po tem, da daje olju poseben priokus, a mi tega nismo vedeli. Odtrgal je sadež, dva in pokuševal. »Aaah, čudovit, čudovit, zares,« si je brisal ustnice. »Prepoln vsega!«

Ko je bilo vse obrano, je tudi dan bil končan, in nebo se je obarvalo rdeče, rdeče in še enkrat rdeče, a tam, od Zdobe so se pričeli kopičiti črni oblaki tramontane. Nič zato. Pendolino je bil na varnem. Hvala Bogu, saj ga mi ne bi bili nikoli obrali. In angeli? Gotovo so že dosegli cilj in se po drugi poti vrnili domov. Tudi ovce je beli pastir odvedel na varno: tramontana ni nedolžen dežek, tudi ne rahla sapica.

Pendolino smo vsadili natanko tja, kjer je nekoč rasla njegova davna prednica, košata belica, ki jo je dedov praded prinesel menda iz Istre in je dolga leta radodarno nudila svoj plemeniti sad. Nihče od potomcev je ni nikoli videl, saj jo je skupaj z drugimi, ki so rastle v bregu, pobrala nepričakovana in nenapovedana, vseuničujoča zima, leta 1929.

Vsajena je bila torej v spomin na tisto davno umrlo oljko, a še bolj zato, da bi kljubovala morju cementa, ki se brezobzirno širi v hrib. Pobral nam je kostanje in lipe, brinje in bičje, slavčke, kavke, čizke, kukavice, škrzate in murne in uničil potoke in mokrine in v njih vse žabje družine.

Požrl je najplemenitejši del morja, zalivček ob portiču: v zalivčku je dno bilo peščeno, in v tistem pesku je mrgolelo morskih listov, kaparocel in rakcev, jastogov in garuž, ki so popolnoma izumrli v trenutku, ko so se tone odpada, prinešenega ne vemo odkod, zgrnile v morje, v tisti delček morja, ki se je otopilo, čim je posijalo sonce, največkrat že v aprilu, in si šel ter se pognal z malega moliča v tisto prozorno slanino, ki je odplaknila spomin na zimo.

Pendolino je spomin na tisti čas. Ukoreninjen v zemljo, kakor je treba, in z vejami, ki silijo v nebo, je vez med tu dol in tam gor, je spomin na čase, ko so naši predniki njih sad vlagali v steklo in jih solili za zimo. Če je bila letina bogata, so jih z železnim batom stolkli v kamnitem, ročno izdelanem možnarju, ostal je vse do danes pri hiši, in jih nato ročno stiskali do nezavesti in si tako preskrbeli kakšno stekleničko olja, ki ga je bilo treba uporabljati po kapljicah in ga hraniti za Božič, za Novo leto, ko je teta prateta prižigala oljnato svetilko z domačim oljem, da ne bi neprijetni vonj petrolejke motil komaj rojenega Deteta. Zanj je tisto olje bilo sveto, namenjeno tudi bolnikom.

Tisto kupljeno je komajda spominjalo na to domače, svetlo zeleno, po plemeniti grenčini dišeče zlato. Samo enkrat je teta prižgala oljenko v drugačen namen: v znamenje ljubezni do Franca Ferdinanda in cesarice, umorjenih v Sarajevu, ko je vlak peljal mimo: »Po tehle tračnicah, za temile hišami. Tako zelo blizu je vozil vlak, tako zelo blizu naših hiš, z roko bi se ga lahko dotaknil. Stali smo ob tračnicah, s solzami v očeh.« Morda so čutili, da se je svet v nekaj urah povsem izpremenil z njimi vred in da jim ni pričakovati nič dobrega.

Maso, ki je ostala v možnarju, je teta prateta, tako smo ji rekli, hranila v skrivnostnem in skrbno skrite m kozarcu iz belega porcelana z razbitim ročajem: bila je njena dragocena, naravna lepotna krema za obraz in razpokane roke. Kdo je teti prateti povedal, da je to za našo kožo pravi balzam, kdo jo poučil o tem, v času, ko še ni bilo raziskovalnih centrov, ne knjig, ki bi se ukvarjale s tem?

To se je dogajalo v začetku prejšnjega stoletja in, Vanka Ivanka, rojena leta 1870, je imela

nekaj čez trideset let in je marljivo beležila na krpice papirja (bilo je treba varčevati z njim), kar je gospod župnik pripovedoval med nedeljsko pridigo. Tudi stikov med ljudmi ni bilo malo, znanje je pritekalo iz šole, iz mestnega jedra, iz domačega društva, od Mohorjevih knjig. In, v začetku prejšnjega stoletja, je domači kraj podaril kulturi šest izjemnih, zelo cenjenih učiteljev. Ljubljana še zdaleka ni bila daleč in neznana. To je prišlo kasneje.

Zgodilo se je leta 1906, da je umrl, tam daleč, v Gorici, duhovnik, ki da je bil tudi velik pesnik. Ime mu je bilo, ali mu je še, Simon Gregorčič. Gospod župnik je povedal, da je pesnik Simon Gregorčič napisal zelo zelo lepo pesem, posvečeno oljki. Takrat je pri marsikateri hiši rastla oljka. Bila je zelo priljubljeno drevo, in marsikatera je bila že tako stara, da so se najstarejši spominjali, da je bila v njih otroštvu že zelo zelo stara.

Poiskala sem to izjemno pesem, ki nam jo je profesor Šavli pred mnogimi mnogimi leti predstavil v prvem razredu nižje gimnazije. Sto petdeset verzov: en sam slavospev temu drevesu

Sredozemlja, ki očara vsakogar že ob prvem srečanju. Je ljubezen na prvi pogled. Je tudi ljubezen, ki nikoli ne mine in ne izgori. Škoda ne prepisati vsaj kakšen verz: »In, oj, kako mudi radò / na tebi moje se okò, / prijazno oljkovo drevò!« In še: »Ti v rane vlivaš nam zdravila, / svetostna nam rodiš zdravila, / oživljaš nam telesno moč, / preganjaš z lučjo temno noč. / Pozdravljam te! / Mirù podoba ljuba ti / ljuden si vže iz davnih dni.« To, točno prepisano iz Faksimile Rokopisa Simona Gregorčiča, Poezije 1882.

Minilo je skoraj sto let, preden so se v terasastih paštnih med Belo in Napoleonsko cesto spet pojavile oljke, ki jih uspešno in z ljubeznijo gojijo domači oljkarji, ki pridelujejo svoje kvalitetno olje. In vino, seveda.

Jeseni, ko se vse ogoli in se pogrezne v zimsko spanje, oljka ostaja budna, ona ohranja svojo srebrno zeleno krošnjo. Ona mora zeleneti, to je njeno poslanstvo, njeno sporočilo. Sevanje, ki prihaja od nje, izniči zimo duše, pa naj bo še tako strašna. Na njej si odpočivajo oči, v njeno krošnjo prihaja angel po vejico miru. Kakšna bi bila vejica brez listov, gola in štrleča, kakšen bi bil njen pomen, ko bi se tudi oljka, nekje sredi novembra ogolila?

Zato oljka ne neha nikdar zeleneti. Cveti skoraj nevidno, ne ljubi razkazovanja, četudi spada med najbogatejša drevesa sveta. Če se ne znajde sredi cunamijev ali sredi vojskovanja okrutnih divjakov tega planeta, če se severni tečaj ne pojavi v teh krajih kakor takrat, v začetku prejšnjega stoletja, potem lahko učka tudi tisoč let. Iz njenih korenin se spet in spet pojavljajo mladike, ki nadomeščajo prvotno deblo, ko je izžrpalo vse svoje moči.

Te mladike bodo kmalu novo drevo, prihajali bodo angeli po vejice miru, človek pa po dragocene oljke, iz katerih bo stiskal olje za zdravje duše in telesa. Kako lepa zgodba je vse to! Kako lepo je imeti olje, ki zdravi dušo in telo! Kako dobro kaniti v bolno uho kapljo olivnega olja, kako poživljajoče in okusno krašiti naše zimske solate s črnimi pendolini ali z istrskimi belicami! 🍷

Sodnik: »Zakaj ste tožnika pretepli v njegovem stanovanju?«
»Ker ga nisem mogel spraviti na ulico.«

Vodja avtoparka je vprašal novega šoferja, ki se je vrnil s prve vožnje:
»Kako pa to, da si v eno smer vozil dve uri, nazaj pa kar šest?«
»V tovarni tovornjakov so krivi! Za naprej so izelali kar pet prestav, za nazaj pa samo eno!«

»Vi ste bili pa gotovo čudežni otrok!«
»Ali res tako mislite, šef?«
»Da, verjetno ste pri šestih letih vedeli toliko kot zdaj.«

Uradnika se srečata na hodniku ministrstva. Prvi vpraša drugega:
»Kaj tudi ti ne moreš spati?«

»Tebi se res vidi, da imaš dobro ženo. Vsak dan imaš tako lepo zlikane srajce in hlače!«
»Ja, to je prvo, kar me je žena naučila!«

Duhovnik je rekel po končani maši:
»Drage faranke in farani! Zopet bomo zbirali prispevke. Ker imamo že dovolj gumbov, vas prosim, če v skrinjico vržete še igle in niti!«

POPRAVEK

V 9. številki Mladike smo napačno zapisali priimek avtorice priporočene novele Enkrat ni nobenkrat. Pravilno je Tadeja Krečič Scholten. Za neljubo napako se opravičujemo.

Fašistični oficir je hotel izvedeti, koliko imajo Istrani radi Mussolinijevo vojsko in je vprašal enega od njih:

»Kaj bi ti storil za angleško vojsko?«
»Nič!«
»Kaj pa za partizansko vojsko?«
»Ničesar!«
»Kaj pa za Mussolinijeve vojake?«
»Za njih pa bi delal celo življenje!«
»To je pa lepo slišati! Kaj si pa po poklicu?«
»Grobar!«

»Moja žena me nikoli ničesar ne prosi!«
»Moja tudi samo ukazuje.«

Slovenec, Hrvat in Bosanec so plavali maraton v Bohinjskem jezeru. Slovenec je preplaval nekaj kilometrov, nato pa omagal in utonil. Hrvat je zdržal le nekaj sto metrov več in tudi on od utrujenosti utonil. Bosancu pa je do cilja deset-kilometrsk preizkušnje manjkalo samo še sto metrov, ko je rekel:
»Ne morem več!« se obrnil in odpalaval nazaj.

S PRIPSPEVKOM
»DVEH TISOČINK« DAVKA
LAHKO POMAGAŠ SLOVENSKE
KULTURNE USTANOVI

SLOVENSKA
PROSVETA

DAVČNA ŠTEVILKA
SLOVENSKE PROSVETE
90093640325

Letošnji »dve tisočinki« davka na dohodke fizičnih oseb (IRPEF) lahko namenite Slovenski prosveti.

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, Ul. Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com
redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne 21.4.1999 pod številko 114276.

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne 6.4.1957
ISSN 1124 – 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. – Nova Gorica

Izhajanje revije podpirata Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu in Dežela FJK.

UREDNIŠKI ODBOR

Marij Maver (odgovorni urednik), David Bandelj, Andrej Černic, Erika Jazbar, Ivo Jevnikar, Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Anka Peterlin, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Jernej Šček in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE

Lojzka Bratuž, Silvijia Callin, Jadranka Cergol, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Liljana Filipčič, Diomira Fabjan Bajc, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Bruna Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Evelina Umek, Neva Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo in druge države 30,00 €;

po letalski pošti:
Evropa 50,00 €,
Amerika 60,00 €,
Avstralija 65,00 €.

Plačilo s poštnim tekočim računom 11131331 – Mladika - Trst.

Na banki: Zadrúžna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916; SWIFT: CCRTIT2TV00).

NAGRADE

za NOVE naročnike

č 67

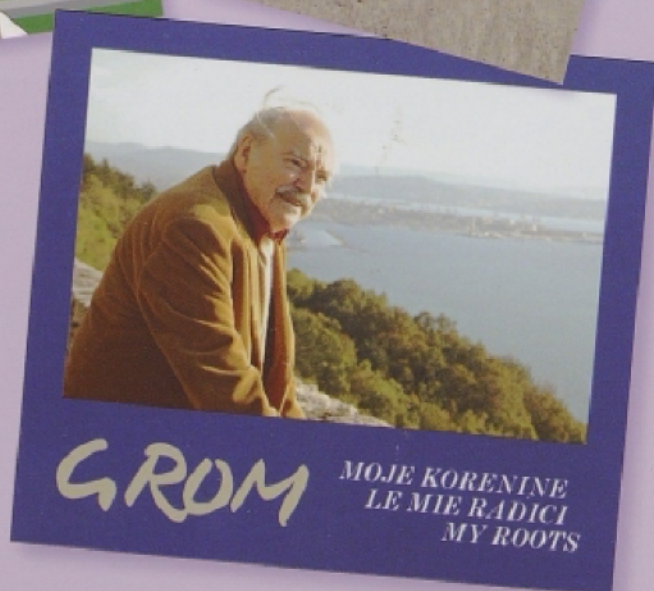
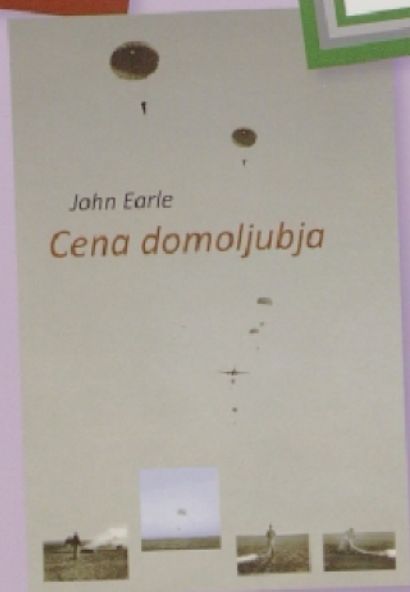
II 117 986 2016

920161309,10

COMISS 0

Za vse NOVE naročnike na našo revijo so na razpolago sledeča knjižna darila:

Revijo lahko naročite na naši upravi:

MLADIKA, Ul. Donizetti 3, 34133 Trst, Italija

tel. +39 040 3480818, fax +39 040 633307; e-mail: uprava@mladika.com

Naročnino lahko plačate:

Na pošti: t/rn 11131331

Na banki: IBAN: IT58S0892802201010000016916 – SWIFT: CCRTIT2TV00

Na položnici napišite, katero darilo ste izbrali